

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**ФАКТОР ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ
США (кінець ХІХ - початок ХХ ст.)**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент 6 курсу, 603 групи
Малов Єгор Андійович

Керівник:

доктор політичних наук,
доцент. **Макар Віталій Юрійович**

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2023 р.
Зав. кафедрою _____ доц. Макар В.Ю.*

Чернівці – 2023

Анотація

З моменту здобуття незалежності, США розпочали свій шлях як велика морська держава. Враховуючи свою геополітичну віддаленість від усіх союзників та опонентів, американські стратеги вибудовували зовнішню політику з урахуванням важливості сильного флоту. Успадкувавши від Великої Британії давні морські традиції, майже жодна зовнішньополітична акція США не проходила без участі у ній ВМС. Флот активно застосовувався як урудинній доставці дипломатів, так і у великих військових операціях.

Ключові слова: Флот, зовнішня політика, дипломатія, операція, договір, військово-морська кампанія, війна.

Summary

Since its independence, the United States began its journey as a great maritime power. Given its geopolitical distance from all allies and opponents, American strategists built foreign policy taking into account the importance of a strong navy. Having inherited ancient naval traditions from Great Britain, almost no US foreign policy action took place without the participation of the Navy. The fleet was actively used both for the routine delivery of diplomats and in large-scale military operations.

Key words: Navy, foreign policy, diplomacy, operation, treaty, naval campaign, war.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Малов Є.А.
(підпис)

Зміст

Вступ.....	4
Розділ 1. Теоретико-методологічні засади та джерельна база дослідження.....	8
1.1. Методологічні підходи.....	8
1.2. Джерельна база кваліфікаційної роботи.....	11
Висновки до 1 розділу.....	17
Розділ 2 Становлення ВМС як інструменту зовнішньої політики США (1846 –1898 рр.).....	18
2.1. Ранні військово-дипломатичні операції (1846-1860 рр.).....	18
2.2. Занепад американського флоту та його відродження: зовнішньополітичний аспект (1861–1898 рр.).....	36
Висновки до 2 розділу.....	42
Розділ 3 ВМС у зовнішній політиці США у «до вашингтонський період» (1898 – 1922 рр.)	44
3.1. Іспано-американська війна (1898 р.), становлення морського панування.....	44
3.2. «Епоха Теодора Рузвельта» (1901–1909 рр.).....	52
3.3 Військово-морські кампанії США «до вашингтонського періоду»: миротворча та гуманітарна діяльність	63
Висновки до 3 розділу.....	93
Висновки.....	93
Список використаних джерел.....	98
Summary.....	108
Додатки.....	112

Вступ

Актуальність представленого дослідження продиктована передусім високою активністю ВМС США як елемента ведення зовнішньої політики держави. За довгі роки накопичення досвіду застосування військово-морських сил у міжнародних відносинах американські стратеги навчилися широко застосовувати його можливості у дипломатичній практиці. Сьогодні американські кораблі здійснюють візити ввічливості до країн партнерів ледь не щодня. Це робить військово-морські сили одним з найпотужніших елементів американського впливу у світі. Морський флот цієї наддержави пройшов тернистий шлях, та має унікальний з політичної точки зору статус. Для України ВМС США раз виступали як надійний партнер у міжнародних навчаннях та донор техніки що сьогодні допомагає нашій країні у боротьбі проти російської агресії. Дослідження досвіду стратегічного союзника України завжди залишатиметься актуальним поки існує україно-американське партнерство. ВМС США не раз простягали руку допомоги українцям різних часів. Формування в українському суспільстві пам'яті про ці події є важливим елементом дружби та взаємоповаги між нашими народами.

Ні для кого не секрет що традиційні морські держави одночасно є традиційними світовими лідерами. Сильний військово-морський флот суттєво розширює масштаб світового впливу держави. Таким чином, морська стихія завжди була знайомим полем гри ще для американців. Із часів коли у 1607 р. перші англійські колонізатори Вірджинії прибули на нові землі на борту вітрильників *Susan Constant*, *Discovery* та *Godspeed*, а біля Плімутської скали вперше кинув якір славнозвісний *Mayflower* стало без сумніву зрозуміло що люди проживаючі на цих землях будуть завжди прив'язані до океану.

Природньо, що для великої держави що контролює значку берегову лінію та сьогодні має бази у найвіддаленіших частинах світу екстраполяція сили проходить передусім через направлення у потрібний регіон флотського з'єднання. Це може бути дипломатичний візит ввічливості за участю одного есмінця, або похід авіаносно-ударної групи у «гарячу точку», де американським інтересам загрожує небезпека. По справжньому активно американський флот почав використовуватись у міжнародно-політичній діяльності з середини зазначеного століття. Будучи розвинутою капіталістичною економікою, Сполучені Штати постійно потребували розширення сфер збуту своїх товарів у регіони до яких ще не дотягнувся європейський вплив. Саме тоді, часто з власної ініціативи морських офіцерів і проводились чисельні дослідницькі експедиції до берегів віддалених країн, аби потім за допомогою дипломатії чи корабельних гармат втягнути країну під економічний, а у окремих випадках – політичний вплив США. У таких кампаніях, керівникам американських ескадр часто відводилась роль головного переговорника від імені американського уряду. Широкий пласт американських дипломатичних надбань передусім став результатом уміння американських офіцерів ефективно виступати у ролі дипломата.

Як вже зазначалось, для американської нації флот є чимось більшим ніж гілка збройних сил. Передусім це предмет гордості, який в усі роки слугував кузнею кадрів національної еліти та інструментом що допоміг США здійнятись до сучасної політичної величі.

Аналізуючи протягом років велику кількість матеріалів пов'язаних з діяльністю американських морських сил у різні епохи, нами було зроблено висновок про маловідомість та екзотичність цієї теми для широкого кола українських науковців. Оскільки уся інформація, яку нам вдавалось знайти була англомовною.

Завдання нашої роботи полягає у дослідженні зв'язку американського флоту з зовнішньою політикою у період коли Сполучені Штати тільки починали свій поступ до встановлення світового панування.

Метою кваліфікаційної роботи є:

- Укладення першої тематичної праці про міжнародну діяльність американського флоту у обраний хронологічний період українською мовою.
- Аналіз попередніх досліджень даної теми
- Аналіз усіх видів діяльності американського флоту як інструменту у міжнародних відносинах
- З'ясування ролі особистостей у розвитку ВМС США
- Поповнення української науки дослідженням американського флоту, що у перспективі може стати суттєвим внеском в україно-американські відносини, та стане у нагоді усім зацікавленим ентузіастам що досліджують дану тематику.

Об'єктом дослідження виступає зовнішня політика Сполучених Штатів Америки.

Предметом нашого дослідження виступають Військово-морські сили Сполучених штатів Америки.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від захоплення Америкою західного узбережжя 1848 р., до підписання Вашингтонського морського договору 1922 р. Ці, на перший погляд не пов'язані між собою події, є визначальними для розкриття предмету нашого дослідження. Перемога у війні з Мексикою за землі Каліфорнії дала змогу США розпочати свою торгіву та політичну експансію на Тихоокеанський регіон, що на довгі роки стане для них першочергово важливим. Природньо, що для такого плану США потрібно було посилювати свій військовий флот, що і відбувалось у роки від 1848 р. до початку Громадянської війни. Ця епоха характеризувалась значним

збільшенням корабельного та кадрового складу флоту. На нашу думку, тенденція на розвиток флоту, задана у 1848 р. стане провідною у американській політичній стратегії впритул до флотських обмежень Вашингтонського договору 1922 р.

Методологія дослідження. При проведенні дослідження був застосований широкий спектр наукових методів. Найбільш широко був використаний метод синтезу. За допомогою нього нам вдалось уніфікувати данні з різних джерел та подивитись на них у розрізі об'єкта та предмета нашої роботи.

Структура роботи. Визначена метою та завданням роботи. Дослідження складається з 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Перший розділ присвячений методологічним підходам до проведення дослідження та аналізу джерельної бази що налічує 87 позицій. Виклад основного матеріалу представлений у 2 та 3 розділах. 2 розділ роботи присвячений раннім спробам США використовувати флот у вирішенні нагальних міжнародних проблем до початку Іспано-американської війни 1898 р. – першої імперіалістичної війни де ключову роль відіграв саме флот. 3 розділ присвячений дослідженню діяльності ВМС США в епоху імперіалізму до моменту відновлення американської зовнішньополітичної ізоляції.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади та джерельна база дослідження

1.1. Методологічні підходи

Враховуючи недостатню висвітленість теми в українській науковій літературі, при проведенні дослідження ми стикнулись з потребою у скурпульозній аналітиці іноземних джерел та компонуванню матеріалів отриманих з них за допомогою загальновідомих методів ведення дослідження. При підготовці до написання тексту роботи була зібрана обширна джерельна база що налічує 87 позицій та повністю складається з англійських джерел. Робота з подібним матеріалом першочергово вимагала точного перекладу та правильного осмислення здобутих даних. При виконанні цього елементу роботи ми активно послуговувались емпіричними знаннями англійської мови а також словниками та інтернет-ресурсами що дозволяють полегшити роботу перекладачеві. Грамотно проведений переклад здобутого матеріалу дозволяв будувати припущення та вибудовувати зв'язки з рештою віднайденого матеріалу.

Представлена робота у першу чергу є дослідженням саме політичної складової питання. Після постановки завдання першочерговою необхідністю було проаналізувати наявні дослідження та виокремити факти та події що мали безпосередній вплив на міжнародну політику. З цього випливає що при укладенні наявного дослідження нами обширно був застосований метод наукового аналізу. Більшість джерел з якими нам довелось працювати, подавало інформацію скоріше з історичного ніж з політичного ракурсу. Саме тому необхідним було осмислення отриманих даних як елементів стратегії використання флоту для підтримки політики зовнішньої політики США що і досі є актуальними. Прикладами такого підходу є наше описання американської окупації ВМС США країн острова Еспаньйола та участі флоту в інтервенції у Російську імперію у 1917.

Провівши аналіз цих подій була визначена їх значимість для майбутніх методів ведення зовнішньої політики Америки. Аналогічним чином був проведений аналіз діяльності військово-дипломатичної місії адмірала Брістоля у Константинополі, визначено її роль для майбутньої гуманітарної діяльності американських ВМС. Метод аналізу також був широко застосований при роботі з першоджерелами, а саме текстами міжнародних угод та спогадами учасників подій. На їх основі робились оцінки про важливість тої чи іншої події для висвітлення у роботі. Оскільки дослідження охоплює значний хронологічний період, при його укладенні особливо у нагоді став метод синтезу.

Опрацьовуючи велику кількість ресурсів виданих часто у віддалені одне від одного часові проміжки потрібно було уніфікувати наявні дані для того аби продемонструвати важливість кожної описаної події для суцільної картини бачення пов'язаності діяльності військово-морських сил з зовнішньо-політичною повісткою адміністрацій різних американських президентів. Так, у другому розділі про ранню міжнародно-політичну діяльність флоту США особливо яскраво проявляється синтез матеріалу отриманого як з сучасних електронних ресурсів так із давніших наукових праць та першоджерел. Синтез інформації отриманої з праць дослідників різних епох дає можливість сформулювати сучасне бачення проблеми та висвітлити її якомога точніше. Крім того, Метод синтезу широко застосовувався при описанні діяльності консула Едварда Хопкінса та при укладенні підрозділу 3.2 про вплив Теодора Рузвельта на використання флоту у веденні міжнародних справ. У цьому елементі дослідження особливо використовувались біографічні матеріали які синтезувались з політичними, тим самим даючи змогу у повній мірі провести паралелі між персоною та її політичним внеском.

Ми вже зазначали що описувана нами тема є порівняно маловідома широкому колу українців. Через це протягом усього укладення

дослідження нам регулярно доводилось користуватись дедуктивним методом.

Маючи певний обсяг знань з теми та розуміючи тенденції використання флоту у зовнішній політиці ми постійно звертались до пошуку достовірних фактів для підкріплення наших міркувань. Таким чином нам вдалось вибудувати чіткий причинно-наслідковий зв'язок та точніше описати тенденцію розвитку ВМС та їх використання у різних міжнародно-політичних кампаніях. Так, перед тим як описувати загальновідомі події Іспано-американської війни, потрібно було детально описати підготовку флоту до війни. Знаючи назви ключових кораблів-учасників тих подій було проведено дослідження фактів з їх попередньої служби, що дозволило в свою чергу знайти інформацію про Суднобудівну програму «*ABCD*» та розвиток американської військово-морської науки тих років.

Дедуктивний метод також застосовувався при укладенні дослідженні, проте у меншій степені ніж описані попередньо. Здебільшого ми застосовували його при описі участі ВМС США у Першій світовій війні. Маючи дані про досить обмежене застосування головних сил флоту у бойових діях, потрібно було віднайти назви кораблів які проявили найбільшу активність у цей період аби в повній мірі наповнити досліджуваний матеріал фактажем. У цьому нам допомогли дослідження американських офіцерів, про які детальніше буде згадано нижче.

Таким чином при роботі на дослідження нами найбільш широко було застосовано спектр з чотирьох методів ведення наукових досліджень. На наш погляд такий показник наочно демонструє різносторонність джерельної бази використаної при дослідженні та важливість емпіричних знань при написанні подібної праці. Через широкі хронологічні рамки дослідження нам доводилось фокусувались на найбільш знакових

елементах, не відкидаючи того що робота в майбутньому може модифікуватись, розширюватись та доповнюватись.

1.2. Джерельна база кваліфікаційної роботи

Працюючи над укладенням дослідження нами була проаналізована значна кількість джерел різних форматів. Фактично уся проаналізована в ході роботи література є англomовною та здебільшого походить зі Сполучених штатів. Таким чином, як вже зазначалось нами проводився детальний переклад для повного розуміння та висвітлення інформації українською мовою.

Першоджерела використані у роботі представлені передусім спогадами безпосередніх учасників описуваних подій, витяги з засідань Конгресу США та тексти міжнародних договорів безпосередньо пов'язаних з діяльністю військово-морських сил США. Серед таких слід відзначити показання американського місіонера у Японії Ранальда Макдональда перед своїм визволителем з полону – командиром шлюпа *USS Preble* Джеймсом Глінном, представлені останнім перед Конгресом [5]. Віднайдення цього документу у оцифрованому вигляді на сайті Бібліотеки штата Вашингтон дало змогу встановити логічну послідовність подій описуваних далі, а також доповнити роботу яскравими подробицями з перебування американських полонених у Японському ув'язненні. Не менш цінним на наш погляд елементом джерельної бази дослідження став текст листа Держсекретаря Мілларда Філмора до високопосадовців тодішньої Японії [9]. Даний документ був ключовим у першій експедиції командора Метью Перрі до японських берегів. З нашої точки зору, значимість цього листа визначається передусім тим що усі дії пов'язані з його доставкою та подальшим обговоренням лягли на плечі ВМС. Командор Перрі виступав у ролі дипломата та не маючи профільної освіти

досягнув визначних досягнень що відчутні у тихоокеанському регіоні й досі.

Говорячи про першоджерела не можна не оминати проведений аналіз оригінальних текстів міжнародних договорів. Таких як договір Гвадалупе-Идальго 1848 у другому розділі [7]. Вашингтонського договору про обмеження військово-морських озброєнь 1922 у третьому [87]. Робота з цими джерелами дала змогу зробити висновки про зміни у зовнішній політиці США та їх вплив на подальше використання ВМС. Так, першим договором фактично був даний старт стрімкому розвитку ВМС. Другий же ознаменував паузу у активній зовнішній політиці США на морі, оскільки передбачав скорочення сил та був прийнятий при не сприятливій для флоту політичній обстановці. Фактично ці документи визначили початок та кінець нашого дослідження на даний момент.

Серед монографічних досліджень використаних у нашій джерельній базі слід виділити праці дослідник Пабло Макса Інсфрана [16]. Гарольда Пітерсона (Університет Дюка, штат Північна Кароліна) [17]. А також новішу працю Френка Мори з університету штата Джорджія [18]. Усі три дослідження є фундаментальними у темі відносин Сполучених Штатів Америки з Республікою Парагвай. Працюючи з цими джерелами вдалось встановити загальну картину американо-парагвайських відносин у цікавий для нас період. Військово-морські операції які наклали відбиток на двосторонні відносини нам допомогла дослідити робота Клера Маккани [19]. Не менш важливими стали дослідження біографічного характеру. Матеріалами з них ми послуговувались передусім при написанні підрозділу про діяльність Теодора Рузвельта на посту президента США. Тут у нагоді стала відоме дослідження Едмунда Морріса – «*Theodore Rex*» [53]. Оскільки праця у майже 800 сторінок представляє собою глибоке дослідження усього політичного життя президента та представляє собою безумовний шедевр біографічної літератури, у розрізі нашого дослідження

вона допомагала нам висвітлити саме флотську сторону біографії Рузвельта, яка без сумніву стала одною з найвизначніших сторінок життя великого політика.

Значну частину джерельної баз представляють архівні матеріали, взяті передусім з сайту *US naval history and heritage command* (Командування військово-морської історії та спадщини). Дана структура є повноцінним структурним елементом ВМС США та спеціалізується на документуванні усіх кампаній проведених флотом від років першого міністра ВМС Бенжаміна Стоддerta. У сучасному вигляді служба була запроваджена 1944 р., у роки правління президента Франкліна Делано Рузвельта (визначного збирача американських флотських документів та ентузіаста флотської історії). Головною метою командування є збереження та публікація флотської документації різних років, збирання артефактів, видання наукових статей та догляд за кораблями-музеями США. Офіційний сайт командування є найбільшим джерелом інформації для дослідників діяльності ВМС США з усіх країн. Завдяки матеріалам опублікованих командуванням, наша робота поповнювалась найбільшою кількістю даних. Особливо це допомогло нам при укладенні матеріалів про міжнародну діяльність ВМС у роки окупації порту Веракруз та острова Еспаньйола. Матеріали зібрані куратором відділу політичної та військової історії Френком Блазічем опубліковані на сайті командування дали змогу детально проаналізувати усі дії ВМС США у роки Першої світової війни з точністю до днів [72]. На основі матеріалів Блазіча були виокремлені ключові для нашого дослідження події, що дають найбільш правильне, на наш погляд, уявлення про діяльність ВМС у зазначений період. Робота дослідників з *US naval history and heritage command* також надала нам можливість детально висвітити діяльність константинопольської військово-гуманітарної місії адмірала Марка Ламберта Брістоля. Дослідження укладене доктором Генрі Бірсом ще у 1943 р. та

опублікованим на сайті командування є безперечно важливим джерелом, яке багато у чому і надихнуло нас у свій час на укладення свого дослідження [81]. Саме благородна постать адмірала Марка Брістоля описана доктором Бірсом надихнула нас на глибинний аналіз діяльності ВМС США не тільки з військової, але і з дипломатичної точки зору.

Серед періодичних видань використаних при роботі над дослідженням особливо слід акцентувати увагу на тих що були видані у *US Naval Institute*. На відміну від *US naval history and heritage command* дана організація не є дієвою складовою частиною американського флоту або освітньою установою. Фактично вона представляє собою незалежний аналітичний центр що функціонує з 1873 р. що займається дослідженням діяльності ВМС в усіх аспектах. Дослідники інституту не завжди є діючими військовослужбовцями, про те часто мають вплив на формування думки діючих адміралів. *US Naval Institute* публікує свої дослідження у періодичних виданнях, якими є «*Proceedings*» та «*US Naval history magazine*». Перший є найдавнішим профільним флотським журналом у Америці, та охоплює як технічну, так і політичну складову ВМС. Другий видається з 1987 р., і як випливає з назви спеціалізується саме на історичному аспекті. Підписка на журнали *US Naval Institute* високо шанується серед американських офіцерів.

Інститут публікує статті зі своїх журналів на офіційному сайті, що допомагало нам постійно поповнювати знання про діяльність ВМС США. Стаття Ніколаса Данбі опублікована у квітні 2022 р. на сторінках *US Naval history magazine* допомогла детальніше зрозуміти політичне значення експедиції «Великого білого флоту» [36]. Аналіз зроблений дослідником, (який є дієвим службовцем ВМС) допоміг нам по новому осмислити задачі експедиції та викласти наше бачення на сторінках нашого дослідження. Особливо також хотілось би відзначити статтю опубліковану у *Proceedings* під авторством Роберта Шенка [82]. Завдяки

детальному опису картини трагічних подій у причорноморських містах у 1919 р. віднайдених автором у спогадах офіцерів флоту що були безпосередніми учасниками гуманітарної місії, нам вдалось глибше проникнутись описуваними подіями та здобути більше інформації для укладення останнього розділу нашої праці.

Як вже було згадано, при написанні роботи ми не обійшлись без звернень до багатьох видів електронних ресурсів. Крім згаданих вище оцифрованих статей з періодичних видань присвячених флоту США, увагою ми не оминули й інформацію віднайдену приватними американськими дослідниками що наявна у вільному доступі на американських профільних сайтах. На сторінках нашої роботи інформація знайдена там здебільшого це стосувалось технічних аспектів та пошуку назв кораблів-учасників подій міжнародної політики. Окремо з цього переліку можемо виділити статтю опубліковану на сайті Історичного товариства штату Канзас, яка допомогла нам узагальнити наші знання про Іспано-американську війну. З цієї ж теми можна виокремити статтю дослідника Патріка МакШеррі опубліковану на *The Spanish American Centennial Website* – ресурсі що публікує дослідження усіх аспектів зазначеної війни [40]. У ній автор у лаконічній формі висвітлив важливу та водночас маловідому інформацію про один з ключових елементів війни – захоплення острова Гуам американським флотом. Щодо технічної інформації, яка була введена у роботу нами задля глибшого розуміння читачем підходів американських стратегів до завоювання морського простору. Для узагальнення знань про особливості американських кораблів ми звернулись до сайту *NavWeps* що пропонує для дослідження статті присвячені озброєнню та тактиці застосування флоту США у різні епохи. У випадку нашої роботи, особлива увага була приділена фундаментальній статі Джозефа Чарнецького [62]. Стаття присвячена американській стратегії морської війни початку ХХ століття, та її

взаємозв'язку з технічними характеристиками американських лінкорів, що довгий час були візитною карткою Америки у будь якій точці світу.

Окремо слід згадати про додатки представлені у роботі. Здебільшого вони представляють собою зображення ключових кораблів що на наш погляд значно вплинули на хід американської зовнішньої політики. Деякі з них функціонували як флагмани ескадр що транспортували дипломатів чи проводили військові операції. Деякі, як наприклад броненосці *USS Monitor* та *CSS Virginia* вплинули на суднобудування в цілому, та тільки опосередковано на зовнішню політику, що не применшує їх важливість для становлення ВМС США як глобального гравця у світовій політиці. Загибель броненосця *USS Maine*, зображеного у додатках, стала каталізатором Іспано-американської війни. Це красномовно свідчить про те, яку роль може відіграти конкретний корабель у міжнародних відносинах. Більшість зображень представлені у додатках були знайдені нами на сайті *NavSource Naval History*. Даний ресурс представляє собою електронний архів можна віднайти конкретні факти з служби корабля та його участі у міжнародних процесах. Архів пропонує дослідникові велику кількість фото-матеріалів майже кожного корабля що перебував у складі флоту Сполучених Штатів а також оцифрованих літографій що стосуються кораблів ранніх періодів діяльності ВМС. Крім того *NavSource Naval History* пропонує користувачу сучасну наукову літературу пов'язану як з військово-політичними операціями флоту, так і технічну літературу про кораблі США різних класів. Сайт також пропонує контакти багатьох ветеранських об'єднань офіцерів флоту, даючи змогу поспілкуватись з безпосередніми учасниками американських військових операцій. В цілому *NavSource Naval History* на ряду з *US naval history and heritage command* можна вважати головними над-джерелами інформації про усі аспекти флоту США. У їхніх архівах зберігаються сотні першоджерел ледь не з перших днів існування американських військово-морських сил: Від епохи

новоанглійських каперів до сучасних «номерних флотів» з есмінцями та авіаносцями.

Таким чином, на момент завершення роботи вона налічує 87 позицій.

Висновки до 1 розділу

Підсумовуючи викладене вище, при укладені роботи було застосовано широкий набір методів досліджень що дозволили опрацювати віднайдений матеріал та подати викласти його згідно з поставлених мети та завдання. Була проаналізована велика кількість іноземних публікацій різних категорій. На основі зібраної джерельної бази було проведено комплексне дослідження теми та викладене на сторінках представленої кваліфікаційної роботи.

Розділ 2. Становлення ВМС як інструменту зовнішньої політики США (1846–1898 роки)

2.1. Ранні військово-дипломатичні операції

(1846–1860 рр.)

Заради точності, слід зауважити, що до зазначеного періоду, Сполучені штати мали досвід проведення іноземних військово морських операцій. Концепція захисту інтересів американських громадян, стала універсальним приводом для багатьох американських інтервенцій ще з часів двох Берберських воєн 1806 та 1814 рр. [1]. Власне, саме з цих мотивів за часів президентства Ендрю Джексона і була заснована Американська тихоокеанська ескадра (1835 р.). Наступні роки відзначались великою кількістю науково-дослідницьких експедицій, та каральних акцій проти піратів що і в XIX столітті представляли не аби яку загрозу судноплавству та традиційно шкодили міжнародній торгівлі. Як дипломатичний інструмент, флот, був використаний у першій невдалій спробі командора Джеймса Бідла у встановленні дипломатичних зносин з Японією у 1846 р.

Комодор Джеймс Бідл, був досвідченим флотським офіцером та походив поважної філадельфійської родини банкірів. До японської експедиції йому вже доводилось виконувати функції дипломата. Так, у 1845 р. він командував невеликою ескадрою з двох озброєних шлюпів *USS Vincennes* та *USS Columbus*, що були відряджені у Китай для доставки дипломатичної місії направленої президентом Джоном Тайлером з метою підписання першого торгівельного договору між США та імперським Китаєм [2 ст. 272]. За планом президента Тайлера, Бідл повинен був спробувати домовитись про договір з Японією та таких самих умовах що і з Китаєм. Ескадра Бідла вийшла з Нью-Йорка в червні 1846 р. Їх плавання вздовж узбережжя Китаю тривало протягом усієї весни. На

початку липня, Бідл скерував свою ескадру до берегів Японії. Замість того, щоб плисти до відкритого порту Нагасакі, він вирішив встати на якір безпосередньо у столичному порту Едо (сьогоденний Токіо), прибувши туди 20 липня, пам'ятаючи про вказівки міністра ВМС Джорджа Бенкрофта: «з'ясувати, чи доступні порти Японії для торгівлі», але «не в такий спосіб, аби збудити вороже почуття або недовіру до уряду Сполучених Штатів» [3].

Кораблі Біддла увійшли до Токійської затоки 21 липня 1846 р., проте були зупинені чисельними невеликими озброєні суднами японців – так званими «джонками». Американська ескадра залишалися на якорі приблизно за п'ятнадцять миль південніше Токіо на час їх візиту. Японські чиновники категорично відмовились пропустити ескадру в Едо. Командору дозволили спуститись на берег для ведення переговорів особисто. Бідл продовжував перемовини з портовою на березі, він прагнув передачі тексту договору сьогуну, проте без успіху. Як писав у своїй статті адмірал Стівен Блікер Льюс, особисто знайомий з Джеймсом Бідлом, через слабкий вітер, американські кораблі не були в змозі покинути бухту, тож японці допомогли вивести їх у відкритий океан [3]. З цього можна зробити висновок, що попри невдачу «японської» частини плану президента Тайлера, перший дипломатичний контакт між Сполученими Штатами та тоді ще роздробленою, феодальною Японією завершився на позитивній ноті [4].

Даний епізод яскраво демонструє важливість флоту для дипломатії XIX століття. Не маючи постійних дипломатичних представництв у віддалених країнах, користуючись принципом екстериторіальності кораблів військово-морських сил, їх використовували для доставки важливих дипломатичних документів. Проте, ще більш показовим прикладом такого роду дипломатії, стала наступна експедиція американців

до Японії, яка відбудеться за декілька років, і у якій ВМС відіграють ключову роль.

Заклучення торгового договору з Японією було не єдиним питанням, що хвилювало американських посадовців. Справа у тому, що в рамках своєї політики самоізоляції японці без розбору ув'язнювали абсолютно усіх моряків, які зазнали корабельної аварії, які випадковим чином опинилися біля їхніх берегів.

Китобійний промисел також ставав все більш значущим фактором у формуванні американського відношення до азійсько-тихоокеанського регіону. До 1840-х рр. більшість американського китобійного флоту, що налічував понад 600 кораблів, виходили на полювання у води Тихого океану. Китовий жир та інші продукти китобойного промислу, були життєво важливими для економіки США. Американські китобої у Тихому океані стикалися не тільки з важкими для навігації водами а й обмеженими портовими можливостями. Американським китобоям не дозволялося отримувати провіант в японських портах, а моряків, які потерпіли корабельну аварію, часто ув'язнювали, або інколи навіть вбивали.

Наприкінці 1840-х рр. років кілька американських китобоїв з потрапившого в катастрофу судна «*Ladoga*» були ув'язнені в Нагасакі, і поводитися з ними досить жорстоко. Моряки страждали протягом усього свого інтернування, і після кількох спроб втечі були поміщені в клітки для тварин, де декілька з них померли. Інший повісився та залишився висіти у своїй клітці протягом двох днів [5].

Саме з цієї причини, вже у 1849 році командир американської тихоокеанської ескадри Девід Гейзінгер в порядку власної ініціативи вирішив відрядити в Нагасакі 20-ти гарматній шлюп *USS Preble* під командуванням капітана Джеймса Глінна. У інструкції яку отримав Глінн від Конгресу США зазначалося: «У переговорах з японцями ваша поведінка повинна бути буде примирливою, але твердою. Ви маєте бути

обережні, щоб не порушувати закони чи звичаї Країни або будь-якими засобами не завдавати шкоди у тихоокеанській політиці, яку наш уряд може бути схильний проводити. Тим не менш, ви можете потрапити в ситуації, які неможливо передбачити. У всіх таких відповідальність покладається на вашу розсудливість і здатність захищати інтереси, а також честь вашої країни» [6 ст. 59].

18 квітня 1849 р. *USS Preble* (Додаток 1) увійшов у порт Нагасакі. Японці намагалися заблокувати вхід для корабля Глінна у гавань шляхом стягування туди джонок, але він прорвався крізь ряд човнів і став на якір у самому центрі затоки Нагасакі. Незважаючи на погрози японців, Глінн, віддавши наказ розчохлити усі двадцять гармат свого шлюпа наполегливо вимагав звільнення усіх в'язнів і погрожував військовим втручанням Сполучених Штатів. Завдяки певній допомозі з боку голландських місіонерів у Нагасакі (що здавна користувались привілеями від імператорського двору) у веденні переговорів, американських полонених нарешті доставили на борт *USS Preble* 26 квітня. Серед врятованих також був Ранальд Макдональд, який їздив до Японії за власним бажанням аби навчати японців англійської, ставши першим американцем, який викладав англійську в Японії [5].

Після повернення в'язнів у США, Джеймс Глінн висунув пропозицію уряду Сполучених Штатів щодо офіційного становлення дипломатичних зносин з Японією, навіть якщо для цього буде потрібно провести, демонстрацією сили.

Як стає зрозуміло з матеріалу викладеного вище, Сполучені Штати проявляли неабиякий інтерес до посилення своїх позицій у Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Враховуючи слабкість китайської Імперії Цин, привабливість ринків самоізолюваної Японії, а також стрімкий розвиток китобійного промислу, ще тоді молодим Сполученим Штатам було вкрай важливо зайняти свою нішу у світовій економічній системі.

Проте, до перемоги США у Американсько-Мексиканській війні 1846-1848 рр., Сполучені Штати не розглядались у світі як Велика держава. Доктрина Монро дозволяла їм відносно спокійно розвивати свій оборонний потенціал без загроз вторгнення британців чи французів, при цьому, будуючи плани щодо свого розширення за рахунок слабших сусідів. Перемога Сполучених Штатів у Американсько-мексиканській війні 1846-1848 рр. ознаменувала переломний момент у зовнішній політиці США. Мирний договір Гвадалупе-Ідальго можна вважати відправною точкою у перетворенні США на велику морську державу. І хоча у жодній статті договору власне про військово морські сили не згадувалось, ключовою для США стала стаття V, де зазначалось : «Кордон між обома країнами встановлюється по річкам Гіла та Браво, що дозволяє йому підійти до мексиканської території через наземний міст між Сонором та Нижньою Каліфорнією» [7]. *De Facto* це означало отримання Сполученими Штатами усього східного узбережжя Північної Америки з готовими портами у Сан-Франциско та Сан-Дієго, що було фундаментально важливим для досягнення успіху у підкоренні Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Говорячи про саму Американсько-Мексиканську війну, то для американського флоту даний конфлікт став знаковим в першу чергу завдяки вкрай успішній блокаді західного мексиканського узбережжя (і це при відсутності баз у Тихому океані). Вест-Індська ескадра США, відома також як Тихоокеанська ескадра, доклала значні бойові зусилля, щоб вирвати Альта-Каліфорнію з-під контролю Мексики. Розставивши кораблі уздовж каліфорнійського узбережжя в очікуванні офіційного оголошення війни з Вашингтона (округ Колумбія) , комодор ескадри Джон Слот 7 липня блокував столицю мексиканської провінції Монтеррей і захопив майбутнє місто Сан-Франциско. Коли новий офіцер, Роберт Стоктон, прийняв командування, він висадив сили американської морської піхоти та

матросів окупувати місто Лос-Анджелес. Проте, контратака каліфорнійських бригад мексиканців під керівництвом губернатора Хосе Марії Флореса повернула місто та спровокувала серію бурхливих поразок, коли американські та мексиканські війська боролися за контроль над прибережною провінцією [8].

Мексиканська кампанія з самого початку розгорталася як складна масштабна та передусім спільна акція американської армії та флоту. Оскільки основна частина полків регулярної армії потребувала відправлення з театру Ріо-Гранде (Техас), ВМС США зосередили понад 200 кораблів, що склалися з легких фрегатів, транспортних суден, кораблів постачання, вітрильних катерів і спеціально розроблених десантних човнів для транспортування 11 000 чоловік генерала Вілфріда Скотта. Висадка у порту Веракруз – місті-фортеці, яке інколи називали «Гібралтаром Заходу» через його вражаючі укріплення залишені ще від іспанського панування, створювало величезні ризики для тих, хто прагнув би доступу до Долини Мехіко. Оскільки Веракруз і досі залишається ключовим портом мексиканського східного узбережжя і знаходиться за 316 кілометрів від столиці – Мехіко, важливість висадки саме тут була принциповою. Тим не менш, до 7 березня ВМС США переправили всі сухопутні сили до пункту остаточної висадки вздовж узбережжя та посилили блокаду неприступного острівного замку Веракрус Сан-Хуан-де-Улуа.

Вранці 8 березня під керівництвом командора Девіда Коннора ВМС задіяли 67 легких вітрильних катерів зі складу Берегової охорони США, щоб успішно висадити штурмові сили на південь від Веракруса. Менш ніж за 5 годин Моряки доставили 8600 солдатів і морських піхотинців до цільових пляжів — надзвичайний подвиг, враховуючи безпрецедентний характер операції для американських військових при повній відсутності досвіду. Коли ВМС США блокували фортецю, Скотт

продовжив оточення та бомбардування 3300 захисників міста та 15 000 мирних жителів з ряду польових гармат і мінометів, одночасно відбиваючи кілька спроб допомоги зовнішніх мексиканських сил. Тоді ВМС вивантажили шість 32-фунтових гармат із гарматними командами зі своїх кораблів, щоб посилити атаку. Після 4 днів бомбардувань з моря та величезних втрат мексиканський гарнізон нарешті вимушений був підняти білий прапор [8 ст. 291].

Важливість даної операції для США заключалась передусім у тому, що по перше був отриманий першій досвід проведення десантних операцій, висадка у порту Веракруз стала прикладом того, як без досвіду можна успішно провести важливу операцію не зазнавши фіаско з першого разу. По друге, американськими військовими було досліджено геофізичні особливості регіону мексиканського узбережжя, що стане в нагоді вже у наступному столітті, в епоху «Великої палки» («Big stick») при майбутній інтервенції в Мексику у 1914 р.

Проте, не слід вважати, що ідея «Великої палки» зародилась лише у ХХ столітті. Аби зрозуміти її витoki, слід знову звернутись до спроб США силами флоту прорвати ізоляцію Японії. Ідея капітана Джеймса Глінна про відкриття відносин з Японією шляхом демонстрації сили знайшла відгук у політичних колах Вашингтона. Таким чином, на початку травня 1851 державний секретар Сполучених Штатів Деніел Вебстер уповноважив нового командуючого тихоокеанською Джона Генрі Олика спорядити нову, та масштабнішу експедицію до японського архіпелага. Приводом, як і в попередній раз стало звільнення полонених японцями моряків-китобоїв з нещодавно захопленого Сан-Франциско. Держсекретар Вебстер та президент Мілард Філмор вважали це чудовим приводом до нав'язання розширення американського економічного та політичного впливу на перспективний регіон. 10 травня 1851 р. Державним секретаріатом було підготовано спеціальний лист, адресований ні ім'я

імператора Японії, із завіренням, що дана експедиція не ставить перед собою релігійно-проповідницьку мету, але вимагає від приймаючої сторони лише «дружби та торгівлі», а також поставок вугілля, необхідного американським пароплавам, які прямують у Гонконг. [9]

Послання було написано у досить гордовитому стилі. Американці відверто хвалились японцям своєю технічною продвинутістю та недавнішніми територіальними надбаннями, запевняючи що японці тільки виграють від відкритості до них. У кінці стояв підпис президента Філмора. Проте, через конфліктний нрав командора Олика що незадовго до експедиції вплутувався в дипломатичний конфлікт із бразильським дипломатом та посварився сварився з капітаном флагманського корабля своєї ескадри *USS Susquehanna*, за що і був звільнений з посади командуючого ескадрою до того, як він зміг розпочати експедицію до японських островів [10].

Його наступником було призначено командора Метью Колбрейт Перрі, який був досвідченим офіцером ВМС Сполучених Штатів і походив з відомої династії моряків що вела своє походження від масачусетських каперів часів війни за Незалежність Сполучених Штатів. Для експедиції Перрі обрав парові фрегати *USS Mississippi*, *USS Powhatan*, та *USS Susquehanna*. Вантажні пароплави *USS Supply*, *USS Southhampton* та *USS Lexington*. Крім того, в ескадрі йшли три вітрильних озброєних шлюпа *USS Plymouth*, *USS Saratoga* та *USS Macedonian*. Флагманським кораблем Перрі обрав найбільший паровий фрегат – *USS Mississippi* (Додаток 2).

Ескадра без труднощів дісталась до японських берегів в увійшла в Токійський залив 8 липня 1853 р. (Додаток 3). Командуючий наказав своїм кораблям проходити не зважаючи на японську берегову оборону.

Наявність на усіх кораблях ескадри новітніх гармат системи Паксенса в загальній кількості у 73 одиниці, внушало впевненість американцям та надавало ваги майбутнім переговорам. При в ході в токійський залив, на очах у японських моряків, Перрі розпорядився зробити один холостий постріл з головного калібру, як він запевняв потім, на честь святкування Дня незалежності США (яке на справді відбулось за 4 дні до прибуття в Японія) [11 ст. 88].

Американські кораблі були майже оточені японськими сторожовими джонками; однак командор наказав відбивати будь-яку спробу абордажу, якого в тім так і не відбулося. Після коротких переговорів з відрядженим з берегу самураєм що володів англійською (можливо вивчав її у Ранальда Макдональда, кількома роками раніше), командор передав йому лист президента до імператора. Крім того були передані подарунки від американського уряду а також особисто від себе – білий прапор та лист, у якому командор заявив, що у випадку обрання імператором не переговорів а війни, він неодмінно знадобиться Японії, та запевнив, що американська перемога буде логічною [12 ст. 286].

14 липня, Перрі дозволили зійти на японський берег, це означало, що лист було отримано. Американці зійшли на берег з великою помпою: Перрі спустився на берег з двомастами п'ятидесятю матросами у на п'ятнадцяти шлюпках під салютні залпи з *USS Susquehanna* та звуки тодішнього гімну США — «*Hail Columbia*» [13]. Так, символічно було встановлено американсько-японські відносини. Вдруге Метью Перрі заходив з ескадрою до Японії у 1854 р., друга експедиція була споряджена задля закріплення успіху попередньої, оскільки протягом року, аналогічним чином з Японією пробували встановити відносини британці та росіяни. Ескадра Перрі знову зайшла в порт Едо, на цей раз без шлюпа *USS Plymouth*, що був втрачений у шторм. Декілька днів американці курсували в токійському заливі роблячи холості постріли, до поки не

дочекались відповіді з берега про те що ні британцям ні росіянам не буде ніяких привілеїв у торгівлі перед американцями.

Досліджуючи результати експедицій Метью Перрі можна чітко прослідкувати зародки майбутнього дипломатичного стилю американців. Попри те, що командори Бідл та Перрі точно не були професійними дипломатами, їхні методи ведення переговорів з позиції сили та технологічного прогресу фундаментальним чином вплинуть на подальшу зовнішню політику Сполучених Штатів Америки. На прикладі американських експедицій до Японії ми бачимо становлення відомої всім «дипломатії канонерок», якою Штати будуть активно користуватись вплоть до епохи Франкліна Рузвельта. При цьому, подібного роду операції ніяк не суперечили прийнятій у США Доктрині Монро. Вона обумовлювала принципове невтручання у справи лише європейських держав (що не заважало американцям періодично збирати середземноморську ескадру, на випадок захисту інтересів американських громадян у цьому регіоні). Як ми будемо бачити надалі, подібного роду операції за участю військово-морських сил стануть головним інструментом американської зовнішньої політики у азійсько-тихоокеанському та південноамериканському макрорегіонах ще на довгі роки.

Щодо Японії, то експедиція Перрі відкрила для неї абсолютно нову еру, не тільки в зовнішньо-політичному, але й в культурному та технологічному аспектах. Вигляд абсолютно незвичних невибагливому японському оку велетенських самохідних кораблів з незвичною системою вітрил та зоряно-смугастими прапорами викликав у Едо культурний шок. У Японії цей візит породив цілий культурний пласт, що отримав назву «Прихід чорних кораблів» (黒船, Курофуне), японськими майстрами було створено безліч гравюр що зображували ескадру Перрі як щось містичне та наділяли монструозними рисами (Додаток 4). При цьому, вважається

що саме з цього моменту в очах японських урядовців і виникне бажання бачити в Америці приклад для наслідування, що згодом переросте у надшвидку індустріалізацію.

Повертаючись до витоків американської «дипломатії канонерок» неможливо не акцентувати увагу на серії інцидентів що трапилась практично в той самий час у південноамериканському регіоні. Саме ці процеси яскраво проілюстрували недоліки американської дипломатії тих часів. Крім того, на нашу думку, ознаменували початок періоду стагнації військово-морських сил США, що триватиме приблизно до середини 1880-тих років.

На той час Сполучені Штати не розполагали постійними дипломатичними представництвами у ряді південноамериканських країн. Конгрес постійно скорочував жалювання дипломатів, та економив на утриманні резиденцій[14 ст. 154]. Більше того, включно до 1856 року консульська служба не оплачувалась від слова зовсім, тож людина акредитована на це повинна була самостійно шукати заробітку в країні перебування [15 ст. 901]. Саме в таких умовах і доводилось працювати першому американському консулу в республіці Парагвай Едварду Хопкінсу, якого 1845 призначив на посаду тоді ще держсекретар, майбутній президент США Джеймс Бьюкенен. Хопкінс мав репутацію авантюриста та в цілому слив конфліктною людиною, як вважалося був прийнятий на посаду через знайомства сім'ї [16 ст. 316]. Перед прийняттям дипломатичних обов'язків він Він переконав відомих підприємців з рідного йому штату Род-Айленд, та особисто губернатора Самуеля Г. Арнольда, що Парагвай є прекрасним місцем для ведення торгівельного бізнесу.[17 ст. 205] Вирішивши об'єднати дві род-айлендські судноплавні компанії у «Парагвайську навігаційну компанію» та маючи стартовий у 100 000 доларів, він планував що буде будувати кораблі в США для доставки товарів з річок Південної Америки у Штати,

а також займався іншою супутньою діяльністю. Проте ідеї не вдалося втілити у життя, оскільки єдиний пароплав новоствореної компанії з вантажем загинув у штормі при першому ж рейсі до Парагваю. Продавши частину врятованого вантажу Хопкінсу довелося брати кредит у тодішнього парагвайського диктатора Карлоса Антоніо Лопеза, на який він збудував невелику сигарну фабрику. Проте, економічна діяльність Хопкінса залежала виключно від благосклонності парагвайського правителя, з яким новоспечений консул-бізнесмен встиг декілька раз посваритись через свою надмінну поведінку, постійні кредити а також відверто принизливі для парагвайців висловлювання, що він, Хопкінс, прибув сюди «з місією цивілізувати Парагвай» [18 ст. 12]. Враховуючі ці та ще велику кількість скандалів що супроводжували консула, президентом Парагваю було прийняти рішення видворити Хопкінса з країни перебування. Аби забрати консула, Норфолка, Вірджинія був направлений пароплав ВМС *USS Water witch* (Додаток 5). Прибувши в Асуньйон, командир корабля Томас Джеферсон Пейдж подав запит на вивезення экс-консула. Уряд звернення задовбив однак вимагав від капітана аби текст було підготовано на іспанській мові а не на англійській, а від Хопкінса вимагалось залишити у Парагваї особисті документи пов'язані з його бізнесом [19 ст. 12]. Пейджа такі вимоги обурили, оскільки в його екіпажі не було перекладача, або людини яка б навіть на елементарному рівні володіла іспанською. Парагвайська сторона залишалась неприклонною. У склавшійся ситуації командор Пейдж, який ще з початку операції не був високої думки про консула і засуджував його попередню поведінку, вирішив стати на бік співвітчизника і вивезти його в супереч формальностям. Це сильно вдарило по іміджу Парагвая, як і по самолюбству диктатора Лопеса. Найпринизливішим у цій ситуації було те, що *USS Water witch* виходила з річкового порту Асунсьйона наставивши розчохлені гармати президентський палац [18] [19]. Після цих подій він

відмовився ратифікувати проєкт договору про дружбу між США та Парагваєм, а також заборонив будь-яким іноземним військовим кораблям входити у територіальні річкові води його країни. Ніякої офіційної реакції американського уряду після інциденту не слідувало, відносини були на грані краху, але продовження відбулось вже за два роки, у 1855.

У січні 1855, той самий колісний пароплав *USS Water witch* під керівництвом нового командира– лейтенанта Вільяма Джеферса проводила невелику науково-дослідну експедицію у водах Ла-Плати. За планом експедиції, американці мали зайти у міжнародні води річки Парана, що проходить між територіями Аргентини, Бразилії, Уругваю та Парагваю. Перебуваючи у спірній зоні між Аргентиною та Парагваєм, пароплав натрапив на парагвайський форт Прівадо, який сигналом прапорів дав знати що хоче відрядити до американців переговорну групу. Скоріш за все Джеферс знав що ризикує наближаючись до парагвайських вод, проте складнощі навігації у річках робили таке зближення вимушеним, аби не наскочити на мілини. Хоча дослідник Джон Хойт Вільямс, у своїй праці присвяченій Парагваю говорить що такий маневр був обдуманий, аби познущатись з реакційного рішення президента Парагваю [20 ст. 166].

Переговорщики передали капітану копію наказу президента Лопеса що забороняв перебування іноземних військових суден у водах Парагваю. Командир відмовився приймати вимоги заявивши, що не розуміє іспанської, на якій спілкувались переговорщики. Ці дії свідчать у підтримку Дослідження Хойта Вільямса, де сказано, що Джеферс спеціально пішов на конфлікт аби помститись парагвайцям. Так чи інакше, достеменно відомо що форт відкрив по пароплаву вогонь, вбивши одного з членів екіпажу [21 ст. 283]. *USS Water witch* відкрив вогонь у відповідь, проте не добився попадань, парагвайцям же вдалось пошкодити ходове колесо пароплава та збити гребний вал. Тільки завдяки майстерності

лейтенанта Пейджа вдалось вивести корабель з під вогню та довести до найближчого аргентинського порту не порту, не посадивши на мілину в мутних водах дельти.

Як не дивно для подібних інцидентів, але ніякої офіційної реакції американського уряду не спостерігалось. Сказувалась віддаленість регіону, та незацікавленість американського суспільства, яке через свої ізоляціоністські настрої знаходило його малозначущим для себе. Країна була зайнята великою кількістю внутрішніх проблем та знаходилась на порозі Громадянської війни. У таких реаліях про проведення затяжних військових операцій не могло бути й мови. Попри це, президент Б'юкенен раптово для усіх наголосив на ньому у своєму щорічному зверненні до Конгресу у 1857 р. [16 ст. 320]. У ньому президент розпорядився зібрати військову ескадру для проведення демонстрації сили в дельті Ла-Плати і змусити Парагвай до підписання договору про дружбу, про який в останньому навіть чути не хотіли [22 ст. 55]. Як зазначає дослідник Томас Фікельма з Кембриджського університету, причини даної експедиції лежали далеко за межами американсько-парагвайських відносин [22 ст. 56]. На його думку, яку ми поділяємо, Б'юкенен що на той час був не популярним у суспільстві по обидві сторони від лінії Мейсона-Діксона прагнув у першу чергу провести «маленьку переможну війну» останньої задля консолідації американців перед неминучою Громадянською війною. Більш красномовно це заключено у праці Сміта та Барлета : «Зайшовши в глухий кут на внутрішньому фронті, Б'юкенен звернув увагу на зовнішню політику... Президент Б'юкенен сподівався відновити національну єдність, відправивши великий флот до Парагваю, щоб отримати відшкодування за передбачувані образи, завдані американській честі. Цього не сталося, і зрештою нація переросла у жорстоку громадянську війну.» [21 ст. 287].

По-друге, задачею експедиції мала стати демонстрація південним американцям здатності США підтримати силою свою гегемонію на

континенті що їм забезпечувала доктрина Монро, на прикладі «парагвайської кари» можна було успішно залякати його сусідів.

Головою дипломатичної місії при ескадрі президент призначив юриста Джеймса Батлера Боліна . Раніше він займав посаду судді у штаті Міссурі і мав репутацію «сильного та серйозного дипломата» [18 ст. 18]. У інструкції наданій Боліну зазначалось що той має вимагати вибачень від парагвайської сторони за обстріл *USS Water witch* а також компенсування збитків американським юридичним та фізичним особам що втратили гроші після розриву відносин [23].

Для доставки дипломатичної місії Боліна та надання її словам більшої ваги, флот США направив у Ла-Плату 19 кораблів різних класів що в сукупності несли 200 новітніх гармат Дальгерена. Про корабельний склад ескадри свідчить таблиця 1 [24] :

Таблиця 1

<i>USS Sabine</i> (Додаток 6)	Паровий фрегат, флагман ескадри
<i>USS Fulton</i>	Паровий фрегат, доставляв дипломатів
<i>USS Saint Lawrence</i>	Вітрильний фрегат
<i>USS Preble</i>	Озброєний шлюп (колишній шлюп капітана Джеймса Глінна, учасник першого походу в Японію)
<i>USS Falmuth</i>	Озброєний шлюп
<i>USS Perry</i>	Бриг
<i>USS Dolphin</i>	Бриг

<i>USS Bainbridge</i>	Бриг
<i>USS Water witch</i>	Пароплав ВМС, учасник інциденту біля форту Прівадо та евакуації консула Хопкінса
<i>SS Caledonia (USS Mohawk)</i>	Цивільний пароплав викуплений ВМС для експедиції та озброєний
<i>SS Atlanta (USS Sumpter)</i>	Цивільний пароплав викуплений ВМС для експедиції та озброєний
<i>SS Southern Star (USS Crusader)</i>	Цивільний пароплав викуплений ВМС для експедиції та озброєний
<i>SS Memphis (USS Mystic)</i>	Цивільний пароплав викуплений ВМС для експедиції та озброєний
<i>SS Western port (USS Wyandotte)</i>	Цивільний пароплав викуплений ВМС для експедиції та озброєний
<i>SS Metacomet (USS Pulaski)</i>	Цивільний пароплав викуплений ВМС для експедиції та озброєний
<i>USRC Harriet Lane</i>	Паровий катер податкової служби
<i>USS Supply</i>	Барк. Корабель забезпечення (у цьому ж амплуа учасник експедиції командора Перрі в Японію)
<i>USS Release</i>	Барк. Корабель забезпечення

На випадок провалу дипломатичної місії. Від флоту вимагалось блокувати водні шляхи до Парагваю, а також за необхідністю висадити

десант у столиці [18 ст. 19]. Болін ставився до таких надмірних сил явно негативно. Він не безпідставно вважав що такі сили явно не налаштують приймаючу сторону на конструктивний діалог, тому протягом подорожі вимагав аби у парагвайські води заходив лише *USS Fulton*. Якщо приймаюча сторона буде навіть проти цього. То він готовий був пересісти на будь яке судно під нейтральним прапором. Болін навіть думати не хотів про військове втручання і з самого початку не підтримував ідеї президента. У своїй переписці дипломат згадував: «Я сповнений рішучості не вступати в суперечки з ними через таке незначуще питання» [23]. Як покажуть наступні події, думки Боліна справдяться. Через ризик сісти на міліну, він умовив командуючого ескадрою Вільяма Шубрика залишити найбільш глибокосидячі кораблі у гавані нейтрального Монтевідео (Республіка Уругвай). Зважуючи ризики, Шубрик погодився відправити у річку лише *USS Fulton* піднявши на ньому прапор флагмана ескадри замість потужного але глибокосидячого *USS Sabine*. Вже на його борту він і відправився в Асунсьйон.

Болін розпорядився про те, аби *USS Fulton* йшов спочатку до Аргентини, щоб через її президента – Хусто Хосе де Урсика домовитись щодо пропуску військового корабля США у парагвайські води. Урсика був у хороших відносинах з президентом Лопезом та сподівався що у випадку примирення американців з ним, можна буде без проблем просити допомоги у Штатів не ризикуючи псуванням відносин з сусідами [16 ст. 322]. Дозвіл таки було отримано, фрегат з дипломатичною місією без затримок вирушив в Асунсьйон.

Мирова угода була підписана вже 4 лютого 1859 р. Характеризувалась вона певним поступками з боку американців щодо виплат парагвайською стороною род-айлендським компаніям які ввів туди консул Хопкінс. Сам же процес мав розглядатись в арбітражному суді. Парагвай забов'язався виплатити 10000 песо родині загиблого рульового з

USS Water witch. За інцидент однак Парагвай вибачень не приносив хоча і виразив співчуття через те, що інцидент не правильно сприйнявся американцями і не мав на меті принизити американський прапор. Парагвай заявив, що, відмовляючись ратифікувати договір про дружбу, йому нема за що вибачатися. Він завжди прагнув до укладення подібного договору укладання договору з Америкою. У помилках, які завадили його ратифікації договір, винні некомпетентні американські представники. Місія Боліна подібним результатом була задоволена. [25 ст. 244–245]. Договір було укладено на англійській та іспанській мовах та відправлено на ратифікацію у Вашингтон [25 ст. 189].

Хоча дипломатичний скандал вдалось загасити, для військово морських сил дана кампанія вважалась провальною. Дослідник американського флоту Марк Коррісон у своїй праці присвяченій цій операції вважав що факт залишення кораблів у Монтевідео був свідченням поганої організації та невідповідності американців до бою у річці. Новітні гармати Дальгерена застосувати не вдалось, тому їх реальна ефективність і досі залишалась нерозкритою. У випадку бойових дій остання не змогла би організувати вдалу блокаду, писав він [26]. Попри досить негативні оцінки даної кампанії з організаційної точки зору, у контексті нашого дослідження ми вважаємо що парагвайську кампанію слід оцінювати з дипломатичної точки зору. Слід враховувати що на вряду чи керівництво Парагваю знало що ескадра не зможе увійти у їх води, тому скоріш за все серйозно думало що блокада таки можуть встановити. Тому скоріш за все наявність її у сусідньому Уругваї посприяло переговорам.

2.2. Занепад американського флоту та його відродження: зовнішньо-політичний аспект (1861–1898 рр.)

На ряду з експедиціями до Японії прагвайська експедиція лише закріпила в головах американських стратегів ідеї про розповсюдження свого політичного впливу силами флоту. Перебуваючи лише на етапі свого становлення, та все ще дуже залежний від остобистостей, флот США вже тоді показував свою важливість для ефективної зовнішньої політики, навіть при ізоляції країни його прапору. Силами ВМС Штати відкривали собі нові ринки, завойовували величезні території та змушували приймати їх правила гри, і все це ще за довго до падіння американської ізоляції.

Попри всі успіхи «військово-морської дипломатії» Штатів у ті роки, Громадянська війна 1861-1865 рр. найнегативнішим чином вплинула на усе американське суспільство. Попри те, що більшість офіцерів ВМС – випускників військово-морської Академії в Аннаполісі (штат Мериленд) підтримали на війні Союз (північ), 24% офіцерського складу вирішили піти у відставку і вступити до лав флоту Конфедерації [27 ст. 6]. Підчас війни жодній зі сторін було не до дипломатії та розширення сфер впливу. Крім розбрату та братовбивства, для флоту війна принесла нові технології та дозволила по новому дивитись на застосування кораблів. Найбільш знаковою битвою цієї війни стане битва на Хемптонському рейді (штат Вірджинія) між новітніми броненосними кораблями — *USS Monitor* від Півночі та *CSS Virginia* (колишній *USS Merrimark* перебудований конфедератами) від Півдня (Додаток 7). Попри безрезультатність їх артилерійської дуелі, даний бій ознаменував перехід Американського флоту з вітрильної на парову тягу. А також відхід від дерев'яних кораблів

до сталевих. 8 березня 1862 р. стало маніфестом про зміну епох усім флотам світу, красномовно заявивши про американське новаторство у суднобудуванні. Ера вітрила уступала на користь броні та парі.

По завершенню бойових дій США аж до 1872 р. судились з Великою Британією через підтримку останньою Конфедерації. Справа у тому, що під час Громадянської війни. Агенти КША змогли домовитись про будівництво на британських верфях *John Laird Sons & Co* (Брикхед), *Alexander Stephen and Sons* (Глазго) та *J&W Dudgeon* (Лондон) військових кораблів без озброєння. Закупивши зброю та встановивши її у Португалії, конфедерати ввели їх до свого флоту як *CSS Alabama*, *CSS Florida*, *CSS Georgia*, *CSS Shenandoah*, *CSS Rappahannock*, *CSS Lark*, та *CSS Tallahassee* [28]. Так британцями фактично було створено флот конфедерації. Протягом війни, кожен з цих кораблів буде діяти в Атлантиці здійснюючи набіги на торговельні кораблі Союзу та захоплюючи їх вантаж на користь Конфедерації. Логіка дій офіційного Лондона підказує що у такий спосіб британці прагнули перемоги Конфедерації оскільки будь яке послаблення Америки грало на руку реваншистським настроям британських консерваторів що і досі тих мріяли про повернення втрачених колоній. Конфедерація ж у їх очах видавалась більш «простим» до співпраці партнером, якого у далекій перспективі можна буде підкорити собі. Про зв'язки Півдня з британцями також красномовно засвідчила так звана «Справа Трента» («*Trent affair*»).

8 листопада 1861 р. американським паровим фрегатом *USS San Jacinto* було перехплено британський поштовий пароплав *RMS Trent* з дипломатами КША на борту. Як з'ясувалось ті прямували до Лондона аби вимагати визнання Конфедерації. Оскільки корабель був саме

британським (про що свідчить префікс RMS – Royal mail steamship), можна зробити висновок, що британська сторона була зацікавлена у цьому визнанні.

З огляду на вищесказане у Штатів були усі причини вимагати у британців компенсації. Справа що отримала назву «*Alabama claims*» (за назвою з найуспішніших рейдерів конфедерації *CSS Alabama*) затягнулась на довгих сім років. Американська сторона вважала що через британську підтримку Конфедерації війна затягнулась на два роки, і вимагала компенсацію у 2.125 мільярдів доларів. У суспільстві також популярною ідеєю була передача територій Канади до США як еквівалент гігантській сумі, яку запропонував голова сенатського комітету з міжнародних зв'язків Чарльз Самнер [28]. Лише у 1871 р. сторонами був підписаний Вашингтонський договір (не плутати з договором 1922 р.), що узгодив процедуру вирішення питання. Згідно з договором справу мав розглядати спеціально створений міжнародний арбітраж що мав складатись з представників США, Великої Британії, Королівства Італії, Швейцарської конфедерації та Бразильської імперії. Трибунал провів два засідання у лютому та липні 1872 р. Він зобов'язав британців виплатити США компенсацію у п'ятнадцять з половиною мільйонів доларів золотом, проте відхилив супутні претензії США [29].

Таким чином у 1870-ті рр. роки флот США увійшов при грошах, проте зі значними матеріальними та людськими втратами. У державі тривав період реконструкції, головний упор американського уряду спрямовувався саме на внутрішню політику. У цей період на міжнародній арені ВМС відзначились лише невдалою спробою експедиції в Корею з метою зняття її ізоляції. Обгрунтування причини та реалізація один в один

копіювали попередній досвіт Метью Перрі. Експедиція була направлена з метою розслідування зникнення біля корейського півострова торговельного пароплава *SS General Sherman*. Ідейним натхненником походу став посол США у Китаї Фредерік Лоу. Дослідник Себастьян Роблін у своїй статі у *The National interest* зазначав що особисті записи Лоу свідчили про те, що каральна кампанія була мотивована лише прагненням продемонструвати американську владу над слабшою країною аби змусити її до співпраці [30]. До експедиційної ескадри увійшли п'ять парових фрегатів: *USS Colorado*, *USS Alaska*, *USS Benicia*, *USS Motosasy* та *USS Palos*. *USS Colorado* був обраний флагманом, на ньому розмістились командор Джон Роджерс та посол Фредерік Лоу. Корейці відмовились видавати дозвіл американцям на проведення розслідування та заявили що не прагнуть підписувати ніякі договори оскільки це протирічить їх політиці ізоляції. Ескадра ж натомість відкрила вогонь по прибережним фортам одразу ж отримавши відповідь. Корейці у досить швидкий термін змогли підтягнути до свого південного берегу значну кількість ополчення озброєного як сучасною вогнепальною зброєю, так і відверто застарілим знаряддям. Попри те, що завдяки точним залпам з фрегату *USS Motosasy* вогневі точки корейців були подавлені і з тактичної точки зору перемога належала американцям, корейці заявили що не будуть вести з Лоу ніяких переговорів [30]. Розуміючи, що війна не в національних інтересах Америки, командором Роджерсом було прийнято рішення про відведення сил.

Договір «Про мир, дружбу та мореплавство» з Корейською імперією Чосон буде підписано вже у 1882 р. Для ВМС США ці роки будуть вже новою епохою.

Активна модернізація ВМС розпочалася за каденції президента Честера Артура на початку 1880 тих років. У своєму першому зверненні до Конгресу від 6 січня 1881 новообраний президент Артур заявив: «Я не можу переконливо доводити вам своє переконання, що будь-яка міркування національної безпеки, економіки та честі неодмінно вимагає повної реабілітації флоту» [31 ст.20]. Через 2 роки супротиву Конгресу, з ініціативи президента таки прийнятий був новий Закон про військово-морський флот 1883 року. Він суттєво розширив будівництво сталевих кораблів для ВМС. Револьюційною для американської промисловості стала суднобудівна програма «*ABCD*». У її рамках були побудовані *USS Atlanta* (Додаток 9), *USS Boston*, *USS Chicago* та *USS Dolphin*. Це були перші бронепалубні крейсери ВМС США. Задачею кораблів такого класу було патрулювання та рейдерство у дальній морській зоні. Це натякає на плани США тримати вірогідного супротивника на далекій відстані при оборонній війні чи навпаки атакувати його далеко від своїх берегів у наступальній.

Конгрес також профінансував будівництво двох важких броненосців *USS Texas* *USS Maine* (корабель, загибель якого стане приводом до майбутньої іспано-американської війни). Саме ці кораблі складуть основний ударний елемент ВМС США на наступні 30 років. У 1890 розпочнеться нова хвиля будівництва броненосних кораблів, тоді у стрій увійдуть *USS Indiana*, *USS Massachusetts*, *USS Oregon* та *USS Indiana* у 1892 р. Таким чином, американський флот за досить короткий термін зможе наростити потенціал та постояти за свою сферу впливу у західній півкулі[32].

У той же час активно розвивається стратегічна військово морська наука. Заснування Військово-морського коледжу у Ньюпорті (штат Род-Айленд) у 1884 стане значним підсиленням до головної кузні кадрів ВМС— Академії в Аннаполісі (штат Мериленд). Саме завдяки його

першому керівникові — тоді ще капітану Альфреду Мехену сформується основні теоретичні підходи та бачення ролі флоту в американській зовнішній політиці. Свої роздуми з цього приводу він детально описав у ряді своїх публікацій таких як: «*The Influence of Sea Power upon History: 1660–1783*», «*Naval Strategy Compared and Contrasted with the Principles and Practice of Military Operations on land*», та багатьох інших. Твори Мехена суттєво посилять зацікавленість у військово-морській стратегії в усьому світі [33].

Головним тезисами висунутими ним є усвідомлення Америки як морської нації. На історичних прикладах він доводив виключне значення домінування у морській стихії для держави. Важливим чинником він також вважав географічне розташування країни та запевняв що США мають абсолютно усі можливості для досягнення рівня великої морської держави. Особливо Мехен акцентував увагу на отриманні Штатами військово-морських баз, що для тих часів виглядало досить передовим. На нашу думку, цю дозволяло провадити імперіалістичну політику не займаючись колонізацією як європейські держави. База– не колонія, для її захоплення не обов'язково підкорювати народ що живе на тих територіях. Достатньо допомогти встановитись лояльному політичному режиму у країні де розташована морська база. Як буде показувати майбутня практика, без крові не обійдеться, однак Штатам не доведеться анексувати новітні території з метою включення їх до свого складу. Навпаки, США активно будуть включатись у боротьбу за незалежність підкорених європейськими державами народів аби вибудувати лояльні до себе держави. Саме така зовнішня політика і створить імідж американців як борців за свободу ще за довго до Холодної війни, коли вони активніше почнуть розігрувати цю карту.

Будучи керівником коледжу та надаючи флоту ключову роль для національної безпеки США велику увагу приділяв сценаріям розвитку

подій можливих воєн США. У навчальному закладі під його керівництвом курсанти розробляли морської плани війни з конкретними державами [32]. Так 1890 було розроблено план війни з Великою Британією та Іспанією [33]. Останній буде у повній мірі втілений ц життя у 1898 р.

Підводячи підсумки викладеного вище, на прикладі військово-морських сил можна чітко простежити поступовий відхід США від політики ізоляціонізму. Від перших спроб нав'язати торгівлю країнам третього світу до поки що теоретичних планів імперіалістичних воєн. Показово, що завдяки саме флоту американцям вдавалось успішно розширювати сфери інтересів, і саме у ті роки флот став головним помічником американської дипломатії.

Призначення амбітного Теодора Рузвельта на посаду помічника міністра ВМС (*Assistant secretary of the Navy*) суттєво збільшило міжнародну активність флоту. У наступні роки війни з іспанцями флот нарешті отримає змогу проявити себе як головний інструмент молодого американського імперіалізму. Завдяки покровительству зацікавлених політиків, США остаточно займуть свою нішу у пантеоні великих морських держав. Першим кроком до цього і стане Іспано-Американська війна.

Висновки до 2 розділу

Таким чином, період з 1846-1898 рр. став найбільш насиченим подіями для ВМС США за весь час їхнього існування. У дані роки відбулись докорінні зміни у зовнішньополітичній стратегії США. Із розширенням берегової лінії збільшилась увага до використання флоту для забезпечення національних інтересів США, що збільшувались по мірі їхнього політичного та економічного посилення. Америка усе активніше почала застосовувати кораблі для виконання дипломатичних функцій та розвивати військово-морську стратегію, при цьому ще не наважуючись на

участь у відкритій морській війні, що остаточно би звела нанівець її репутацію закритої країни.

Розділ 3. ВМС у зовнішній політиці США у «до вашингтонський період» (1898 – 1922 рр.)

3.1. Іспано-американська війна, становлення морського панування (1898 р.)

Як вже зазначалося вище, Штати ретельно готувались до інтервенції в іспанські колонії ще за довго до сумнозвісних подій у бухті Гавани 15 лютого 1898 р. Про приготування свідчили згадані нами плани з Ньюпортського коледжу та заяви окремих політиків. Так за словами сенатора від штату Небраска Джона М. Терстона: «Війна з Іспанією збільшить бізнес та доходи кожної американської залізниці, вона збільшить продуктивність кожної американської фабрики, вона стимулюватиме кожну галузь промисловості та внутрішню торгівлю»[34]. Попри невпевненість президента Вільяма Маккінлі у доцільності такої війни у суспільстві панували більш радикальні погляди на це питання, а після 15 лютого 1898 р. у безальтернативності війни вже не сумнівався ніхто. До того ж молодий помічник міністра ВМС Рузвельт що перебував у тісному контакті з адміралами Мехеном, Дьюї, Льюсом та Семпсоном вважав що з новопобудованим флотом нічого складного у прибранні до своїх рук іспанських колоній не буде нічого складного. США нарешті зможуть отримати омріяні точки опори у віддалених куточках світу, на яких в один голос наполягали стратеги з академії в Аннаполлісі та коледжу у Ньюпорті.

Станом на лютий 1898 р. флот США налічував шість броненосців (до-дредноутного типу) (*USS Texas*, *USS Maine*, *USS Oregon*, *USS Massachusetts* та *USS Indiana*) два броненосні крейсери (*USS New York* та *USS Brooklyn*), тринадцять бронепалубних крейсерів, шість сталевих моніторів (мілкосидячих кораблів створених для бою у річках), тридцять

три легких крейсерів і канонерських човнів різного тоннажу а також шість торпедних катерів і дванадцять буксирів [32].

Усім відомий вибух броненосця *USS Maine* (Додаток 10) під час візиту на іспанську Кубу 15 лютого 1898 р. породить безліч конспірологічних теорій різного ступеня науковості. У розрізі нашого дослідження даний епізод слід характеризувати як безпосередній вплив ВМС США на початок нової імперіалістичної війни. Офіційною причиною візиту броненосця зазначався захист американських громадян під час революційних заворушень у колонізованій Іспанією Кубі [35 ст. 55]. Втрата *USS Maine* нанесла болісний удар по моральному духу нації, оскільки наряду з *USS Texas* він стояв у витоків американської школи будівництва броненосців. Матері оплакували загиблих синів, а по нації поширювався лозунг «*Remember the Maine, down with Spain!*» (Пам'ятай про «Мен», до чорта Іспанію!). Ситуацію усугубляло також те, що броненосець зайшов до Гавани саме з метою захисту американських громадян у збуреній повстаннями проти іспанців Кубі, а в результаті приніс ще більші втрати. Попри усю трагічність інциденту, кращого приводу до війни годі було й шукати. Флот вкотре показав себе важливим чинником зовнішньої політики.

На руку Американцям грало також те, що на іспанських Філіппінах ситуація складалась аналогічним чином, де рух за незалежність ще довше протистояв іспанському пануванню ніж на Кубі. У контексті розширення американської військово-морської потужності, саме тихоокеанський театр бойових дій на нашу думку і став ключовим у цій війні.

Американцям критично важливо було отримати контроль над старою іспанською базою Субік бей. Глибоководний порт Субік бей дозволяв захід кораблів з будь якою осадкою. Закрите географічне розташування на північному заході архіпелагу дозволяли захищати американську торгівлю від піратів, при цьому не боячись бути атакованими з зовні. Отримавши Субік-бей США також могли перестати нарешті використовувати британський Гонконг як базу ремонту та поповнення припасів. Помічник міністра ВМС Теодор Рузвельт зазначав : «Якщо ми хочемо мати флот в азійських водах або сподіватися на найменший вплив у Східній Азії, тоді надзвичайно важливо, щоб у нас була військово-морська база в саме у Субік-Бей» [36]. Станом на сьогодні Субік-Бей і досі перебуває під юрисдикцією США, а пророчі слова Рузвельта лише підтверджуються у часи Другої світової та і досі залишаються актуальними.

27 квітня 1898 р. помічник міністра ВМС Теодор Рузвельт видав наказ по американській тихоокеанській ескадрі – вийти зі стоянки у Гонконгу та слідувати у бухту Маніли. У спробі випадку виходу звідти іспанського флоту атакувати його. Це відбулось буквально через 3 дні. У день оголошення США війни Іспанії. Маючи лише легкі крейсерські сили у своєму підпорядкуванні, ескадра адмірала Джорджа Дьюї з повна змогла використати ефект несподіваності та вдале розташування своїх кораблів перед виходом з бухти. Американські сили Дьюї що складались з крейсерів *USS Olympia* (Додаток 11) , *USS Baltimore*, *USS Boston*, *USS Raleigh* , а також невеликих канонерок розгорнулася перед іспанськими кораблями і береговими укріпленнями у бухті, ведучи вогонь з гармат по лівому борту. Після чого вони зробили розворот, стріляючи тепер з

правого борту. Цей процес повторювався п'ять разів. В результаті блискавичних дій адмірала Дьюї усі іспанські кораблі (крейсери: *Reina Cristina*, *Castilla*, *Don Juan de Austria*, *Don Antonio de Ulloa*, *Isla de Luzon*, *Isla de Cuba* та канонерський човен *Marques del Duero*) були безповоротно виведені з ладу та затоплені [37 ст. 12]. Для Іспанців ситуація ускладнювалась ще тим, що знищені у Манільській битві кораблі вважались найбільш боєздатними у слабких та застарілих іспанських ВМС. Направлені вони були в Манілу для допомоги колоніальній адміністрації у придушенні місцевих революціонерів.

Для американців же перемога у битві при Манільській бухті стала тріумфальною подією що з перших же днів війни поставила їх на півшляху до перемоги. Після першої ж битви у перший день війни у іспанців не лишилось жодних шансів для відновлення контролю у Тихому океані. На нашу думку Битва у манільській бухті стала епохальним моментом падіння багаторічного панування старої імперії на морі. На заміні їй приходила імперія нового зразка.

Вже на наступний день, 2 травня Дьюї висадив загін морської піхоти у Каваті. На березі вони добили гарнізон фортів а також зайняли усі госпіталі та адміністративні будівлі Маніли. Усе це супроводжувалось артилерійською підтримкою з американських кораблів. Після придушення хаотичного супротиву ескадра залишилась тримати блокаду бухти, очікуючи підкріплення з Америки аби просунутись у глиб архіпелагу. Президент Вільям Мак-Кінлі санкціонував збір військ для проведення повномасштабної висадки у на Філіппінах. Прибули вони лише у серпні та без особливої протидії змогли зайняти архіпелаг.

За стратегічну перемогу у Манільській битві для спеціально для нього було окремо виведене звання «Адмірала військово-морських сил США» що було рівнозначне званню генераліссімуса [38]. Ніхто ні до не після Джорджа Дьюї у американському флоті такої почесні удостоєний не був. Його флагман *USS Olympia* після виводу з експлуатації був скурпульозно відреставрований та збережений до наших днів на вічній стоянці у Філадельфії (штат Пенсильванія). Сьогодні він є найстарішим існуючим сталевим кораблем у світі.

Вже у недалекому майбутньому, американці стикнуться з жорстоким супротивом місцевого населення, яке спочатку вважало останніх визволителями. Захопити Філіппіни виявилось набагато легше, ніж керувати ними. Оскільки перемога у філіппінській кампанії іспано-американської війни відбулася блискавично, адміністрація МакКінлі не змогла адекватно спланувати за реакцію філіппінського народу на ще одного іноземного правителя. Попри те, що філіппінцям вдалось отримати незалежність, протекторат США протримається над ними аж до кінця Другої світової війни.

Ще більш яскравим стало захоплення американцями іспанського острова Гуам. Невеликий острівець що знаходиться майже у центрі Тихого океану (з зміщенням на захід) контролювався іспанською короною ще з 1565 р. Для могутньої колись торгівельної імперії це була чудова база для ремонту кораблів та відпочинку моряків що слідували з Філіппін на американський континент. Станом на 1898 р., для слабшаючої на очах імперії з хаотично організованим флотом, острів не представляв жодної стратегічної ваги та перетворився фактично на «чемодан без ручки». Для США що активно розширювали свої інтереси, острів був і залишається

стратегічним місцем контролю за західною частиною тихоокеанського регіону а також базою дозаправки військових та цивільних суден. Крім того, з Гуаму можна було швидко направити підкріплення на Філіппіни у разі активних бойових дій.

Розраховуючи на те, що супротив на острові буде мінімальним, міністр ВМС Джон Лонг відрядив на його захоплення лише один крейсер *USS Charleston*. У міністерській інструкції його капітану Генрі Глассу зазначалось що він в праві застосовувати усі сили аби захопити порт [39]. Власне, силу використовувати не довелося. Прибувши на віддалений острів американці після канонади з 13 пострілів так і не отримали відповідь з берега. Оскільки усі 13 пострілів пройшли мимо, невеликий іспанський гарнізон (налічував аж 54 іспанських солдат озброєних гвинтівками *Mauser 1896*, та 54 місцевих ополченців-чаморро, що були озброєні старими однозарядними гвинтівками *Remington*) припустив що американці роблять вітальні холості постріли перед заходом у гавань [40].

Натомість до крейсера підійшла шлюпка з двома військовими іспанського гарнізону які заявили що форт не може здійснити вітальний постріл оскільки у них немає пороху, але вони це зроблять, якщо американці їм трохи позичать. Зрозумівши, що уряд у Мадриді не поставив гарнізон Гуама у відомість про початок бойових дій, капітан Гласс повідомив про це здивованим іспанцям і запросив зустріч із губернатором острова. Його вимога була виконана блискавично. У цей же день Гуам капітулював без втрат [40].

Таке своєрідне захоплення острова Гуам породило на нашу думку цікавий дипломатичний прецедент. Беручи до уваги що колоніальна адміністрація острова не була повідомлена про *de jure* військовий стан і

безкровно здала ввірену їм територію у результаті перемовин з капітаном *USS Charleston* (фактично делегатом США). На нашу думку дану операцію слід розцінювати як перемогу «канонеркової дипломатії» а не військової сили. Американцям нічого не коштувало організувати висадку, як це зробили на Філіппінах, про те завдяки витримці та розсудливості капітана Генрі Гласса, свою «тихоокеанську перлину» США змогли здобути виключно мирним шляхом. А ім'я капітана Гласса нажаль незаслужено рідко згадується серед батьків-засновників американської морської гегемонії.

У той же час не менш стрімко розвивались події і на Карибському театрі бойових дій. 27 травня під американський флот під командуванням адмірала Вільяма Т. Семпсона та адмірала Вінфілда С. Шлі успішно заблокував порт Сантьяго де Куба. Іспанська ескадра під командуванням адмірала Сервери що зайшла у Сантьяго незадовго до проголошення блокади декілька раз пробувала вийти у відкрите море аби нав'язати американцям генеральну битву, проте щоразу тільки втрачала кораблі та паливо. В результаті іспанська ескадра була повністю розгромлена [32].

Приблизно через два тижні морські піхотинці США висадилися в Гуантанамо, а додаткові сили висадилися біля Сантьяго наприкінці червня. З 1 по 3 липня сухопутні сили США завдали серйозної поразки іспанській армії під час битви на висотах Сан-Хуан.

Після розгрому іспанського флоту при Сантьяго та сухопутної битви при Сан-Хуані війна фактично була завершена. США добились повної переваги як у військово-морських так і у сухопутних силах, крім того сказувалась і повна неготовність Іспанії вести будь які бойові дії. 26 липня за запитом іспанського уряду посол Франції у Вашингтоні Жюль Камбон звернувся до адміністрації Мак-Кінлі, щоб розглянути умови мирного договору. За підсумками переговорів 12 серпня було підписано

угоду про припинення вогню. Війна офіційно скінчилася після чотирьох місяців бойових дій у різних куточках світу, коли уряди США та Іспанії врешті уклали Паризький мирний договір від 10 грудня 1898 р. По договору Філіппіни, Куба та острів Пуерто-Рико фактично отримали незалежність, хоча і з *De facto* статусом протекторату США. Так вище ніж президент у нових республіках стояв генерал губернатор з громадян США. На Кубі наприклад першим генерал губернатором став майбутній президент США Говард Тафт, а на Філіппінах посаду зайняв Артур Макартур – батько майбутнього генерала Дугласа Макартура.

Взагалі, на нашу думку, дана війна є напевно найкращою ілюстрацією того як за максимально короткий проміжок часу задовольнити половину своїх геополітичних прагнень. При активній пропаганді від уряду та преси, американцям вдалось консолідувати розрізнене після Громадянської війни суспільство. На нашу думку флот зіграв у цьому першочергову роль. По-перше у цій суто морській війні він став головним інструментом американської перемоги. По-друге, служба на військовому кораблі представників північних та південних штатів заради єдиної мети є чудовим способом примирити ще нещодавно воюючі сторони. Як висловився державний секретар Джон Хей «блискуча маленька війна» на всі сто відсотків виконала свою місію: розширила американську сферу впливу для дипломатів, подарувала нові морські бази для адміралів і принесла взаєморозуміння для простих громадян [41]. Проте для одного знакового політика ця війна стала справжнім кар'єрним трампліном. Вона зробить його президентом, а він у свою чергу внесе останню цеглину у розбудову найпотужнішого флоту світу що до сьогоденній гордо несе цей титул. Мова йде про багато разів згаданого помічника міністра ВМС Теодора Рузвельта. Його бачення ролі флоту у зовнішній політиці на нашу думку стане тією самою базою на якій

тримається майже уся зовнішня політика США багато років. Іспано-Американська війна нарешті відкрила світу «першу Епоху Рузвельта».

3.2 «Епоха Теодора Рузвельта» (1901–1909 рр.)

Як вже було сказано вище, війна з Іспанією вплинула на політичну кар'єру Теодора Рузвельта у найсуттєвішим чином. Американським громадянам імпонував порівняно молодий, освічений та активний міністр що зміг у найкоротші терміни мобілізувати флот для війни. Крім того особиста участь Рузвельта у війні на Кубі де той очолив особисто ним сформований кавалерійський корпус що отримав прізвисько «*Rough riders*» тільки додала йому рейтингів [42]. Народ захоплювався образом політика-героя війни а також його протекціоністською програмою. У 1901 р. після підступного убивства Маккінлі, Рузвельт (що встиг недовгий час побути віце-президентом) склав свою першу присягу. У контексті зовнішньої політики новоявлений президент обрав стратегію «озброєної дипломатії» що буде видно з його подальших кроків. Розуміючи що США більше ніколи не зможуть вважатись закритою державою, президент акцентував увагу на розширенні обороноздатності країни, аби захищати свої новоотримані протекторати та старих південно американських союзників від європейської колонізації. З огляду на набираючу оберти партизанську війну на Філіппінах, стояла задача також забезпечити лояльність політичних режимів у підкорених та союзницьких країнах. Ці нагальні питання президент взявся вирішувати шляхом розширення військово-морського флоту – оборонної галузі, яку Рузвельт знав як свої п'ять пальців.

Вперше як морський стратег Теодор Рузвельт проявив себе у 1882 р. коли опублікував своє дослідження «Морська війна 1812 р.» про спробу британців повернути собі американські колонії. У цій праці він дійшов висновку що флот не зміг стати надійним захисником Америка через погану організацію (пережитики каперських часів) та недостатню укомплектованість якісними кораблям. У кінці роботи він резюмував що утримання боєздатних військово-морських сил є «найменшою платою за забезпечення миру що готова платити наша країна» [36]. Також саме з цієї праці почала вимальовуватись концепція її автора про пряму залежність американської величі від сили флоту. Цю концепцію він і почне реалізовувати з 1897 р. Коли його призначать помічником міністра ВМС у адміністрації Вільяма Маккінлі. Книга Рузвельта акцентувала увагу на іменах американських офіцерів-героїв тієї війни. І на нашу думку була створена саме з метою популяризувати флот у народних масах.

З перших же днів президентства, флот притерпів численну кількість організаційних, кадрових та освітніх реформ. Розбудовувались бази та закладались нові кораблі. Рузвельт постійно перебував у контакті з адміралами Дьюї та Мехеном. Дослухався до їх порад та в рази збільшив фінансування ВМС.

Саме завдяки постійному акцентуванні уваги на флоті, Рузвельту вдалось здійснити досі нечувану річ – реформувати доктрину Монро. Новий зовнішньо-політичний підхід до ведення справ з країнами Південної Америки серед політологів отримав назву «Висновок Рузвельта» («*Roosevelt Corollary*»). Президент вперше озвучив його у своєму четвертому виступі перед Конгресом 6 грудня 1904 р. [43]. Його суть полягала у тому що від нині Штати вважатимуть законним організувати інтервенції у латиноамериканські країни для убезпечення їх від європейської колонізації. Відповідно, будь яку подібну акцію неможливо було б організувати без потужних сил флоту розбудовою якого

президент і займався. Маючи на озброєнні броненосці з 305 міліметровими гарматами американці могли легко подавити берегові укріплення слабких держав і організувати масштабну висадку морської піхоти за зразком війни з Мексикою 1848 р. Безпосереднім же приводом до запровадження даного рішення стала безпрецедентна блокада узбережжя Венесуели силами німецького, британського та італійського флотів у 1902 р. Європейці запровадили морську блокаду Венесуели на кілька місяців після того, як президент країни Сіпріано Кастро відмовився виплачувати зовнішні борги та збитки, завдані їхнім інвесторам під час попередніх громадянських воєн у Венесуелі. Перебуваючи у плачевному становищі президентові країни нічого не залишалось як щоразу відмовляти кредиторам. В кінці кінців справу було передано до міжнародного арбітражного суду, який 22 лютого 1904 р. дійшов висновку, що блокуючі держави які понесли збитки у Венесуелі, мали право на пільговий режим при виплаті своїх претензій [44 ст. 383].

США такий результат явно не задовольняв. Рузвельт розумів що нещодавня війна з Іспанією дала європейським державам сигнал про кінець епохи закритості Америки. Але на той час новообраний президент не міг дозволити собі псувати відносини з сильними світу цього. Саме з цих міркувань, на нашу думку США і не направили вій флот на зняття блокади. Хоча і пригрозили послу Німеччини у Вашингтоні що готові відправити військові кораблі під командуванням Дьюї з Пуерто-Рико якщо хтось спробує організувати висадку на венесуельський берег. Про кількість сил чи конкретні найменування кораблів готових до бою у повідомленні не йшлося [45 ст. 100]. Саме аби не допустити подібних ситуацій у будь якій південноамериканській державі і була проголошена дана поправка до доктрини. В подальшому це виллється у велику кількість американських інтервенцій у недієздатні країни аби не допустити їх колонізації європейцями. Про найбільш знакові з них ми згадаємо згодом.

Станом на зараз таке рішення Рузвельта суттєво знизило активність європейських держав на континенті, подібних каральних акцій з їх боку більше не спостерігалось. Не в останню через сильний американський флот, який вже підтвердив свою велич реальними справами.

1905 р. став знаковим в для військово-морської політики усього світу та для американської дипломатії зокрема. Філігранний розгром Першої російської тихоокеанської ескадри та грамотна морська блокада російської бази в Порт-Артурі продемонстрували світу «схід сонця» японської морської сили. Ще недавно закрита, феодальна країна що надихнувшись американським технічним прогресом, зокрема і у галузі флоту тепер ставила під сумнів претензії старої Російської імперії на тихоокеанський регіон. Як морський стратег, Рузвельт розумів що у вже традиційній для США сфері впливу зростає новий конкурент, і що війна на морі з ним це досить таки реальний сценарій. Однак на даному етапі, поки японський флот ще не набрав досить сили, важливо було вивчити свого потенційного супротивника шляхом дипломатичних засобів. Саме з цих причин президент США і запропонував японцям посередництво у підписанні мирного договору. Японська же сторона на нашу думку мислила приблизно у тому самому напрямку. Більше того, після важкої Мукденської операції на суші їм було важливо якомога швидше завершити війну [46 ст. 300]. З огляду на це міністр закордонних справ Японії Комура Дзютаро прийняв пропозицію США. Російська сторона певний час ігнорувала будь-які перемовини про мир. погодились росіяни на план Рузвельта лише після остаточного розгрому своєї Другої тихоокеанської ескадри у битві при в Цусімській протоці [46 ст. 302]. Як місце проведення переговорів президент обрав невелике ново англійське місто Протсмут (штат Нью Гемпшир). Як ми вважаємо, вибір пав на нього не випадково, ще з колоніальних регіон Нової Англії був колискою суднобудування у Новому Світі, і саме на історичній протсмутській верфі будувались перші

військові кораблі для Континентального флоту Джорджа Вашингтона. На наш погляд такий хід ненав'язливо підштовхував переговорщиків до роздумів про те хто насправді має правити на морі і вершити політику у цій сфері. Знаючи жагу Рузвельта до демонстрацій американського домінування з будь якого приводу, можна припустити що це саме те, на що він і розраховував. Усього з 8 по 30 серпня за посередництва президента США було проведено дванадцять сесій перемовин. А 5 вересня 1905 р. остаточний текст договору нарешті було укладено. Згодом, протягом жовтня та листопада сторони його ратифікували [46 ст. 304].

Попри те, що президент США фізично не міг постійно перебувати зі сторонами на затяжних переговорах, він постійно перебував у переписці зі сторонами з Вашингтона та цікавився ходом перемовин. Не відомо точно які висновки президент зробив для себе особисто, про те посередництво у перемовинах дало йому остаточну картину векторів розвитку японської зовнішньої політики. Його переживання не були даремними, на очах у США ріс серйозний стратегічний конкурент, і темпи його росту вражали. З цього моменту занепокоєність японською експансією на морі не давала президенту спокою впритул до кінця свого другого терміну. Ніби визнаючи свою невпевненість у листі до сенатора від Пенсильванії Нокса, що мав зайняти посаду Державного секретаря після відходу Рузвельта з посади, останній наполягав аби флот ні в якому разі не розпорошували, а тримали єдиним кулаком у Тихому океані або ж в Атлантиці. Крім того він наголошував що ні в якому разі не збавляти темпи будівництва військових кораблів, адже японці вже підтримують свій флот на найвищому рівні [47].

Слід зазначити що перестороги Рузвельта щодо японської загрози вражають своєю далекоглядністю. У той час. Коли дана країна ще не мала добре організованої суднобудівної промисловості, і вимушена була замовляти кораблі для себе у Великій Британії та Франції, Рузвельт вважав

що налагодження власних потужностей у них не займе багато часу, і не прогадав. Найближче майбутнє покаже що після відставки Теодора вектор розвитку американської присутності на морі поступово буде зміщений на Атлантику, що буде продиктовано тодішньою політичною ситуацією. Про посилення тихоокеанського рубежу згодом згадають лише за каденції його родича Франкліна.

Повертаючись до зусиль Рузвельта по примиренню Росії та Японії, вони не залишаться без уваги світової спільноти. У 1906 р. Рузвельту «за роль у припиненні кривавої війни, нещодавно розв'язаної між двома великими державами світу, Японією та Росією» буде присвоєна Нобелівська премія миру [48]. Як стверджує офіційний сайт Нобелівського комітету, Рузвельт став першим головою держави що був удостоєний даної нагороди. Хоча ліві сили тодішнього світу вважали що ярий імперіаліст що все ще придушував рух за незалежність на завойованих Філіппінах аж ніяк не може вважатись миротворцем достойним такої нагороди [48].

Попри усе, другий строк творця американської морської сили добігав екватора. Розуміючи, що на вряд чи наступники будуть всерйоз сприймати важливість підтримання сили на морі, президент усвідомив що настав час провести демонстрацію сили не баченого масштабу. Демонстрацію що одночасно підкреслювала дружність та відкритість Америки, але і давала б зрозуміти Великим державам, що Штати готові протистояти будь якій загрозі. Усе вказувало на те що Рузвельт планує грандіозну кругосвітню подорож передових сил флоту. Проект отримав назву «Великий білий флот» (*Great white fleet*) через парадну білу окраску кораблів що мали брати у ньому участь. Назва була дана Рузвельтом по аналогії з існуючою раніше «Білою ескадрою» – угрупованням крейсерів сформованим з *USS Chicago*, *USS Atlanta*, *USS Boston*, *USS Yorktown*, *USS*

Concord та кількох допоміжних суден що здійснила у 1891 невелику експедицію до портів Західної Європи [49 ст. 84].

Планування запропонованої подорожі вимагало найдетальнішої оцінки об'єктів ВМС США на західному узбережжі, а також у Тихому океані. Командуванню хотілось оцінити на практиці можливості нещодавно захоплених у іспанців баз та наявної інфраструктури східного узбережжя. Це мало принципове значення, так як передбачалося, що флот потребуватиме повного переоснащення та капітального ремонту після проходження Магеланової протоки на південь від Аргентини (Панамський канал ще не був завершений). Відразу ж викликало занепокоєння, що єдина військово-морська верф, здатна обслуговувати великі бойові кораблі, була в Бремертоні, штат Вашингтон, а сухий док на верфі Mare Island у Сан-Франциско був занадто мілким для лінійних кораблів, президент розпорядився перебудувати цивільну верф у Хантерс-Пойнт у Сан-Франциско [50].

Військово-морські сили США також виявили, що необхідні заходи для забезпечення можливості дозаправки флоту під час рейсу. За відсутності глобальної мережі вугільних станцій було передбачено, що вугільні кораблі зустрічатимуть флот у заздалегідь обумовлених місцях, для дозаправки [51].

Таким чином проєкт подорожі «Великого білого флоту» на сьогоднішній манер цілком можна назвати «мегапроєктом». Природньо, що кругосвітня подорож з величезними супутніми витратами зазнала критики серед опозиції у Конгресі. Як зазначає у своїй тематичній праці дослідник американського флоту Майкл Кроуфорд, сенатор від штата Мен Юджин Хейл заявив що конгрес здатен виділити гроші лише на половину витрат, і що особисто він проти того аби подорож фінансувалась взагалі [52 ст. 36]. Рузвельт відповів на це що верховним головнокомандуючим являється він [53 ст. 502]. Попри певний супротив конгресменів, та ряд

дебатів ескадра для кругосвітньої подорожі таки була сформована. Попри очевидну можливість поставити на командування ескадрою досвідченого але пожилого Альфреда Мехена, або героя війни з Іспанією Джорджа Дьюї, вибір президента пав на порівняно мало відомого контр-адмірала Роблея Еванса, якого Рузвельт помітив у 1907 р. під час проведення останнім успішних артилерійських стрільб [54]. До самої ескадри увійшло 27 кораблів, основними силами були саме броненосці, про що свідчить таблиця 2 [55]:

Таблиця 2

<i>USS Connecticut</i>	Броненосець, флагман (додаток 12)
<i>USS Alabama</i>	Броненосець
<i>USS Georgia</i>	Броненосець
<i>USS Illinois</i>	Броненосець
<i>USS Kansas</i>	Броненосець
<i>USS Kearsarge</i>	Броненосець
<i>USS Kentucky</i>	Броненосець
<i>USS Louisiana</i>	Броненосець
<i>USS Maine</i> (не плутати зі знищеним у 1898)	Броненосець
<i>USS Minnesota</i>	Броненосець
<i>USS Missouri</i>	Броненосець
<i>USS New Jersey</i>	Броненосець
<i>USS Ohio</i>	Броненосець

<i>USS Rhode Island</i>	Броненосець
<i>USS Vermont</i>	Броненосець
<i>USS Virginia</i>	Броненосець
<i>USS Hopkins</i>	Есмінець
<i>USS Hull</i>	Есмінець
<i>USS Lawrence</i>	Есмінець
<i>USS Stewart</i>	Есмінець
<i>USS Truxton</i>	Есмінець
<i>USS Whipple</i>	Есмінець
<i>USS Atethusa</i>	Паливозаправник, обслуговував есмінці
<i>USS Culgoa</i>	Рефрижиратор, корабель доставки провізії
<i>USS Glacier</i>	Рефрижиратор, корабель доставки провізії
<i>USS Panther</i>	Ремонтний корабель
<i>USS Yankton</i>	Шхуна, корабель обслуговування

16 грудня 1907 р., у присутності високопосадовців США ескадра покинула порт Хемптон-Роудс (штат Вірджинія) і вирушила демонструвати американський прапор у світ. Президент проводжав кораблі з борту державної яхти *USS Mayflower*. Важко точно сказати які відчуття він тоді переживав, все ж таки він головним ініціатором

кругосвітньої подорожі був саме він, він же приймав найактивнішу особисту участь у її підготовці. Одне відомо точно, в цей день можна сміливо вважати точкою відліку сучасної американської озброєної дипломатії. Можливо у той час він навіть і не думав про це, головною його задачею на той час було за допомогою м'якої сили показати в першу чергу японцям, що панування у Тихому океані їм так просто не дасться.

Плавання Великого білого флоту тривало 434 дні. Оскільки як згадувалось раніше Панамський канал ще не був добудований, на першому перший етапі кораблі через Карибське море прослідували узбережжя Південної Америки зупинившись з першим візитом у Ріо-де-Жанейро. Далі навколо мису Доброї Надії та на північ до Каліфорнії. Після двотижневого технічного обслуговування у Сан-Франциско ескадра вирушила у другий етап плавання. Далі на північ до Пьюджет-Саунда. Там флот розділився аби відвідати шість портів уздовж узбережжя штата Вашингтон, перш ніж повернутися до Сан-Франциско на другий технічний огляд. Із Сан-Франциско, флот направився подорож через Тихий океан, з відвідуванням нещодавно анексованих Гаваїв, Нової Зеландії, Австралії, Філіппін, Японії та Китаю. На останньому Останній етапі подорожі флот відправився до Цейлону (нинішня Шрі-Ланка), потім через Суецький канал у Середземне море, із зупинками на Сицилії та у порту Гібралтара, перш ніж повернутися через Атлантичний океан додому. Армада повернулася Хемптон-Роудс 22 лютого 1909 р. Плавання пройшло успішно, ніяких відхилень від наміченого президентом плану не відбулось [56].

Як і при відбутті, президент особисто зустрічав флот на яхті *USS Mayflower*. Найбільша подорож американського флоту за його існування була успішно завершена. В усіх наступних пунктах зупинки, американців приймали посадові особи, а для громадян приймаючих країн проводили екскурсії на кораблі. Люди мали змогу роздивитись будову найновіших

бойових одиниць у тогочасному світі. Такого роду акції, сполученими Штатами активно проводяться і досі. Демонстрація технічного прогресу є неодмінним елементом американської культурної дипломатії.

Важко сказати, наскільки сильно експедиція Великого білого флоту вразила саме японський уряд. Попри усе успішність кампанії була очевидна, як мінімум в плані зв'язків з громадськістю. Як висловився американський науковець Марк Альбертсон: «зміцнювалися стосунки з націями, які досі були лише назвами на карті; в той час як відносини зі знайомими столицями були зміцнені». [57 ст. 14]. Технічна складова операції також була успішною. Була покращена інфраструктура баз східного узбережжя а також було виявлено слабкі місця в конструкції кораблів, які хоча і *de facto* були найновішими за віком, проте технічно були визнані застарілими у світлі спуску на воду першого у світі справжнього лінкора Королівського флоту *HMS Dreadnought*, у 1906 р.

Говорячи про підсумки «епохой Рузвельта», саме тоді на нашу думку американське суспільство остаточно усвідомило себе як націю моря. Попри те що далеко не всі читали праці Мехена, дивлячись на блискавичну перемогу у війні з Іспанією та успішним походом «Великого білого флоту», середньостатистичний американець тепер більш охоче прагнув служити саме на флоті, і бути долученим до майбутніх успіхів Америки у цій галузі.

Особиста заслуга президента Рузвельта передусім полягала у тому що саме за його каденції США не тільки змогли побудувати один з найкращіших військово-морських сил у світі, але й зуміли на повну використати усі їх привілеї. США активно використовували флот як демонстратора своєї сили мирним шляхом. За каденції Рузвельта озброєна дипломатія проявила себе в усій своїй красі. «Великий білий флот» представив світу прообраз майбутнього Америки як домінуючої військово-морської держави. Кращого завершення каденції президента

який понад усе прагнув бачити свою державу як морську силу годі було і мріяти. Наступні роки США втягнуться у світову гонку озброєнь, де першу скрипку гратимуть лінкори типу «Дредноут». У покажуть себе у ній на достойному рівні. З роками розшириться і список операцій які будуть проводити ВМС, наближаючи нас до свого стану сьогодення. Проте саме заслуги президента Теодора Рузвельта і вплинули в першу чергу на світогляд американців стосовно флоту, ототожнюючи його із нероздільною владою їх країни над морськими просторами.

3.3 Військово-морські кампанії США «до вашингтонського періоду»:

миротворча та гуманітарна діяльність

(1909–1922 рр.)

Після відходу Теодора Рузвельта від справ по завершенню другого президентського терміну, «канонеркова дипломатія США» цілком очікувано почала зменшувати оберти. Новий президент Говард Тафт що був однопартійцем попередника планував продовжувати його зовнішню політику. Однак, оскільки суспільна ейфорія від перемоги над Іспанією поступово почала спадати, він вимушений був враховувати також прагнення тридиційних для тогочасної Америки прибічників старої доктрини Монро. Разом із держсекретарем Генрі Ноксом, адміністрація Тафта робила упор на посиленні фінансової залежності республік Латинської Америки від США. «Доллорова дипломатія» Тафта не передбачала військових інтервенцій, принаймі допоки у об'єктах не виникатимуть революційні заворушення. Як покаже практика, дана політика не окупиться у найближчі ж роки [58].

Не можна сказати, що Тафт не розділяв ідеї Рузвельта про активну розбудову ВМС. Так на другий же день свого президентства своїм першим рішенням у каденції він призначив нового міністра ВМС [59]. Він пробуде

на посаді усе президентство Тафта в відзначиться досить успішними реформами серед яких перші експерименти з морською авіацією, відкриття першої у США авіабази у Пенсаколі (штат Флорида), та перегляд суднобудівної програми запропонованої ще Рузвельтом у 1903 р. [58]. Останнє було життєво необхідним для підтримання статусу Великої держави.

Як вже згадувалось «Володарка морів» Великобританія ввела у стрій революційний *HMS Dreadnought* (ім'я якого стане нарицательним для усього класу подібних кораблів) ще у 1906 році. Кораблі класу «Дредноут» виділялись видовженим корпусом, що давало можливість розмістити ще дві додаткові башти головного калібру, на противагу старим «броненосцям». Залп 4 башт що сумарно несли 8 12 дюймових гармат (калібр 305 мм) був у два рази смертоносніший ніж залп будь якого «броненосця» з аналогічним калібром у двох баштах. Напрацювання у розробці своїх «дредноутів» у США велись ще за Рузвельта, паралельно з британцями, проте по справжньому масово закладати їх почали при Тафті. Первісток був введений у стрій вже у 1910 р. та отримав назву *USS South Carolina*, його сестершип що увійде у стрій того ж року та отримає назву *USS Michigan*. Важливо розуміти що ці кораблі стали досягненням скоріше адміністрації Рузвельта, оскільки на воду їх корпуси були спущені ще за нього [60]. З невеликим відставанням від британців та німців, що увели в стрій свій перший «дредноут» *SMS Nassau* у 1909 р., США у 1910 одразу ж увірвались у так звану «Дредноутну гонку озброєнь» що негласно триватиме аж до заключення Вашингтонської угоди 1922. Роки президентства Тафта для ВМС запам'ятаються не стільки міжнародними операціями, скільки впевненим та планомірним нарощенням сили. Програма суднобудування передбачала введення у стрій двох однотипних нових дредноутів кожен наступний рік [58]. Так 4 квітня цього ж 1910 р. у стрій буде введений *USS Delaware* та його сестершип *USS North Dakota* 11

квітня. У 1911 р. *USS Florida* та *USS Utah*. У 1912 *USS Wyoming* та *USS Arkansas*. У 1913 р. у стрій увійдуть *USS New York* та *USS Texas* (єдиний корабель класу «Дредноут» що зберігся до наших днів у якості музею та станом на 2023 проходить реставрацію у сухому доці). Нові лінкори відрізнялись від попередників передусім кількістю гармат допоміжного калібру та умовами проживання. Головний калібр також збільшувався від класу до класу. На *USS New York* та *USS Texas* він досяг 356 міліметрів, що зробило його залп найважчим у тогочасному світі. Наступними у 1914 стануть лінкори *USS Nevada* та *USS Oklahoma* [61]. Попри візуальну схожість з попередниками дана пара мала ряд вдалих технічних новштів: це були перші дредноути на рідкому паливі замість вугілля. Крім того, саме на них у перше була встановлена фірмова американська схема бронювання «*All or nothing*» («Усе або нічого») що згодом стане класичною для майбутніх поколінь лінкорів усього світу. Вона полягала у прикритті товстим шаром броні лише цитаделі, барбетів та міделя. Носова та кормова частина залишались незахищеними. Великим прихильником та лобістом цієї системи у адміралтействі був сам Альфред Мехен, що стверджував що таке бронювання ідеально вписується у концепцію війни на великих океанських просторах, де не так важлива маневреність, скільки можливість тримати удар по життєво важливим елементам корабля при вогні з великої відстані [62]. У англо-німецькій системі бронювання, що застосовувалася раніше для дредноутів конкурентів, проектувальники навпаки прагнули захистити максимально можливу площу борту бронею різної товщини, в залежності від важливості прикриваємої ділянки. Однак, при попаданні важких бронебійних снарядів, тонка броня не була серйозною перепоною, та однаково забирала швидкість як «*All or nothing*». Останнім новштвом стало розміщення головного калібру у трьох-гарматних баштах замість звичних двох. На нашу думку, американці використали досвід австро-угорських ВМС, де подібне рішення вперше

було застосовано на дредноутах *SMS Tegetthoff*, *SMS Viribus Unitis* та *SMS Szent Isztvan*. Дані нововведення найсуттєвішим чином вплинули на усю американську суднобудівну школу. Усі лінкори після *USS Nevada* та *USS Oklahoma* будуть будуватись із застосуванням цих принципів. Ця концепція згодом отримає назву «*Standard battleship*» («Стандартний лінкор»), і буде монополюючо домінувати у американській суднобудівній промисловості аж до виводу з експлуатації останнього лінкора *USS Wisconsin* у 1992 р.

Таким чином, епоха президенства Тафта відзначилась для американських ВМС передусім планомірним розвитком в умовах відносно спокійної міжнародно-політичної обстановки. Це дозволило закласти основні принципи американської суднобудівної галузі на довгі роки вперед. Саме у ті часи зародилась знаменита американська стандартизація та уніфікація елементів кораблів що існує і досі. Дизайн певних конструктивних елементів кораблів США сьогодення і досі співставний з тогочасними елементами. Хоча неозброєним оком це складно помітити.

Існують свідчення, що таке активне будівництво лінкорів при Тафті знаходило відгук у американській культурі та серцях простих громадян. Так, до введення у експлуатацію лінкор *USS Arkansas* 1912 р., з ініціативи громадської організації «Доньки Американської Революції» було оголошено конкурс на створення прапору для Штату, який також має стати талісманом нового корабля. Серед 56 кандидатів, був обраний червоний прапор з ромбом у центр що символізує алмази видобувані в Арканзасі. Перший прапор був відправлений екіпажу корабля, та у 1913 р. був прийнятий як державний прапор штату Арканзас що використовується і досі [63].

Тим часом до 1913 р. політична ситуація у Америці почала досить стрімко змінюватись. У результаті внутрепартійних конфліктів інтересів, республіканці програли президентські вибори 1913 р. Новообраний голова

Білого дому – демократ Вудро Вільсон на початку свого президентства був ярим противником інтервенціоналізму. Озираючись на все більшу наелектризованість міжнародних відносин у Європі, він обіцяв американцям що ніколи США не вплутаються у протистояння великих держав, Америка буде розвиватись мирно та планомірно. Однак ситуація на американському континенті. Вимусила Вільсона діяти діаметрально протилежно.

У Той же час що і вибори у США, у їхній сусідці з півдня – Мексиці спалахнула революція. За два роки там змінилось три президенти, а нація увійшла у важку громадянську війну між прихильниками старого режиму відстороненого диктатора Порфірію Діаса або його протеже, та демократичними силами президента Франсіско Мадейри, якого у скорому часі вб'ють лоялісти. Американці відмовились визнавати законним прихід до влади генерала Вікторіано Хуерти, що був ствалеником поваленого Діаса. Під час своєї промови перед нацією 2 грудня 1913 р. Вільсон заявив: «Не може існувати перспективи миру в Америці, доки генерал Хуерта не складе свою узурповану владу». На початку 1914 р. Вільсон скасував ембарго на постачання зброї, що дозволило конституціоналістам купувати в США зброю. Таким чином відносини з Мексикою стрімко погіршувались [64 ст. 242].

Оскільки країна надшвидкими темпами скатувалась до анархії, а США потрібно було організувати захист свої інтересів, адже на території Мексики вже давно працювали американські нафтовидобувні компанії, серед яких був і філіал рокфеллерівської *Standard oil* [65 ст. 71]. Американці вимушені були патрулювати води Мексиканської затоки, особливо їх північну частину, де проходив кордон між Техасом та Мексикою. Патрулювання здійснювалось силами відносно невеликої ескадри під командуванням адмірала Генрі Майо. У його розборядження були виділені старий канонерський човен *USS Dolphin*, а також екс-

флагман «Великого білого флоту» броненосець *USS Connecticut* а також пара легких крейсерів *USS Chester* та *USS Des Moines*. Місцева влада мексиканського портового міста Тампіко не була проти того аби американські кораблі періодично заходили у порт для поповнення припасів та рекреації екіпажу. Як стверджує дослідник Роберт Квірк, американці без проблем могли зходити на берег та навіть влаштовувати матчі з бейсболу між командами кораблів [66 ст. 3–14]. Проблеми почались коли на *USS Dolphin* закінчився мазут. Його командир Ральф Ерл, попередивши американське консульство домовився про закупівлю мазута у місцевого підприємця з Тампіко. За попередньою домовленістю з торговцем, екіпаж мав сам організувати доставку пального з берега на корабель [66 ст. 3–14]. Капітан відправив на берег шлюпку для перевезення каністр зі складу на корабель, проте при завантаженні пального моряки наткнулись на патруль мексиканської армії. Як виявилось, недобросовісний торговець не попередив капітана про те що склад був стратегічним об'єктом закритим для іноземців, консульство також з невідомих нам причин не попередило ні адмірала ні капітана *USS Dolphin*. Відтак неозброєні матроси були заарештовані та на борт не повернулись. Звістка про арешти швидко дійшла до командира мексиканського гарнізона, полковника Рамона Хінохоса. Останнє, що йому було потрібно, це конфлікт з ВМС США та безпосереднім начальством, оскільки країни формально перебували у стані миру. Він негайно наказав звільнити американських моряків і повернути їх у шлюпку, попередньо направивши вибачення капітану *USS Dolphin*. Однак швидкі дії не принесли результату, про арешт вже доповіли його начальникові, генералу Ігнасіо Морелос Сарагоса. Коли останній дізнався що діло пахне міжнародним скандалом, він Хінохосу на гауптвахту за недбалість. Сам же генерал приніс свої щирі вибачення американському консулу. На цьому інцидент міг бути вичерпаним, проте командуючий

ескадрою Генрі Майо зажадав від мексиканського генерала персональних вибачень а також підняти на мексиканському березі американський прапор та 21 раз салютувати американцям у знак вибачення [67]. Природньо, що мексиканці вважали що зам'яли справу та відмовили. Американський консул визнав вимоги Майо недоречними та нахабними. Проте не мав можливості швидко направити телеграму до Держдепу з причини складної системи інстанцій що мала пройти телеграма [68]. Натомість ображений адмірал Майо коротко описавши ситуацію направив її безпосередньо командуючому Атлантичним флотом Френку Флетчеру, якого добре знав ще з академії. Командуючий флотом мав вихід особисто на президента та доповів йому про інцидент. Вільсон, якого давно непокоїла ситуація у Мексиці отримав нарешті привід аби приструнити недружній до Штатів уряд. Коли президентові доповіли про інцидент з держдепартаменту, той розпорядився телеграфувати консулу «Майо не міг поступити інакше» [68]. Фактично це означало що США готові до інтервенції з метою повалення негуодного уряду сусідів.

Після короткої наради з адміралами у Білому домі, 14 квітня 1914 р. Вудро Вільсон розпорядився направити в ескадру Генрі Майо додаткові сили під командуванням адмірала Чарльза Баджера що тримав свій прапор на вже згаданому лінкорі *USS Arkansas*. Крім нього до допоміжної флотилії увійшли броненосці *USS New Hampshire*, *USS Vermont* та *USS New Jersey*. З дипломатичного візиту на Гаїті був відведений лінкор *USS South Carolina*. З баз у Філадельфії та Нью Йорку були виведені броненосці *USS Michigan* та *USS Louisiana*. Також з бази у Кі-Уесті (штат Флорида) підходили *USS Texas*, *USS Utah* та *USS Florida*. Ескадра збиралась у водах Мексиканської затоки та очікувала подальших наказів. В останній момент ситуація наелектризувалась ще більше коли 18 квітня консул США у місті Веракруз телеграфував у Держдепартамент що за його даними до порту от-от прибуде цивільний пароплав компанії *HAPAG*

SS Ypiranga під німецьким прапором. На його борту знаходиться найбільша партія зброї та боєприпасів, яка коли-небудь була доставлена до мексиканського порту: загалом 17 899 ящиків різної амуніції та крім того, як повідомив консул, 200 станкових кулеметів Максима та 15 мільйонів патронів [68]. Зброя була закуплена для урядових військ лояльних режиму. Діяти було потрібно швидко. На наступний же день президент виступив перед Конгресом з пропозицією про застосування сили проти уряду узурпаторів та допомозі повстанцям-конституціоналістам. Конгрес резолюцію підтримав з 337 голосами за та 37 проти [68]. 21 квітня адмірал Флетчер отримав наказ від міністра ВМС Джозефуса Деніелза що флот має блокувати Веракруз перед тим як *SS Ypiranga* наблизиться до нього. Ескадрам Майо та Баджера що вже були у бойовій готовності було дано «зелене світло». Похмурого ранку 21 квітня на берег висадились перші 2 батальйони морпіхів з лінкорів *USS Utah* та *USS Florida*. Решта ескадри оточила порт півколом, сам лінкор *USS Utah* Флетчер відправив на перехоплення *SS Ypiranga*. Американські адмірали чудово знали бухту цього порту, її особливості та фарватери ще з часів війни 1848. Місто з тих часів також мала змінилось, а отже сухопутні сили досить швидко просувались до його ключових точок. Ближче до обіду уся бухта була заповнена катерами з морпіхами від усіх кораблів. На початку сили США не зустрічали жодного опору з боку мексиканців, головний калібр кораблів мовчав. Проте вже к середині дня війська США вперше відкрили вогонь по підійшовшим військам мексиканців. На той час американці утримували приблизно половину міста. Почались кровопролитні міські бої. На стороні мексиканців була кількість, на стороні американців – морська артилерія. Сил зібраної ескадри вистачило аби не лишити у місті каменя на камені. Проте розуміючи, що війна не проголошена, Флетчер діяв обережно. Саме тоді і «заговорив» 356-міліметровий головний калібр лінкора *USS Texas*. Протягом наступної доби місто погрузилось у хаос

погано організованих вуличних боїв. Усю ніч кораблі підсвічували місто прожекторами, інколи лінкори давали неприцільні залпи, які скоріше давали психологічний ефект. Флетчеру постійно доводилось давати запит на госпітальні кораблі, які ізначально не були прикомандировані до ескадри. Більше того, біла форма матросів США була ідеальною мішенню для мексиканських снайперів що у другій половині доби почали все у більшій кількості з'являлись на дахах та у вікнах. Ставало ясно що операція затягується, і марш морпіхів на Мехіко для скидування уряду точно не відбудеться. Проте флоту так і не поступало наказів зняти блокаду, а бої невщухали. За межами Веракруза попри сильні антиамериканські настрої простого населення активно піднялись «конституціоналісти», напади яких на урядові війська почастишали. Напади на американських громадян почастишали, і частина кораблів ескадри під керівництвом Майо вимушена була відходити та евакуювати американських біженців [68].

Затриманий «Ютою» пароплав залишався *SS Ypiranga* був поставлений на якір на зовнішньому рейді Веракруза пробув там до початку травня. Флетчером був призначений його американський комендант на прізвище Стікні який повинен був наглядати за кораблем та контролювати конфіскацію його вантажу. Однак німецький капітан Іпірангі відмовився зходити на берег. Натомість він заявив, що поверне зброю до Німеччини. З невідомих і досі причин, комендант Стікні вирішив відпустити німців під чесне слово. Обхідним шляхом німці дістались до берега Мексики та виклали свій вантаж на території контрольованій урядом. Коли про це стало відомо, американська сторона дипломатичними каналами направила Німеччині вимогу до оплати штрафу у еквіваленті 900000 мексиканських песо, проте зрозумівши що на горизонті маячить дипломатичний конфлікт ще й з Німеччиною, президент Вільсон відкликав ноту, ще до її направлення [68].

Президент усе більше нервував через те що прийняв хибне рішення про інтервенцію, хоча свою помилку публічно признавати не хотів. Дебати у Вашингтоні щодо того, що робити далі, були гострими. Військовий міністр Ліндлі Гаррісон виступав за відправку додаткових військ до Мексики. Державний секретар Вільям Дженнінгс Браян стверджував протилежне, побоюючись, що надсилання додаткових військ поставить Сполучені Штати на шлях війни з Мексикою. Натомість він наполягав на якнайшвидшому виведенні військових сил США [67]. На цьому ж наполягав командуючий силами вторгнення Флетчер, який увесь цей час перебував на лінкорі *USS Arkansas* і бачив усі недоліки нашвидкоруч спланованої операції.

Незважаючи на те, як би Вільсон хотів усунути Уерту від влади, він не був зацікавлений у повномасштабній війні, сценарій якої на третю добу ставав все більш і більш реальним. Вільсон знайшов вихід із дилеми, яку сам же і створив 25 квітня, коли об'єднані послы Аргентини, Бразилії та Чилі запропонували стати посередником у мирному врегулюванні конфлікту. Вільсон негайно та не колеблясь прийняв пропозицію. У травні учасники переговорів зустрілися в Канаді на мирній конференції коло Ніагарського водоспаду. У важких переговорах зрештою народилась формула виведення як американських, так і мексиканських сил із Веракрусу. Однак цей результат мав не стільки спільного з дипломатичною майстерністю учасників переговорів, скільки труднощами з якими стикнувся мексиканський узурпатор Хуерта у себе вдома. Вести війну одночасно з повстанцями та американцями він не міг, а тому бачучи що останні самі не проти вийти з конфронтації при першій ж можливості сам погодився на статус кво. Хоча його це не врятувало, адже у липні революціонери таки прорвуться у столицю, і диктаторові доведеться тікати в еміграцію.

Таким чином, спроба повалити недружній уряд Мексики обернулася для США повним військовим провалом та політичною перемогою одночасно. Останнє скоріше стало наслідком волевиявлення саме мексиканського народу підігрітого американською операцією. Для ВМС дана кампанія виявила суттєві недоліки в організації морської піхоти та нехватку спеціалізованих плавзвсобів для висадки десанту. Також недооцінка використання госпітальних кораблів. Оскільки як вже зазначалось, усю операцію обслуговувало лише одне судно такого класу що було єдине на весь флот [68].

Цікавим також є те, що така провальна операція могутньої держави проти слабшої залишилась майже без уваги у світі. Падіння іміджу США на міжнародній арені не спостерігалось. На нашу думку, це передусім пов'язано з незацікавленістю європейських Великих держав карибським регіоном. Дипломати Німеччини та Британії ще пам'ятали невдалу спробу підкорення Венесуели у 1902 р., де слово США було вирішуючим. З огляду на досить короткі хронологічні рамки операції, цілком можна припустити що вона просто залишилась поза їхньою увагою на тлі зростаючої анархії у Мексиці. Пам'ятали про венесуельський сценарій і американці. У їх інтересах було недопущення існування недієздатних держав у своїй зоні впливу. Аби ті не стали жертвою колонізації європейцями. Тут то і став у нагоді згаданий раніше *Roosevelt Corollary*, що дозволив американцям провадити тимчасові окупації дрібних країн-боржників.

Більше того, американському флоту за президенства Вудро Вільсона доведеться ще не раз активно застосовуватись задля відстоювання інтересів США у світі. Вже через рік, у 1915 р. та за 2 роки, у 1916 р. Штатам знову доведеться застосовувати морську силу для окупації вже двох республік острова Еспаньйола – Республіки Гаїті та Домініканської республіки.

Обидві операції проходили майже за ідентичним сценарієм. Дві Невеликих острівних країни як і тогочасна Мексика погязла в потоці постійно змінюючихся урядів. Проте приводом до окупації США став їх державні борги. Так Станом на 1907 р. борг Домінікани складав 30 мільйонів тодішніх доларів [69]. Заборгованість постійно росла, а держави усе стрімкіше перетворювались на *Failed state*. У випадку Гаїті ситуація унебезпечнювалась ще й тим що кредиторами виступали не лише США, а і різні європейські банки, здебільшого французькі та німецькі, діяти потрібно було рішуче. Тому не дивно, що 28 липня біля берегів цієї держави з'явилося невелике корабельне з'єднання ВМС США. 28 липня 1915 р. контр-адмірал Вільям Б. Капертон, командир ескадри крейсерів Атлантичного флоту, провів висадку морських піхотинців з броненосного крейсера *USS Washington* у столиці Порт-о-Пренсі та Кап-Гаїтьєні. Цікаво, що на відміну від мексиканців, на Гаїті не було організовано цілеспрямованого супротиву, тому ніщо не завадило США висадити на півночі країни 2 батальйони з крейсера *USS Nashville* та канонерського човна *USS Eagle*, 4 серпня ще більше військ було доставлено броненосцем *USS Connecticut* [70]. Американські морпіхи стоятимуть у Гаїті аж до 1934 р. Окупація цієї країни та чимось нагадуватиме окупацію Іраку у XXI. За цей час американці будуть вести постійну боротьбу то з повстанцями то з агресивно представниками місцевих релігійних культур. США намагались створювати державні інституції за своїм зразком та створили гаїтіанську жандармерію [70].

13 травня 1916 р. контр-адмірал Вільям Б. Капертон змусив військового міністра Домініканської Республіки Дезидеріо Аріаса, який перехопив владу у президента Хуана Ісідро Хіменеса Перейри, залишити Санто-Домінго, погрожуючи бомбардуванням з моря. Морська піхота висадила через три дні та встановила ефективний контроль над країною протягом двох місяців. Було побудовано три головні дороги, в основному

для військових цілей, які вперше з'єднали столицю з Сантьяго в Сібао, Азуа на заході та Сан-Педро-де-Макоріс на сході [71]. Окупація Домінікани була ефективніша ніж на Гаїті, так як країна змогла вийти з боргів швидше, і вже у 1924 р. останні американські морпіхи будуть виведені з країни [71].

Контр-адмірал Капертон короткий час очолював окупаційні адміністрації обох країн, хоча згодом були сформовані окремі цивільні керівні органи. За часи американської окупації обидві країни були цілком захищені від інтервенцій європейців. Контроль за територією острова також міг стати в нагоді США як військово морська база на випадок її участі у Першій світовій війні, якби якимось чином бойові дії розгорталися би у Південній Америці. Як вже ми згадували, ці операції багато чим нагадують відомі сучасному суспільству висадки в Іраку та Афганістані. США вперше спробували себе у ролі керівника третіх країн. Хоча успіху вони досягли лише на Домінікані, де незадовго після їх уходу до влади прийшов лояльний диктатор Рафаель Трухільйо, цей результат надовго закріпиться у американській зовнішньополітичній стратегії, а досвід управління окупаційною владою з подальшим залишенням по собі лояльного правителя ще не раз проявить себе як у XX так і в XXI століттях. Для ВМС США ці мінорні кампанії стануть своєрідною роботою над помилками у організації морської піхоти. Проте як покаже час, застосовувати її доведеться ще не скоро.

Як відомо широким колам, США вступили у Першу Світову війну на боці Антанти лише у 1917 р. Існує хибне, на нашу думку уявлення про те що вони досить довго не могли визначитись зі стороною за яку вступатись. Однак існують свідчення що США з перших днів війни симпатизували саме коаліції Антанти. Так, за даними дослідницького центру *US naval history and heritage command*, вже 6 серпня 1914 р. з гавані Нью-Йорка з курсом на британський порт Фальмут вийшов

бронепалубний крейсер *USS Tennessee*. Він перевозив 3 мільйони доларів золотом від приватних банків та 1,5 мільйона доларів золотом з асигнувань конгресу, для забезпечення фінансові допомоги американцям у Великій Британії що стикнулись з початком бойових дій у Європі. На борту крейсера також була направлена делегація офіцерів американської армії, додаткових офіцерів військово-морського флоту та морської піхоти, п'ять банкірів що представляли різні американські банки, п'ять представників департаменту казначейства США, один дипломатичний радник Держдепу, Національний директор Американського Червоного Хреста та його секретар, і вісім чиновників з Міністерства оборони США. Під егідою Комісії з надання допомоги США в Європі, кошти мали на меті збільшити згорнуту європейську кредитну систему, щоб забезпечити 125 000 американців та їх інтереси за кордоном засоби повернутися додому. На наступний день у океані до *USS Tennessee* приєднались однотипний крейсер *USS North Carolina* та вугільний заправник *USS Vulcan*, вони виходили з Бостона (штат Массачусетс). Після завершення місії у Туманному альбіоні, *USS North Carolina* окремо відправився у Шербур (Франція), щоб доставити 200000 доларів золотом для допомоги Франції. Також *USS Tennessee* доправляв фінансову допомогу у золоті американським посольствам у Нідерландах та тоді ще нейтральній Османській Імперії. [72]. Такий акт США красномовно свідчить про подолання періоду неприязні та пересторог щодо Британської імперії, щодо якої ще 25 років назад США під керівництвом Мехена розробляли плани війни. Німеччина представлялась Штатам зростаючою загрозою, до того ж прагучою до захоплення колоній у Південній Америці. Можливо Венесуельська криза 1902 р. розтавила усі крапки над «і» у питанні хто ж є найбільшою загрозою американській сфері інтересів. У перше за увесь час існування США ми можемо спостерігати консолідацію англо-саксонських

сил, що у майбутньому стане базисом до створення глобальної безпекової системи.

Президент Вудро Вільсон, як вже згадувалось був проти прямого втручання взагалі, але його думка, буцімто змінилась після торпедування німецьким підводним човном *SMS UC-20* британського лайнера *RMS Lusitania* компанії *Cunard line* 7 травня 1915 р., яке екс-президент США Теодор Рузвельт називав «піратством, що перевершує за масштабами будь-яке вбивство, яке коли-небудь відбувалося в старі піратські часи» а також закликав уряд очолюваний демократами до дій задля підтримки національної гідності [73 ст. 97]. Попри те що американське суднопластво і до того страждало від атак німецьких рейдерів та підводних човнів, дипломати зачасту закривали очі на такі випадки. Аби не йти в розріз з політикою президента, однак історія з *RMS Lusitania* – всесвітньо відомим лайнером що за характеристиками вважався конкурентним до *RMS Titanic* став виключенням.

Не дивлячись на те, що на кораблі стояла пустою майже половина кают. У першому класі на американський берег подорожували переважно відомі американські бізнесмени, політики та митці, зокрема посол США Іспанії Огден Хаммонд, мультимільйонер Альфред Вандербільт, власник компанії «*Thomas B. Jeffery Company*» Чарльз Джеффри, актриса Рита Жоливе. Крім того, в приміщеннях усіх класів розміщувалися молоді канадські добровольці, що вирушали на фронт. Каюти же третього класу були заповнені пасажирями (переважно ірландськими та італійськими мігрантами) лише на третину. [73 ст. 18].

На наступний же день 8 травня офіційний представник уряду Німеччини в США Бернхард Дербург, виступаючи на конференції Клівленді (штат Огайо), заявив, що причиною торпедування *RMS Lusitania* стала інформація про контрабанду на її борту боєприпасів. Через це німецьке командування ВМС розцінило лайнер як допоміжний крейсер

(цивільне судно озброєне гарматами що виконує рейдерські атаки на конвої) . Він зазначив, що Німеччина відповідно до Гаазьких конвенцій та декларацій про закони та звичаї війни мала право на знищення судна незалежно від присутності на його борту цивільних осіб, оскільки акваторію Кельтського моря ще з 18 лютого поточного року було офіційно проголошено зоною бойових дій. Це, за його словами, знімало з Німеччини відповідальність за загибель мирних громадян, включаючи 128 громадян США [74]. 10 травня виступаючи з промовою у Філадельфії (штат Пенсильванія) з приводу атаки висловився діючий президент США Вудро Вільсон. Він закликав не допускати ескалації конфлікту, заявивши, зокрема: «Є люди, які надто горді, щоб битися; є нації, які почуваються надто правими, щоб доводити силою свою правоту» . [75 ст. 73].

У своєму другому зверненні до нації 13 травня президент Вільсон категорично не погодився з німецькою стороною, яка наполягала на неприпустимості морської блокади Німеччини з боку Англії, і назвав атаку жорстоким та нещадним нападом на цивільних осіб. Державний секретар США Вільям Браян, який висунув план вирішення міжнародного конфлікту через арбітраж, виступив із критикою надто провокаційної промови президента на адресу уряду Німеччини, за що моментально був відправлений Вільсоном у відставку. Того ж самого дня адміністрація президента Сполучених Штатів вручила надзвичайному та повноважному послу Німецької імперії Йоганну Бернсдорфу ноту, в якій жорстко засуджувала «нічим не спровокований жорстокий напад на цивільне беззбройне судно, що спричинило величезні людські жертви», а також вимагала від німців відмовитися від таких дій у подальшому». Однак, В особистому листі у відповідь Вільсону кайзер Вільгельм II приніс співчуття американському народу і сім'ям загиблих на лайнері американців. При цьому він ще раз наголосив, що *RMS Lusitania* був нічим іншим як допоміжним крейсером британського королівського флоту,

тобто *de jure* комбатантом а значить і законною ціллю для підводників [73 ст. 118]. Так чи інакше, довге дипломатичне листування ніяких плодів не принесло, німецькі рейдери та підводні човни продовжували атакувати американські цивільні судна та британські лайнери на борту яких часто-густо знаходились громадяни США. Відносини між двома державами погіршувались з кожним загиблим судном [72].

Попри те, що вступ США у війну не відбудеться одразу після загибелі *RMS Lusitania*, і президент і чиновники з Міністерства військово-морських сил розуміли, що довго тримати нейтралітет не вдасться. Вже на наступний рік США починають подавати ознаки прямої підготовки до війни на морі. 29 серпня 1916 р. Конгресом США було прийнято «Військово-морський акт 1916 р.». Він проголошував будівництво протягом трьох років 10 лінійних кораблів (за принципом *Standard Battleship*), 6 лінійних крейсерів, 10 легких крейсерів, 50 есмінців і 67 підводних човнів [72]. Останні були нововеденням для американських ВМС. Попри те, що Штати ще до війни проводили експерименти з підводними човнами конструкції Джона Холланда, а президент Теодор Рузвельт і взагалі став першим головою держави що здійснив підводне занурення на експериментальному човні *USS Plunger* [76]. Попри це підводні човни ніколи не розглядались американським адміралтейством як серйозна зброя, проте ставлення до них змінилось саме у роки Першої світової, ще до офіційного вступу Штатів у бойові дії.

Озброєний нейтралітет США різко обірвався 24 лютого 1917 р., коли послу США у Великій Британії Уолтеру Хайнсу Пейджу видали на ркуи копію розшифровану копію телеграми від британського уряду, надісланої міністром закордонних справ Німеччини Артуром Ціммерманом послу Німеччини в Мексиці Генріху фон Екардту з проханням звернутися до уряду Мексики щодо пропонованого військового союзу. На нашу думку, німецька сторона поставила на те що мексиканці

будуть непроти помститись США за жертв Веракруза а також відвоювати втрачені у 1848 р. території. Президент Вільсон був повідомлений про це у той же день, однак не встигши відійти від шоку, та повідомити суспільство як 25 лютого надійшло повідомлення про те що Німецький підводний човен *SMS U-50* торпедує та топить британський лайнер *RMS Laconia*. Жертвами «Лаконії» стали 12 осіб, у тому числі троє американських громадян . У пресі інформація про обидва випадки з'явилась вже 25 лютого [72]. Після того послудувала ціла низка нарад, консультацій та прийняття додаткових актів про фінансування збройних сил, однак офіційно Штати оголосять війну Центральним державам лише 6 квітня 1917 р. Америакці активно почали озброювати цивільні судна, для самооборони.

Характеризуючи бойові дії ВМС США у роки Першої світової війни, можна сказати що у цьому конфлікті вони не здобули ні слави ні сорому. Характеризувались вони переважно супроводом конвоїв до Британських островів, перебросці військ у Францію та патрулюваннями Середземного та Північного морів. Усе це відбувалось на тлі «Необмеженої підводної війни» німецьких підводних човнів проти лайнерів та торгових караванів. Як і в минулі роки Штати втрачали цивільний флот. Попри досить пасивний характер бойових дій флоту, на політичному небосхили США сходила зірка молодого заступника міністра ВМС Франкліна Рузвельт. Франклін був великим прихильником свого дядька Теодора, та отримав ту ж саму посаду що і родич у 1913 р. Тоді як діючий міністр військово-морських сил Джозефус Деніелз займався політичними задачами та виступав з трибуни Конгресу, Франклін Рузвельт мав займатися кадровою політикою, координацією операцій з адміралтейством та контрактами на побудову кораблів. Незважаючи на те, що він був аматором у військово-морських справах, він був відомим яхтсменом та походив з родини що мала контакти з морським промислом

ще х XIX століття. Рузвельт мав енергію, якої не вистачало літньому Деніелзу для виконання усіх завдань. Зі свого боку, політичний досвід Деніелза допоможе Рузвельту отримати цінний досвід у політичній роботі, який у майбутньому лише посприє його сходженню на найвищу посаду у США. Власне у роки Першої світової Франклін Рузвельт настоюватиме на будівництві легких дерев'яних катерів що несли би глибинні бомби – так званих *SC-1 (Submarine Caser)*. Саме на рахунку кораблів цього класу найбільша кількість підводних човнів що буде знищена американськими ВМС. Крім того саме Франклін Рузвельт лобіював пере британським морським командуванням ідею про встановлення найбільшого на той момент мінного загородження між берегом Норвегії та Оркнейськими островами [77].

Перший переможний бій ВМС Сполучених Штатів відбулася лише 15 жовтня 1917 р. У той день Есмінець *USS Cassin* зіткнувся в Атлантиці з підводним човном німців *SMS U-61* недалеко від берегів Ірландії. Переслідуючи підводний човен протягом години, *SMS U-61* розвернулася і випустила одну торпеду з кормового апарату, яка вразила *USS Cassin* у лівий борт. Попри пошкодження корпусу, з борта есмінця помітили слід від торпеди та викинули глибинні бомби у сторону звідки вона була направлена. Згодом над водною гладдю здійнялась характерна масляна пляма, човен було знищено [78].

В цілому участь кораблів ВМС США у бойових діях проти флотів Центральних держав не можна вирішальною. Американські лінкори хоча і були перекинуті у територіальні води Великої Британії не зробили жодного бойового пострілу у бік німецьких кораблів. Куди більше США відзначились у цій війні діями своїх морпіхів на Західному фронті. У битві біля лісу Белоу вони надали неоціненну підтримку наступаючим французьким військам, а назву *USS Belleau Wood* будуть носити

авіаносець передо Другої світової (що буде згодом проданий Франції під тією ж назвою) та сучасний універсальний десантний корабель.

У 1918 р. для ВМС США почались по справжньому активні дії. Виною тому стала революція у Російській імперії. Для країн Антанти більшовики були незрозумілою та не передбачуваною силою що до того ж прийшла до влади незаконним шляхом. Попри те що США підтримували Російську імперію та не довгий час уряд Керенського зброєю та фінансами, від більшовиків вони відмежувались як і інші союзники по Антанті. Попри те, офіційна Антанта продовжувала підтримувати білий рух вбачаючи у ньому договороспроможну силу яка є легітимним продовженням поваленого царського режиму. Після підписання сепаратного Брестського миру ситуація стала ще напруженішою і діяти треба було рішуче.

Оскільки вивантаження поставки союзницької зброї у Росію здійснювалось у портах Мурманська, Архангельська та Владивостока, британським генеральним штабом було прийнято рішення про направлення у ці порти свого військового контингенту, аби не допустити попадання складів зброї більшовикам. Відчуваючи гостру нестачу власних військ, британці та французи звернулися до президента Вільсона з проханням виділити американських морпіхів для спільної кампанії. У липні 1918 р., всупереч позиції міністерства оборони США, Вудро Вільсон погодився на направлення для кампанії 5000 солдат армії США та направити їх до Мурманська. Ці сили, які стали відомі як «Американський експедиційний корпус Північної Росії» (операція же отримала кодову назву «*Polar bear*» («Полярний ведмідь»)) [79 ст. 44]. Крім того, окремий контингент у 8000 чоловік, був направлений до Владивостока з тими ж задачами та отримав назву «Американський експедиційний корпус «Сибір»». Його особовий склад походив з гарнізону Філіппіни та бази Кемп-Фремонт (штат Каліфорнія) [80 ст. 170].

24 травня у супроводі британських канонерських човнів у Мурманський порт зайшов колишній флагман адмірала Дьюї крейсер *USS Olympia*. Саме він і здійснював доставку американських сил на північ. Аналогічне транспортування проводив крейсер *USS Brooklyn* що курсував між Владивостоком та Каліфорнією. Оскільки як вже зазначалось вище США направили лише обмежену кількість військ та мали у розпорядженні усього 2 військових корабля вони не могли проводити активні наступальні дії на допомогу білим, як це робили британці, впрочем, такої задачі перед ними і не стояло. Увесь час що США тримали охоронні сили у Росії вони зіштовхувались зі страшними логістичними труднощами. Російський досвід для солдатів виявився болючим. Проблеми з паливом, боєприпасами, харчуванням та продовольством існували увесь час перебування контингенту. Коні, які звикли до помірного клімату помирали у мінусовій температурі Росії. Кулемети з водяним охолодженням замерзли і стали небоєздатними. Останні американські солдати залишили Сибір 1 квітня 1920 року. За 19 місяців перебування у Сибіру 189 солдатів померли з різних причин, як правило це були не бойові втрати [80 ст. 267].

Операція «*Polar bear*» та короткотривале перебування американських військ на території охопленої революційним вихором Росії є досить мало висвітленою темою навіть в американській науці. На наш же погляд дана кампанія повинна розглядатись саме в контексті першої спроби проведення миротворчої кампанії. Оскільки перед військами США у Росії не стояло задачі наступати углиб території а лише стояти у тилу британців що спускались річками при підтримці канонерок. Армія США несла виключно охоронну функцію для складів з боєприпасами. Її діяльність нагадала нам функції контингенту США у Афганістані що перебував там до 2021. Як і афганський контингент ХХІ століття, тодішній російський також брав участь у сутичках з місцевими воєнізованими

формуваннями та відбивав спроби посягнути на охороняємі об'єкти, та підтримували функціонування залізниць. Проти те що з точки зору міжнародного права дії США у цій операції можуть оцінюватись як інтервенція, на нашу думку, у їх діяльності більше проглядаються ознаки миротворців, які не вели наступальних дій та усіма силами старались не втручатись у бойові дії з місцевими силами усіх політичних орієнтацій. Попри усе американські полярну та сибірську експедиції можна цілком першою операцією у складі міжнародних сил проти комунізму яка відбулась ще за довго до початку Холодної війни та власне війни Корейської, де США аналогічним чином будуть воювати у складі міжнародної місії, проте вже під егідою ООН.

Ще більшої уваги заслуговує участь США у післявоєнному врегулюванні ситуації у Османській імперії. Після підписання Мудроського перемир'я 30 жовтня 1918 р. на британському броненосці *HMS Agamemnon* вже помираюча імперія дозволила військам Антанти вільний прохід через Босфор та Дарданелли та *de facto* передала союзникам повний контроль за Константинополем та усіма своїми портами. Вже 13 листопада кораблі військово морських сил Великої Британії, Франції, Італії, а через деякий час і США увійшли до бухти Золотий Ріг та висадили десанти у Константинополі, морська піхота також зайняла укріплені райони Чорноморських проливів, поступово представники країн-окупантів з'явилися у турецьких портах Середземного та Чорного морів. Сили США на перший час були представлені перебудованими у патрульні кораблі яхтами *USS Scorpion* та *USS Nahma*. Питання про відправлення тимчасового повіреного у справах США у Константинополь піднялось в Конгресі одразу ж після підписання турками перемир'я. Оскільки після вступу США у війну проти Центральних держав відносини з османами були розірвані, посол США у імперії був ще у 1917 відкликаний у Вашингтон. Тому конгрес постановив що останній

американських дипломатичний представник – Люїс Хек тепер має повернутись на своє попереднє місце роботи тепер уже в амбула Комісара США у Константинополі. Паралельно з тим міністр ВМС також настояв на відправленні у Османську імперію американського військово-морського аташе, ним став адмірал Марк Ламберт Брістоль, колишній командир лінкора *USS North Carolina*. Спочатку Брістоль базувався на борту *USS Scorpion* проте згодом був переведений у будівлю місії [81].

Хек займався класичними обов'язками консула – організовував вивіз американського майна, надавав консультації громадянам та сприяв проході торговельних кораблів США. Згодом він звільнився за віком та на його місце прийшов новий консул. Ввірені адміралу Брістолю патрульні кораблі зустрічали торговельні судна, та супроводжували їх у порти. Також вони виконували роль станцій зв'язку при дипломатичній місії. Крім того займалися класичною розвідкою та моніторингом ситуації у прибережних турецьких містах.

Найбільш помітною задачею, якою займалися американські чиновники в Константинополі в 1919-1920 рр., було надання американської гуманітарної допомоги. «Американський комітет допомоги Близькому Сходу», що був організований ще у 1915 році як громадська організація, щоб простягнути руку допомоги потерпаючим вірменам та асирійцям, з відкриттям дипломатичної місії почав ще активніше закупати продовольство для доставки нуждаючимся підданам імперії незалежно від національності. Контингент ВМС США постійно надавав різну допомогу рятувальним організаціям. Адмірал Брістоль уклав усі необхідні домовленості з владою союзників. Він розпорядився направити американських офіцерів призначив військово-морських офіцерів у порти Ізміра, Дериндже та Констанца (Румунія) для моніторингу розгрузки гуманітарних вантажів. Також військові кораблі США перевозили пошту для всіх американських громадян та забезпечували радіозв'язок з

американським берегом . Також зафіксовано факт перевезення американським есмінцем *USS Laub* 5 000 000 доларів золотом, отримані від уряду Болгарії як плата за американське борошно, що постачається до цієї країни фірмою *Grain Corporation* [81].

Коли після Паризької мирної конференції 1920 р., Греція спробує завойувати Малу Азію, що власне і стане каталізатором Турецької революції піз проводом Мустафи Кемалю Ататюрка, президент Вудро Вільсон направить у турецькі води новітній лінкор *USS Arizona* (1941 він стане першою жертвою атаки на Перл-Харбор). Брістоль одразу направить його у порт Ізміра де відбувалась масштабна етнічна чистка грецького населення. Протягом майже усього 1920 *USS Arizona* буде курсувати між Ізміром та Константинополем транспортуючи грецьких біженців.

Завдяки умілій організації що впровадив адмірал Брістоль у американській константинопольській дипломатичній місії, США активно піднімали свій імідж в очах іноземного населення. Фактично діяльність американського тимчасового військового континенту з ініціативи Марка Ламберта Брістоля перетворилась на потужну базу гуманітарної допомоги. Діяльність якої поширювалась далеко за межі конкретного міста. Згодом функції Комісара США у Константинополі повністю будуть передані адміралу, на цій посаді він пробуде майже до кінця окупації країни Антантою [81]. Для США що і досі мали славу ізоляціоністської країни це було безсумнівним дипломатичним проривом. Міністр військово-морських сил Деніелз отримував безліч листів подяки як від різних благодійних організацій за надання допомоги, та від промислових корпорацій, що скористались послугами наданими адміралом Брістолем, його штабом і командирами ввірених йому есмінців. Добрий імідж, створений американцями та ними на тодішньому Близькому Сході, знайшов згодом відгук у майбутньому уряді Турецької республіки та

особисто Ататюрка що ставився Сполучених Штатів, зазвичай більш прихильно, ніж до європейських країн.

Як вже стало зрозуміло, місія адмірала Марка Ламберта Брістоля через велику кількість покладених на неї задач перетворилась на досить важливий ополт американської дипломатії у Східному Середземномор'ї. Досвід гуманітарної та дипломатичної роботи американських ВМС у цьому регіоні стане фундаментальним для організації гуманітарних операцій ВМС США у подальшому. Однак оскільки першочерговою задачею місії була саме розвідка політичної обстановки у близькосхідному регіоні, її діяльність не оминула і Чорноморський регіон, а саме його північну частину, де відбувались не менш складні та драматичні процеси ніж в Анатолії.

Вже з лютого 1920 р. 1-2 американські есмінці постійно патрулювали води уздовж берегів Криму та Одеську затоку для доповідей у американський Штаб в Константинополі. Так, район Одеси позмінно патрулювали есмінці *USS Talbot* та *USS Biddle* [82]. Крім того, місія могла собі дозволити постійну ротацію кораблів, оскільки їх кількість дозволяла це робити. Адмірал Брістоль чудово розумів що Штатам потрібно тримати контакт як з усіма політичними силами що присутні у регіоні, оскільки з одню з них США точно матимуть справу у майбутньому. Так з дозволу Держдепартаменту Брістоль направив у підконтрольну більшовикам Одесу лейтенант-командора Гамільтона Браяна, аби той інформував місію про політичні події у регіоні [81]. Згідно з дослідженням Роберта Шенка, командор Браян був шокований повною анархією в місті яка підігрівалась терором, також згідно його вразила відсутність організованої евакуації населення, яке через голод та постійні репресії прагнуло покинути місто. Про це він неодмінно доповідав у константинопольське командування, про те не отримав ніяких вказівок до подальших дій. Розуміючи усю відповідальність командор вирішив допомогти цивільному населенню.

Викорстовуючи службове становище він домігся конфіскації цивільного пароплава США *SS Navajo* що на той момент перебував в порту Одеси. Взявши судно під своє командування Браян зайнявся транспортуванням цивільних у Константинополь [82]. Згідно з даними *US naval history and heritage command*, під безпосереднім командуванням Гамільтона Браяна з Одеси було евакуйовано близько 100000 біженців [81]. Самовільне відхилення від наказу та захоплення цивільного судна (на що у Браяна не було повноважень) не залишилось без уваги командуючого місією адмірала Брістоля. Але аналізуючи доповідь командора про гуманітарну катастрофу у місті, він не міг лишити це питання без належної уваги. Зрештою було прийнято рішення вирахувати усі розходи на незаплановану операцію з окладу лейтенант-командора. А судно *SS Navajo* передати під контроль американського Червоного Хреста [82].

Інформація випадок евакуації біженців на борту *SS Navajo* згодом дійшла до Держдепартаменту США. На нашу думку він став важливим аргументом політичному керівництву не скорочувати кількість військових кораблів ввірених константинопольській місії, оскільки у найближчій перспективі США може організувати гуманітарну місію у регіоні. Так і відбулось. У 1921 р. від імені письменника Максима Горького у нью-йоркській офіс гуманітарної організації *ARA* (очолюваної майбутнім президентом США Гербертом Гувером) надійшов лист з проханням виділення допомоги у вигляді їжі для страждаючих селян України та Поволжя що страждають через неврожай. Слід сказати що Гувер підозрював, що крім неврожаю голод може бути спричинений також прагненням більшовицької влади насадити комуністичне управління селом, про що він пізніше згадував у мемуарах [83 ст. 23]. Все ж таки *ARA* в особі її керівника погодилась надати комуністам допомогу виставивши ряд вимог щодо звільнення заарештованих громадян США, які більшовикам довелось прийняти [84].

Вже починаючи з осені 1921 р. до усіх чорноморських портів більшовицької Росії направились американські транспортні кораблі під прапорами *ARA*. Їх безпеку контролювали есмінці військово-морських сил США що базувались в Константинополі. Оскільки США *de jure* не визнавали встановлений більшовиками уряд, усі переговори з американською стороною велись виключно через представництва *ARA* що почали відкриватись в усіх портах Чорного моря. Держдепартамент, в особі держсекретаря Хюза вимагав аби військові кораблі як і раніше не заходили у порти СРСР, проте погодились на їх відправку у випадку позаштатних ситуацій [81]. Періодично виникала ситуація коли цивільних суден не вистачало для доставки, тому командування адмірала Брістоля вимушене було задіювати для доставки есмінці, оскільки це цілком вписувалось в поняття «позаштатної ситуації». На присутність іноземних військових на своїй території більшовицька влада реагувала особливо негативно. Біли випадки, коли місцеві урядовці не допускали гуманітарні вантажі через те що доставлені вони були військовим кораблем. Яскравим прикладом такого цинізму слугував випадок категоричної відмови есмінцю *USS Sands* ставати на якір в Одесі, пори активні протести командира есмінця Роберта Громлі, дозвіл так і не було надано. В результаті чого, капітан вимушений був скеровувати свій корабель у Новоросійськ, де його вантаж таки прийняли [84].

Паралельно з роботою у північному причорномор'ї, американські кораблі, як уже згадувалось займались й допомогою грекам, що вимушені були евакуйовуватись з територій підконтрольних армії Мустафи Кемалю, що протягом 1922-1923 рр. зміг розвинути наступ, та вибити сили Антанти практично з усієї території Анаталійського півострова. Здобувши військову перемогу, турецькі республіканці примусили Антану до перемовин. Громадянська війна у Туреччині, як відомо завершилась Лозаннською конференцією, де за наполяганням Держдепу США на

першій сесії у якості наглядача виступав вже багато разів згаданий Марк Ламберт Брістоль [81]. Згідно з рішенням конференції, іноземні військові представництва повинні були покинути Константинополь. Це поклало початок виведенню американських сил з Туреччини, протягом року місія Брістоля переживала постійні скорочення як в кадрах так і в кораблях. У 1924 р. діяльність місії остаточно було припинено.

Адмірал Брістоль пропрацював у Константинополі на посаді Верховного комісара США більше трьох років, виконуючи широкий спектр військових, дипломатичних та гуманітарних обов'язків. На посаді дипломатичного представника його у 1927 р. змінив посол Джозеф Грю. За дорученням Державного департаменту Брістоль організував у лютому 1927 року здійснив обмін нотами, що передбачали відкриття рівноправних та повноцінних дипломатичних відносин між двома країнами [81].

Американський віце-адмірал Роджер Уеллс під час візиту у Константинополь у 1926 р. зазначав , що адмірал Брістоль великою користується популярністю та повагою як серед іноземних дипломатів , так і серед власне турецьких урядовців, та завжди є бажаним гостем у цій державі [81].

Діяльність константинопольської місії США у 1919-1924 рр. є досить нечасто згадуваною темою у США. В українському же суспільстві широкі маси абсолютно несвідомі про відважну діяльність флотських американських офіцерів, що усупереч наказам, ризикуючи кар'єрою та власними грошима евакуювали від червоного терору мирних мешканців та доставляли їм провіант. Українська наука на наш погляд приділила недостатньо уваги гуманітарній діяльності ВМС США у буремні роки громадянської війни. Вважаємо що відновлення пам'яті про діяльність благородного адмірала Марка Ламберта Брістоля, відважного командора Гамільтона Браяна та організацію ARA неодмінно посилять сучасні двосторонні відносини України зі Сполученими Штатами

Америку, які як бачимо не раз допомагали українцям у складні часи. Сьогодні, подібно кораблям *ARA*, вантажними літаками до України надходять чисельні гуманітарні поставки з за океану, що є свідченнями що справа адмірала Брістоля живе і досі.

Для США тих років, функціонування подібної установи стало величезним посиленням авторитету на міжнародній арені, а їх ВМС доказали усьому світу що являють собою дещо більше ніж просто рід військ. Завдяки прекрасній виучці випускників Військово-морської академії в Аннаполісі, флот міг слугувати чудовим способом несення «м'якої сили» США у світі. Про це свідчить вичерпна цитата тодішнього Державного секретаря Чарльза Еванза Хюза, який відмічав : «Успіхи та досягнення адмірала Брістоля в представленні американських інтересів у Туреччині протягом тривалого та важкого періоду були сигналом, і мені приємно підтвердити те, що вже має бути добре відомо вашому департаменту, а саме те, що видатний морський офіцер служив як рівнозначний дипломат» [81].

Паралельно зі згортаннями військово-дипломатичної місії США у Константинополі, світ входив у нову епоху міжнародних відносин. Попри завершення Першої світової, кожна країна Антанти наростила свій флот до надпотужних масштабів. Військово-морські амбіції переможців явно суперечили одне одному. На міжнародній арені склалась досить неординарна ситуація. Жодна з держав не прагнула нової війни, проте від своїх амбіцій, на морі не відмовлялась. Особливо це стосувалось вже багато разів згаданої Японської імперії, що завдяки участі війни на боці Антанти змогла безперешкодно здійснити свою давню мрію – стати великою морською державою. Підтримка будівництва великого флоту для завоювання нових колоній користувалась популярністю у суспільстві, що було мілітаризовано як ніколи. Сполучені Штати Америки що ще з часів Рузвельта вбачали у японцях загрозу своїм інтересам, попри перемогу у

війні не могли виставити достойний супротив зростаючому конкуренту. Так ще у 1919 р. Конгрес не підтримав запропонований Вудро Вільсоном план розвитку ВМС, а перемога на президентських виборах 1920 р. республіканця-ізоляціоніста Воррена Гардінга означали явну неготовність США до нової конфронтації [85 ст. 233].

Наприкінці 1921 р. розвідка США доклала новообраному президенту, що Велика Британія планує провести конференцію для розгляду гео-стратегічної ситуації у Тихоокеанському та Далекосхідному регіонах. Розуміючи що проведення конференції заключним актом якої може стати всеохоплюючий договір зі скорочення морських озброєнь адміністрація президента Гардінга вирішила грати на випередження та перша оголосила про скликання військово-морської конференції у Вашингтоні в листопаді 1921 р. [86 ст. 10]. Це був досить далекоглядний політичний хід що мав змусити опонентів, як явних так і потенційних, знизити темпи нарощення сил на морі, тим самим давши можливість Штатам взяти паузу у гонці озброєнь, при цьому не зраджуючи національним інтересам. Адміністрація Гардінга однозначно розуміла що також вимушена буде піти на поступки, однак в очах республіканської більшості в уряді це не виглядало проблемою, зрештою політичне керівництво могло змінитись, що і відбудеться згодом, з приходом до влади экс зам-міністра ВМС Франкліна Рузвельта у 1933 р.

Версальсько-вашигтонська система остаточно вступила у свої права після підписання «Договору п'яти держав про скорочення військово-морських озброєнь» як підсумку Вашингтонської конференції. Дана угода ознаменувала кінець тривалого періоду «лінкорної гонки», оскільки саме цей клас кораблів зазнав найбільше скорочень. Багато лінійних кораблів, що стояли на верфях у різному ступеню готовності, були розібрані на металобрухт або переобладнані в авіаносці. Що усе частіше почали займати місце у провідних флотах. Сполучені Штати на

наш погляд виявились найбільш сумлінними у притриманні договору. До 1936 р. їх флот не поповниться жодним новим лінкором. Натомість у 1922 р. на базі старого вуглезаправника *USS Jupiter* буде побудований перший авіаносець США *USS Langley*.

Епоха ізоляціонізму 1920-тих рр. суттєво знизить міжнародно-політичну діяльність ВМС США. А буде характеризуватись виключно завершеннями старих кампаній початих ще за Вільсона. На нашу думку перехід між системами міжнародних відносин став логічним завершенням періоду становлення Сполучених Штатів як великої морської держави. З 1848 р. по 1922 р. ВМС США використали усі наявні інструменти дії, якими користуються і досі. Набуваючи безцінний досвід американський флот щоразу демонстрував свою відданість національним інтересам та готовність вирішувати міжнародно-політичні задачі будь якої складнощі у повні мірі використовуючи як «м'яку» так в «жорстку» силу.

Висновки до 3 розділу

Отже після перемоги у Іспано-американській війні та захоплення своїх перших заморських баз, Сполучені штати Америки остаточно змогли стати в один ряд з провідними морськими державами тогочасного світу. Застосування флоту у дипломатичній діяльності стало стандартною практикою. Завдяки енергійній розбудові започаткованій Теодором Рузвельтом та відсутності сильних опонентів, ВМС США змогли активно набиратись досвіду: як військового так і дипломатичного. Американський флот вперше зміг проявити себе у гуманітарній сфері – що і досі є вагомим елементом його діяльності у мирний час.

Висновки

Підсумовуючи проведене дослідження, хотілось би привести цитату лейтенанта ВМС США Рочестера: «Флот є фізичним символом нашої зовнішньої політики» [1]. Саме с таких такими слів, він розпочав свою статтю «Підтримка зовнішньої політики ВМС» опубліковану у листопаді 1931 року на сторінках випуску журналу «*Proceedings*» – поважного аналітичного видання присвяченого діяльності військово-морських сил США. Тезис сформульований лейтенантом Рочестером можна без тіні сумніву назвати фундаментальним не тільки для США, а і для усіх англосаксонських націй.

Працюючи над даним дослідженням ми цілком підтвердили висунутий на початку тезис про важливість наявності потужних військово-морських сил для ведення успішної зовнішньої політики. На прикладі міжнародної діяльності американських ВМС було досліджено наскільки багатофункціональним є цей інструмент. Попри свою безперечно дорогу вартість в утриманні та розбудові, флот у порівняно короткі може забезпечити своїй державі широкий спектр зовнішньополітичних функцій. Від класичного «демонстрування прапору» на міжнародних навчаннях чи парадах у мирний час до забезпечення панування на морському театрі бойових дій у війні. Для дипломатів усіх років військовий флот слугував неодмінним помічником у доставці посланників до іноземних берегів, пересилці дипломатичної пошти та підкріплення своєю присутністю слів написаних у міжнародних договорах.

На сторінках укладеного нами дослідження ми проаналізували ранній етап взаємодії ВМС з зовнішньою політикою США починаючи з 1848, коли Америка по справжньому перетворилась на трансконтинентальну державу. Слід окремо наголосити що будучи ще порівняно молодим формуванням, ВМС США тих років ще досі зберігали певні рудименти з каперських часів епохи Війни за незалежність. Коли

з'єднання тримались виключно на авторитеті командуючого, який мав певну свободу дій та сам дбав про ввірені йому кораблі та екіпажі. Не рідко командири і самі були нащадками революційних каперів та з раннього дитинства були знайомі з флотом та його укладом. Користуючись виключним авторитетом підлеглих та будучи блискуче освіченими людьми, офіцери ВМС готові були виконати будь який наказ президента задля становлення майбутньої величі їх країни, як у свій час їх батьки чи діди у роки Американської революції. Війна з Мексикою 1848 лише підтвердила цей факт. Переносячи неймовірні логістичні труднощі ВМС вдавалось тримати блокаду узбережжя супротивника з двох океанів, в кінці кінців зломивши його.

З приєднанням до США Каліфорнії у світовій геополітиці відбувся небачений зсув. Майбутня наддержавна розправляла свої крила оперенням яких слугували десятки фрегатів, бригів та шхун що готові були відправитись у будь яку точку світу задля захисту національного інтересу нації під зоряно-смугастим прапором. Американський флот тих часів (попри те що і був не надто чисельним порівняно з провідними флотами світу) продемонстрував небачені міжнародно-політичні досягнення яким би позаздрила будь яка дипломатична служба світу.

Безумовно найяскравішим прикладом такої діяльності стало зняття ізоляції Японії ескадрою адмірала Метью Перрі. Завдяки принциповій особистій позиції адмірала, та його як виявилось блискучим навичкам переговорника, США виключно за допомогою майстерності свого флоту змогли створити собі новий, стабільний ринок збуту товарів, що було вкрай важливо для молодшої капіталістичної держави яка вже продемонструвала готовність стати в один ряд з наддержавами тих років. Відкриття Японії дозволило США заявити про претензії на тихоокеанську зону впливу. Більше того, з розвитком американського цивільного судноплавства у Тихому океані у американського уряду з'явилась

невичерпна можливість нав'язувати вій вплив ізольованим державам тихоокеанського регіону використовуючи як привід захист рибалок та китобоїв під американським прапором. Широко використовуючи метод введення ескадри за сценарієм Перрі американці з перемінним успіхом виборювали торгові привілеї у острівних народів сучасної Індонезії проте потерпіли фіаско у Кореї у 1871, на торгівлю з якою уряд покладав великі надії. Згодом щоправда, торгівля та дипломатичні відносини були відкриті силами дипломатів Державного департаменту, що прямо свідчить про гармонійне доповнення жорсткої сили флотських гармат м'яким дипломатичним словом. Стабільне функціонування цього тандему є безперечно актуальним для будь-якої держави у будь-який період.

Таким чином ми можемо підсумувати що попри складні війни та внутрішні протиріччя, США з моменту свого створення мали чудові стартові позиції для розвитку ВМС та застосування його у вирішенні зовнішньополітичних проблем. Особливо помітну роль ВМС у зовнішній політиці США почали відігравати з розширенням військово-морської освіти у 1880-тих роках та повного переходу флоту на паровий хід.

Як ми вже зазначали, ВМС США майже ніколи не мали проблем з зацікавленими у їх діяльності кадрами. Найвизначнішим на нашу думку за увесь час міжнародної діяльності ВМС став президент Теодор Рузвельт. Ще не будучи президентом він відіграв важливу роль у першій імперіалістичній війні США– війні з Іспанією 1898 року. Як показала практика Рузвельт як ні один інший американський політик тих років розумів прямий взаємний зв'язок між сильним флотом та сильними політичними позиціями США. У роки «Епохи Рузвельта» США активно використовувала усі елементи військово-морської зовнішньої політики якими користується і досі. Від точкових військових операцій до масштабних актів «м'якої сили» яким була експедиція «Великого білого флоту». Висвітлюючи американські військово-морські кампанії початку

XX століття можна чітко прослідкувати їх схожість до пізніших американських військових операцій кінця XX початку XIX століть. що яскраво демонструє спадковість від попередніх епох. Американський флот здобув навички організації державного управління у Домінікані та Гаїті, який у майбутньому стане в нагоді американським політикам при встановленні окупаційних режимів у Японії після Другої Світової війни.

Окремим пластом нашого дослідження став аналіз гуманітарної діяльності ВМС США по закінченню Першої світової війни на прикладі місії адмірала Брістоля у окупованому Антантою Константинополі. Елемент підтримки нужденних країн провізією та товарами першої необхідності стане неодмінною складовою будь якої американської інтервенції чи іншої операції в подальшому. Тісна співпраця між ВМС, американським урядом та благодійними організаціями врятувала життя тисячам нужденних країн причорноморського регіону, не малу частку яких складала українці.

Таким чином нами було досліджено прямий взаємозв'язок ВМС США та становлення американського міжнародного авторитету. На основі аналізу 87 джерел різних епох нами було визначено на скільки важливим є флот для американської нації. Не менш важливим є упорядкування цієї інформації для української науки саме українською мовою. Вважаємо що проведені дослідження в майбутньому стане базою для більш широкого дослідження цієї теми науковцями, політиками та зацікавленими ентузіастами.

Список використаних джерел

1. H. A. Rochester. The Navy's Support Of Foreign Policy. United States Occupation of the Dominican Republic. U.S. Naval institute. *Proceedings*. 1931. Vol.57/11/345. URL:
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/1931/november/navys-support-foreign-policy> (дата звернення 04.09.2023)
2. Expeditions, Diplomatic and Scientific Activity, and Operations Against Native Americans and Pirates Selected 19th Century U.S. Navy Operations. Naval History and Heritage Command. URL:
<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/e/expeditions-diplomatic-and-scientific-activity-and-operations-against-native-americans-and-pirates.html#piracy> (дата звернення 05.09.2023)
3. Par Kristofer Cassel. Grounds of judgment : extraterritoriality and imperial power in nineteenth-century China and Japan. New York : Oxford University Press, 2012. 272 p.
4. Stephan Luce. Commodore Biddle's Visit to Japan in 1846. US naval institute. *Proceedings*. July. 1905. Vol31/3/115. URL:
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/1905/july/commodore-biddles-visit-japan-1846> (дата звернення 06.09.2023)
5. Deposition of Ranald McDonald regarding his imprisonment in Japan, made to Captain James Glynn, USS Preble. Washington State Library. URL:
https://www.sos.wa.gov/library/publications_detail.aspx?p=95
(дата звернення 06.09.2023)
6. Senate Documents, Otherwise Publ. as Public Documents and Executive Documents: 14th Congress, 1st Session-48th Congress, 2nd Session and Special Session, Volume 9. 431 p.
7. Текст договору Гвадалупе-Идальго. 2 лютого 1848. URL:
https://avalon.law.yale.edu/19th_century/guadhida.asp
(дата звернення 06.09.2023)

8. Karl Jack Bauer. Surfboats and Horse Marines: U.S. Naval Operations in the Mexican War, 1846-48. – Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 1969.

9. Текст листа президента Мілларда Філмора до імператора Японії Комей.

URL:

https://www.socialstudies.org/system/files/publications/articles/se_6802134.pdf

(дата звернення 06.09.2023)

10. Біографія командора Джона Олика. Енциклопедія штата Вірджинія.

URL: [https://encyclopediavirginia.org/entries/aulick-john-h-ca-1791-](https://encyclopediavirginia.org/entries/aulick-john-h-ca-1791-1873/#external-links)

[1873/#external-links](https://encyclopediavirginia.org/entries/aulick-john-h-ca-1791-1873/#external-links) (дата звернення 06.09.2023)

11. Walter Millis. Arms and Men: A Study in American Military History. New Brunswick, New Jersey: Rutgers university press, 1981. 241 p.

12. John H. Schroeder. Matthew Calbraith Perry: Antebellum Sailor and Diplomat. Annapolis, Maryland: U.S. Naval institute press, 2001. 386 p.

13. John S. Sewall. The Logbook of the Captain's Clerk: Adventures in the China Seas. Bangor, Maine: Chas H. Glass & Co., 1905. 278 p.

14. William Barnes, John Heath Morgan. The Foreign Service of the United States: Origins, Development, and Functions. Whitefish, Montana: Literary Licensing, LLC. 446 p.

15. Wilbur J. Carr. The American Consular Service. *The American Journal of International Law*. 1907 Volume 1. Issue 4. 913 p.

16. Pablo Max Ynsfran. Sam Ward's Bargain With President López of Paraguay. *The Hispanic American Historical Review*. Volume 34, Issue 3. Durham, North Carolina: Duke University Press, 1954. 331 p.

17. Harold F. Peterson. Edward A. Hopkins: A Pioneer Promoter in Paraguay". *The Hispanic American Historical Review*. Volume 22, Issue 2. Durham, North Carolina: Duke University Press, 1942. 261 p.

18. Frank O. Mora, Jerry Wilson Cooney. Paraguay and the United States: Distant Allies. Athens, Georgia: University of Georgia Press, 2007. 352 p.

19. Clare V. McKanna. *The Water Witch Incident*. Salem, Massachusetts: *The American Neptune*. The Peabody Museum of Salem, 1971. 106 p.
20. John Hoyt Williams. *The Rise and Fall of the Paraguayan Republic, 1800-1870*. Austin, Texas: University of Texas Press, 1979. 296 p.
21. Gene Allen Smith, Larry Bartlett. "A Most Unprovoked, Unwarrantable, and Dastardly Attack": James Buchanan, Paraguay, and the Water Witch Incident of 1855. Canadian Society for Marine Exploration, 2009. 290 p.
22. Thomas O. Flickema. *The Settlement of the Paraguayan-American Controversy of 1859: A Reappraisal*. Cambridge : Cambridge University Press, 1968. Vol. 25. 69 p.
23. James B. Bowlin, William R. Manning. *Diplomatic Correspondence of the United States: inter-American affairs, 1831-1860*. Vol. 10. Washington D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
24. United States Secretary of the Navy. *The Executive Documents, Printed by Order of the Senate of The United States, First Session Of The Thirty-Sixth Congress, 1859-60*. Vol. 3. Washington D.C.
25. Hunter Miller. *Treaties and other international acts of the United States of America*. Washington D.C. U.S. Government Printing Office. 1948. Vol. 8. 1165 p.
26. Mark Corrison. *The Paraguay expedition*. Emporia state university. 1983. URL:<https://esirc.emporia.edu/bitstream/handle/123456789/2051/Corrison%201983.pdf?sequence=1> (дата звернення 13.09.2023)
27. James Lee Conrad. *Rebel Reefers: The Organization and Midshipmen of the Confederate States Naval Academy*. Boston, Massachusetts: Da Capo Press, 2003. 214 p.
28. *The Alabama Claims, 1862-1872*. U.S. Department of State Archive. URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/cw/17610.htm> (дата звернення 14.09.2023)

29. Рішення трибуналу у справі CSS Alabama. Jus Mundi. URL:
<https://jusmundi.com/en/document/decision/en-alabama-claims-of-the-united-states-of-america-against-great-britain-award-saturday-14th-september-1872>
(дата звернення 14.09.2023)
30. Sebastien Roblin. In 1871, America 'Invaded' Korea. Here's What Happened. *The National interest*. URL:
<https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/1871-america-invaded-korea-heres-what-happened-24113> (дата звернення 14.09.2023)
31. Reports of Committees: 16th Congress, 1st Session - 49th Congress, 1st Session, Vol 2. 230 p.
32. Mark L. Hayes. War Plans and Preparations and Their Impact on U.S. Naval Operations in the Spanish-American War. 1998. Naval History and Heritage Command. URL:
<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/s/spanish-american-war-war-plans-and-impact-on-u-s-navy.html>
(дата звернення 15.09.2023)
33. Michael J. Crawford . US Naval Plans for War with the United Kingdom in the 1890s. A Compromise between Pragmatism and Theory. Naval History and Heritage Command. URL:
<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/crawford.html> (дата звернення 15.09.2023)
34. Julius W. Pratt. American Business and the Spanish-American War. *The Hispanic American Historical Review* 14, no. 2 .1934. 163–201. URL:
<https://doi.org/10.2307/2506353>. (дата звернення 15.09.2023)
35. John L. Offner. McKinley and the Spanish-American War, *Presidential Studies Quarterly*, 2004 Vol. 34, Issue 1. 186 p.
36. Ensign Nicholas Danby. Theodore Roosevelt's Great-Power Navy. *Naval History Magazine*, april 2022. 72 p.

37. José Roca de Togores y Saravia. Blockade and Siege of Manila. Manila: National historical institute of Philippines, 2003. 155 p.
38. Secretary of the Navy Announces the Death of Admiral Dewey: General Order No. 258, 17 January 1917. Naval History and Heritage Command. URL: <https://www.history.navy.mil/content/history/nhhc/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/g/general-orders/general-order-no-258-1917-secnav-announces-death-dewey.html>
39. Leslie W. Walker, Guam's Seizure by the United States in 1898. *Pacific Historical Review*. California University press. 1945. Vol. 14
40. Patrick McSherry. Capture of Guam. The Spanish American Centennial website. URL: <https://www.spanamwar.com/Guam.htm>
(дата звернення 17.09.2023)
41. Spanish-American War. Kansas Historical Society URL: <https://www.kshs.org/kansapedia/spanishamericanwar/12211#:~:text=U.%20S.%20Secretary%20of%20State%20John,loves%20the%20brave.%22%20By%20the> (дата звернення 25.09.2023)
42. Rough Walkers: the true story of Roosevelt's Rough Riders. Oxford University press. URL: <https://blog.oup.com/2022/04/rough-walkers-the-true-story-of-roosevelts-rough-riders/> (дата звернення 25.09.2023)
43. President Roosevelt fourth Annual Message. December 06, 1904. URL: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/fourth-annual-message-15>
(дата звернення 26.09.2023)
44. Matthias Maass. Catalyst for the Roosevelt Corollary: Arbitrating the 1902–1903 Venezuela Crisis and Its Impact on the Development of the Roosevelt Corollary to the Monroe Doctrine, Diplomacy & Statecraft. Milton Park. U.K. Taylor & Francis Group Vol. 20.
45. Leslie Bethell. The Cambridge history of Latin America. Cambridge University press, 1984. Vol. 4. 696 p.

46. Rotem Kowner. Historical Dictionary of the Russo-Japanese War. Lanham, Maryland : Scarecrow Press, 2006. 640 p.
47. Theodore Roosevelt. The Threat of Japan. URL: <https://web.viu.ca/davies/H321GildedAge/TR.threat.of.Japan.htm>
(дата звернення 28.09.2023)
48. The Nobel prize. Theodore Roosevelt. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1906/roosevelt/facts/>
(дата звернення 28.09.2023)
49. James C. Rentfrow. Home Squadron: The U.S. Navy on the North Atlantic Station. Annapolis, Maryland: U.S. Naval institute press, 2014. 240 p.
50. Garland Davis. The great white fleet. Thales of an Asia sailor. URL: <https://garlanddavis.net/2019/02/10/the-great-white-fleet-2/>
(дата звернення 01.10.2023)
51. Kennedy Hickman. «Circling the Globe: The Voyage of the Great White Fleet». ThoughtCo, Apr. 5, 2023. URL: <https://www.thoughtco.com/voyage-of-the-great-white-fleet-2360854> (дата звернення 02.10.2023)
52. Michael J. Crawford. The World Cruise of the Great White Fleet: Honoring 100 Years of Global partnership and security. US naval historic center, 2007. 40p.
53. Edmund Morris. Theodore Rex. New York, Random House Trade Paperbacks, 2002. 792 p.
54. Willard C. Tyler. Rear Admiral Robley Dunglison Evans, U. S. Navy: “Fighting Bob”. US naval institute. Proceedings. November 1926. Volume 52. URL: <https://www.usni.org/magazines/proceedings/1926/november/rear-admiral-robley-dunglison-evans-u-s-navy-fighting-bob> (дата звернення 02.10.2023)
55. U.S., Military: Great White Fleet (Atlantic Fleet bound for the Pacific, 16 December 1907). URL: <https://www.ancestry.com/search/collections/5542/>
(дата звернення 02.10.2023)

56. John E. Moser. Theodore Roosevelt Launches the Great White Fleet. 2021. URL: <https://teachingamericanhistory.org/blog/theodore-roosevelt-launches-the-great-white-fleet/> (дата звернення 02.10.2023)
57. Mark Albertson. They'll Have to Follow You! : The Triumph of the Great White Fleet. Mustang, Oklahoma: Tate Publishing & Enterprises, 2008. 212 p.
58. William H. Taft Ship Building 1909-13. URL: <https://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/scn-1909-taft.htm> (дата звернення 07.10.2023)
59. George L. Mayer appointment 5th of march 1909. URL: <https://www.raabcollection.com/presidential-autographs/taft-secretary-navy> (дата звернення 07.10.2023)
60. USS South Carolina (BB-26). National Museum of the U.S. Navy. URL: <https://www.history.navy.mil/content/history/museums/nmusn/explore/photography/ships-us/ships-usn-s/uss-south-carolina-bb-26.html#:~:text=The%20lead%20ship%20of%20her,gun%2C%20the%20first%20American%20dreadnought.> (дата звернення 07.10.2023)
61. Kennedy Hickman. Complete Guide to American Battleships. ThoughtCo. 2021. URL: [thoughtco.com/complete-guide-to-american-battleships-2361324](https://www.thoughtco.com/complete-guide-to-american-battleships-2361324). (дата звернення 08.10.2023)
62. Joseph Czarnecki. A Survey of the American «Standard Type» Battleship. NavWeaps. URL: http://www.navweaps.com/index_tech/tech-071.php (дата звернення 08.10.2023)
63. History of the Arkansas State Flag. Arkansas Secretary of State. URL: <https://www.sos.arkansas.gov/education/arkansas-history/history-of-the-flag> (дата звернення 08.10.2023)
64. John Cooper. Woodrow Wilson: A Biography. New York: Vintage Books, 2011. 736 p.
65. Kenneth J. Grieb. Standard Oil and the Financing of the Mexican Revolution. California Historical Quarterly, vol. 50, no. 1. 1971.

66. Robert Quirk. *An Affair of Honor: Woodrow Wilson and the Occupation of Veracruz*. University of Kentucky Press. 1962. 196 p.

67. James M. Lindsay. *TWE Remembers: The Tampico Incident*.

Council on foreign relations. URL:

<https://www.cfr.org/blog/twe-remembers-tampico-incident>

(дата звернення 10.10.2023)

68. The Occupation of Veracruz, Mexico. US naval history and heritage command. URL: <https://www.history.navy.mil/browse-by-topic/wars-conflicts-and-operations/early-20th-century-conflicts/veracruz-1914.html>

(дата звернення 10.10.2023)

69. C. C. Vaughman. *United States Occupation of the Dominican Republic*.

U.S. Naval institute. Proceedings. 1925. Vol. 51/12/274 . URL:

[https://www.usni.org/magazines/proceedings/1925/december/united-states-occupation-dominican-](https://www.usni.org/magazines/proceedings/1925/december/united-states-occupation-dominican-republic#:~:text=The%20Dominican%20Republic%20was%20placed,the%20proclamation%20on%20that%20date)

[republic#:~:text=The%20Dominican%20Republic%20was%20placed,the%20proclamation%20on%20that%20date](https://www.usni.org/magazines/proceedings/1925/december/united-states-occupation-dominican-republic#:~:text=The%20Dominican%20Republic%20was%20placed,the%20proclamation%20on%20that%20date). (дата звернення 15.10.2023)

70. US Occupation of Haiti, 1915-1934. US naval history and heritage

command. URL: <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-occupation-of-haiti-1915-1934.html>

(дата звернення 15.10.2023)

71. Dominican Resistance to US Occupation 1917-1921. Armed Conflict

Events Data. URL: <https://onwar.com/data/usdominican1917.html>

(дата звернення 16.10.2023)

72. Frank A. Blazich Jr. *United States Navy and World War I: 1914–1922*. US naval history and heritage command. URL:

<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-navy-world-war-i-redirect.html>

(дата звернення 16.10.2023)

73. A. Hoehling, M. Hoehling. *The Last Voyage of the Lusitania*. Seattle, Washington: Madison Books, 1996. 282 p.
74. *Sinking Justified, Says Dr. Dernburg; Lusitania a "War Vessel," Known to be Carrying Contraband, Hence Search Was Not Necessary*. *The New York Times*. 9th of may 1915.
75. Jones Howard. *Crucible of Power: A History of U.S. Foreign Relations Since 1897*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2001. 555 p.
76. *Roosevelt Takes The Plunge*. Theodore Roosevelt center. 2020. URL: <https://www.theodorerooseveltcenter.org/Blog/Item/Roosevelt%20Takes%20The%20Plunge> (дата звернення 19.10.2023)
77. *FDR as secretary of navy*. History central. URL: <https://www.historycentral.com/FDR/FDRNavy.html> (дата звернення 19.10.2023)
78. *Cassin I (Destroyer No. 43) US naval history and heritage command*. URL: <https://www.history.navy.mil/research/histories/ship-histories/danfs/c/cassin-i.html> (дата звернення 19.10.2023)
79. E.M. Halliday, *When Hell Froze Over*. New York City, ibooks, inc., 2000. 336 p.
80. Robert L. Willett, *Russian Sideshow: America's Undeclared War, 1918-1920*. Lincoln, University of Nebraska Press. 2003. 327 p.
81. Henry F. Beers. *US Naval Detachment in Turkish Waters, 1919-1924*. US naval history and harritage command. URL: <https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/u/us-naval-detachment-turkish-waters-1919-1924.html> (дата звернення 19.10.2023)
82. Robert Shenk. *Black Sea Humanitarian Mission*. U.S. Naval institute. *Naval History Magazine*. 2013. Volume 27, Number 1. URL: <https://www.usni.org/magazines/naval-history-magazine/2013/january/black-sea-humanitarian-mission> (дата звернення 27.10.2023)

83. Herbert Hoover, *The Memoirs of Herbert Hoover: The Cabinet and the Presidency 1920–1933*. New York: Macmillan, 1952. 405p.
84. Elliot Carlson, Robert J. Hanyok. Commander Ghormley's Black Sea Challenge. U.S. Naval institute. *Naval History Magazine*. 2022. URL: <https://www.usni.org/magazines/naval-history-magazine/2022/december/commander-ghormleys-black-sea-challenge> (дата звернення 06.11.2023)
85. E.B. Potter. *Sea Power: A Naval History, Second Edition*. Annapolis, Maryland. U.S. Naval institute press. 1981. 426 p.
86. Leo Marriott. *Treaty Cruisers: The First International Warship Building Competition*. Barnsley, U.K: Pen & Sword Maritime. 2005. 302 p.
87. Текст Вашингтонського договору про обмеження військово-морських озброєнь 1922. URL: https://www.digitalhistory.uh.edu/disp_textbook.cfm?smtID=3&psid=3995 (дата звернення 06.11.2023)

Summary

Summarizing the conducted research, I would like to quote a quote from Lieutenant Rochester of the US Navy: "The fleet is a physical symbol of our foreign policy" [1]. It was with these words that he began his article "Supporting the Foreign Policy of the Navy", published in November 1931 in the pages of the issue of the magazine "Proceedings" - an important analytical publication devoted to the activities of the US Navy. The thesis formulated by Lieutenant Rochester can without a shadow of a doubt be called fundamental not only for the USA, but also for all Anglo-Saxon nations.

On the pages of our research, we have analyzed the early stage of the interaction of the Navy with US foreign policy, since 1848, when America has become a real transcontinental state. It should be emphasized that, being a relatively young forming, the US Navy has still maintained some rudiments since the Kapper times of the Independence War. When the connection was kept exclusively on the authority of the commander, who had some freedom of action and took care of the ships and crews trusted by him. It was not uncommon for commanders and themselves to be descendants of the revolutionary caraper and from early childhood were familiar with the fleet and its way. Using the exclusive authority of subordinates and being brilliantly educated people, the Navy officers were ready to fulfill any order of the President in order to establish the future greatness of their country, as in their time their parents or grandparents during the American Revolution. The war with Mexico in 1848 only confirmed this fact. Transferring the incredible logistics difficulties of the Navy managed to keep the opponent's blockade from the two oceans, ultimately breaking it.

With the accession to the US California, an unprecedented shift has taken place in the world geopolitics. The future superpower straightened its wings with plumage, which served dozens of frigates, brigs and shhouns that were ready to go to any point of the world to protect the national interest of the nation under the star-striking flag. The American fleet of those times (despite the fact that it was not too numerous compared to the leading fleets of the world) demonstrated unprecedented international political achievements, which would be envied by any diplomatic service in the world.

Certainly, the most striking example of such activity was the removal of Japan isolation by Squadron Admiral Matthew Perry. Thanks to the principal personal position of Admiral, and as it turned out to be brilliant skills of the negotiator, the United States solely through the skill of their fleet was able to create a new, stable market for goods, which was extremely important for a young capitalist state, which had already demonstrated a willingness to stand in one series with superpowers years. Japan's discovery allowed the US to declare claims to the Pacific. Moreover, with the development of the US civilian navigation in the Pacific Ocean, the US government has an inexhaustible opportunity to impose ladder influences by isolated states of the Pacific region using as a reason to protect fishermen and whales under the American flag. Using the method of introducing a squadron by Perry Scenario, Americans with variable success won trade privileges from the island peoples of modern Indonesia, however, suffered a fiasco in Korea in 1871, on which the government had high hopes. Subsequently, trade and diplomatic relations were discovered by the state department diplomats, which directly testifies to the harmonious complement of the rigid power of the navy guns with a soft diplomatic word. The stable functioning of this tandem is undoubtedly relevant for any state in any period.

Thus, we can summarize that despite the complex wars and internal contradictions, the United States had excellent starting positions for the

development of the Navy and its use in solving foreign policy problems. A particularly prominent role in the US foreign policy began to play with the expansion of naval education in the 1880s and the complete transition of the fleet to the steam course.

As we have already noted, the US Navy almost never had problems with their staff interested in their activities. President Theodore Roosevelt became the most significant in our opinion for all time of the Navy. Not yet, he played an important role in the first imperialist war of the United States - the war with Spain in 1898. As the practice of Roosevelt has shown, like no other American politician of those years understood a direct mutual connection between a strong fleet and strong political positions of the United States. In the years of Roosevelt, the United States actively used all the elements of naval foreign policy, which it still enjoys. From point military operations to large -scale acts of "soft power", which was an expedition of the "Great White Fleet". By covering American naval campaigns in the early twentieth century, you can clearly follow their resemblance to later US military operations of the late XX early XIX centuries. which clearly demonstrates heredity from the previous eras. The US Navy has acquired the skills of organizing public administration in Dominicanan and Haiti, which in the future will be useful for American politicians in the establishment of occupation regimes in Japan after the Second World War.

A separate layer of our study was the analysis of the humanitarian activity of the US Navy at the end of the First World War on the example of Admiral Bristol's mission in the occupied Entente of Constantinople. An element of support for needy countries and essentials will become an indispensable component of any American intervention or other operation in the future. Close cooperation between the Navy, the US government and charitable organizations saved the lives of thousands of the needy countries of the Black Sea region, inhabited by of Ukrainians.

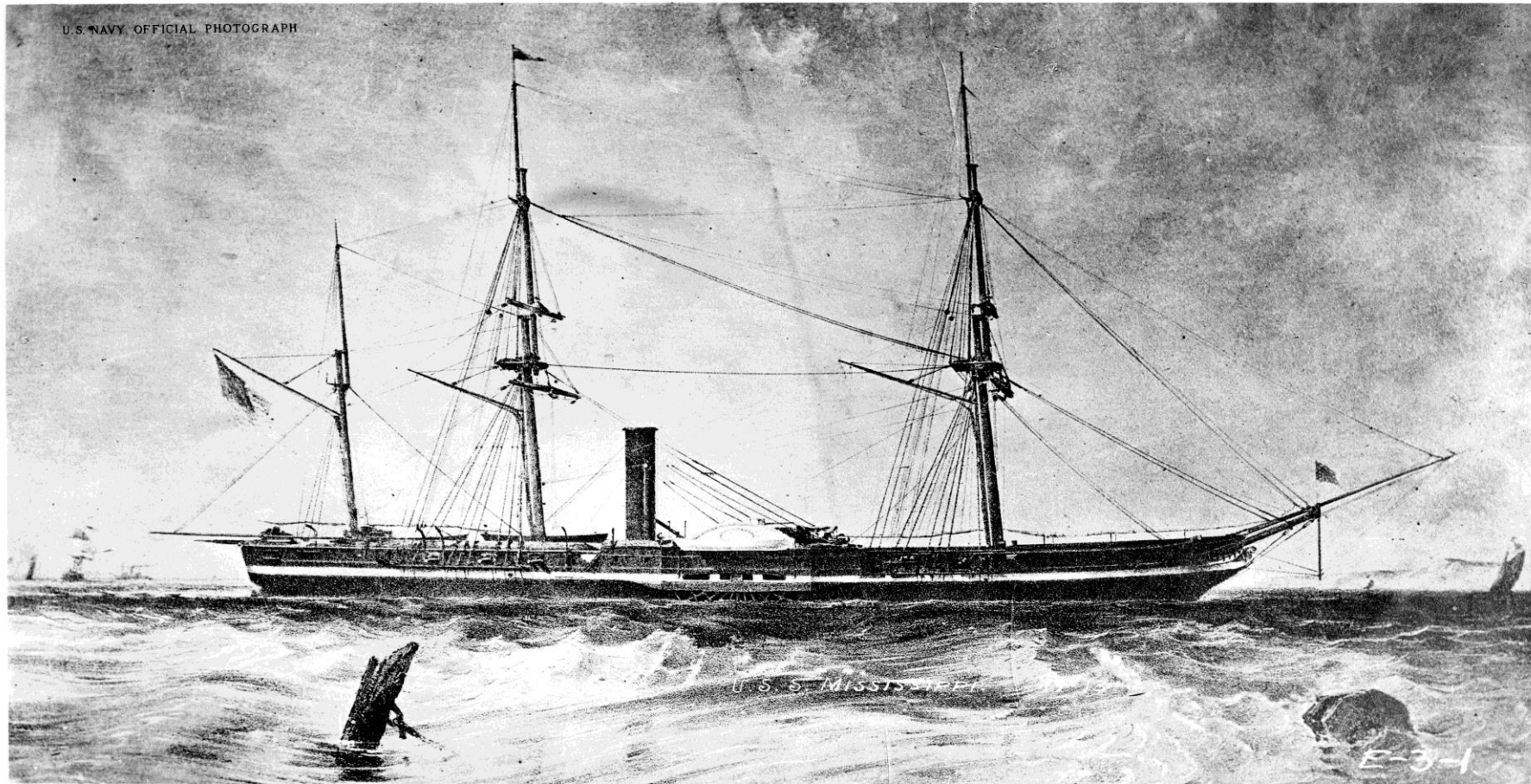
In this way, we investigated the direct relationship of the US Navy and the formation of American international authority. Based on the analysis of 87 sources of different eras, we determined how important the fleet for the American nation is. Equally important is the ordering of this information for Ukrainian science in Ukrainian. We believe that the study in the future will be the basis for a broader study of this topic by scientists, politicians and interested enthusiasts.

Додатки

Додаток 1. Шлюп *USS Preble* (літографія). Взято з:

<http://www.usspreble.org/previous.html>

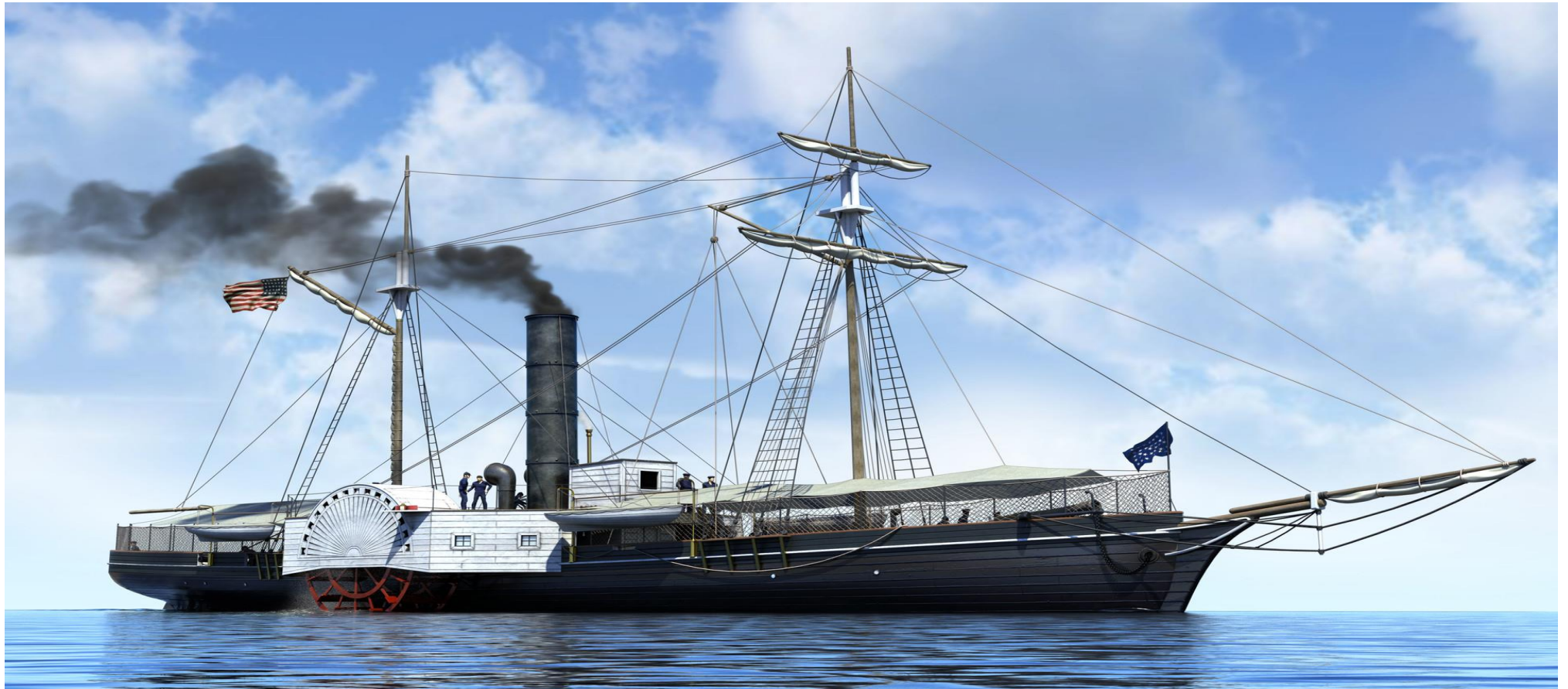
Додаток 2 Паровий фрегат *USS Mississippi* – флагман командра Метью Перрі (дагеротип) Взято з:
<http://www.navsourc.org/archives/09/86/86112.htm>

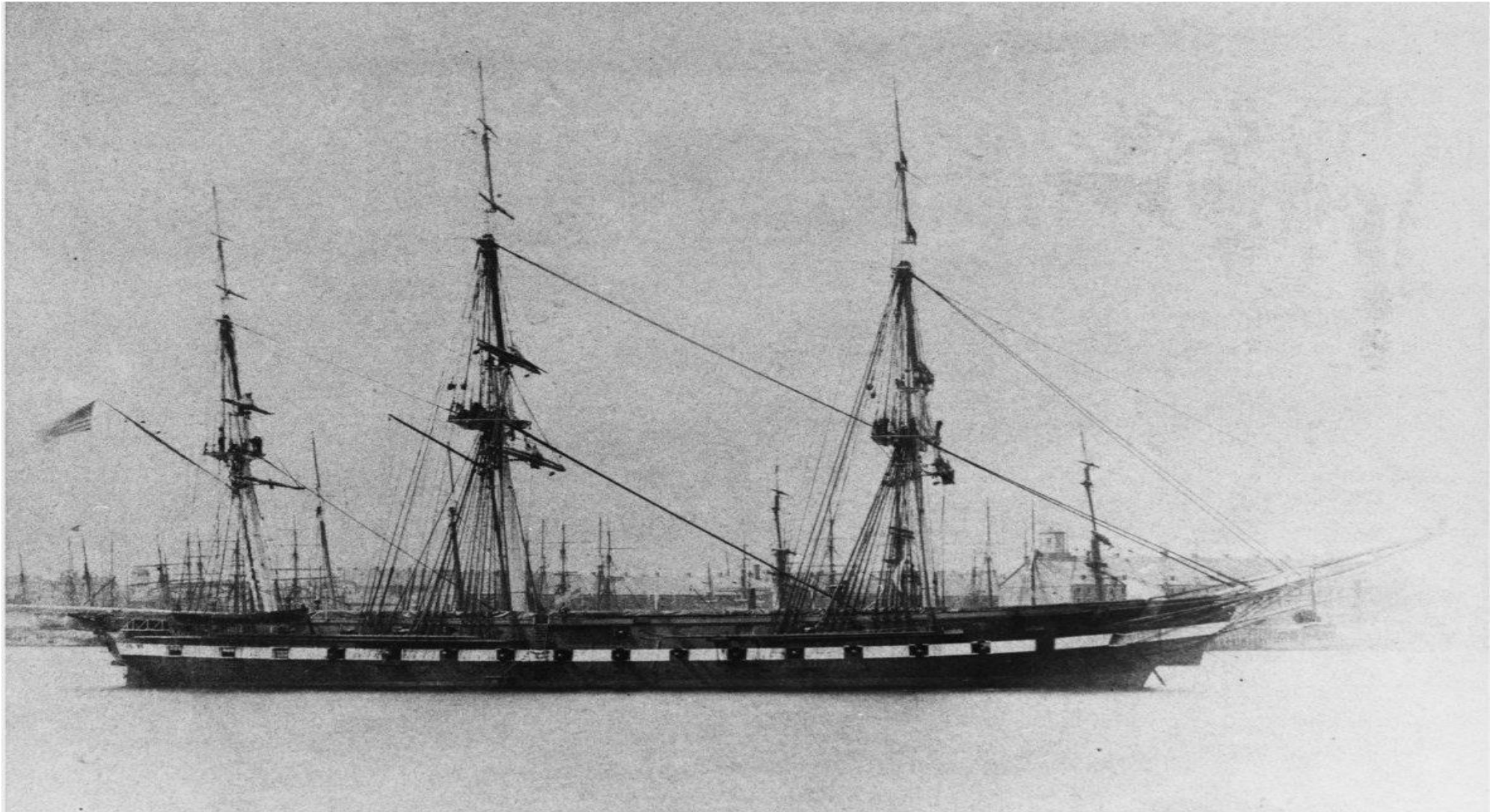
Додаток 3. Сучасна токійського заливу з місцями двох візитів ескадри Метью Перрі. Взято з:
<https://www.nippon.com/en/japan-topics/g02197/>

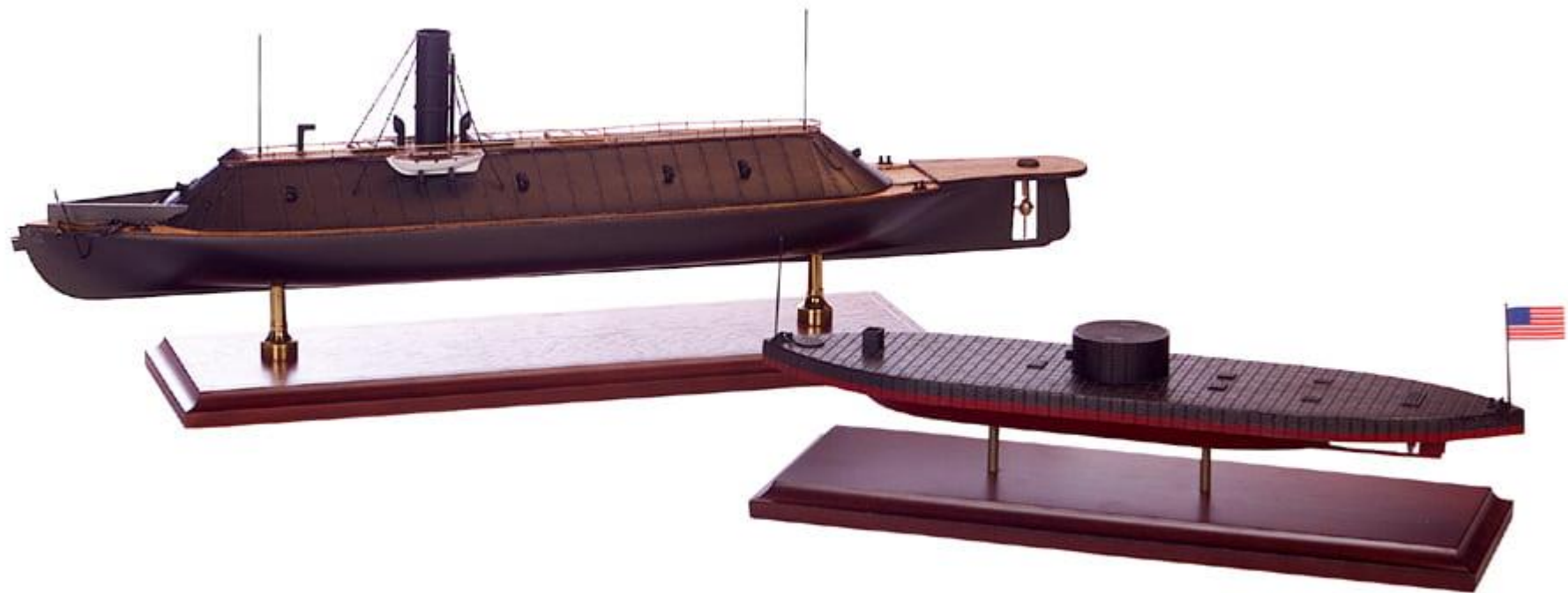
Додаток 4. Японське бачення візиту ескадри Метью Перрі. (гравюра епохи Едо). Взято з: https://visualizingcultures.mit.edu/black_ships_and_samurai/bss_essay03.html

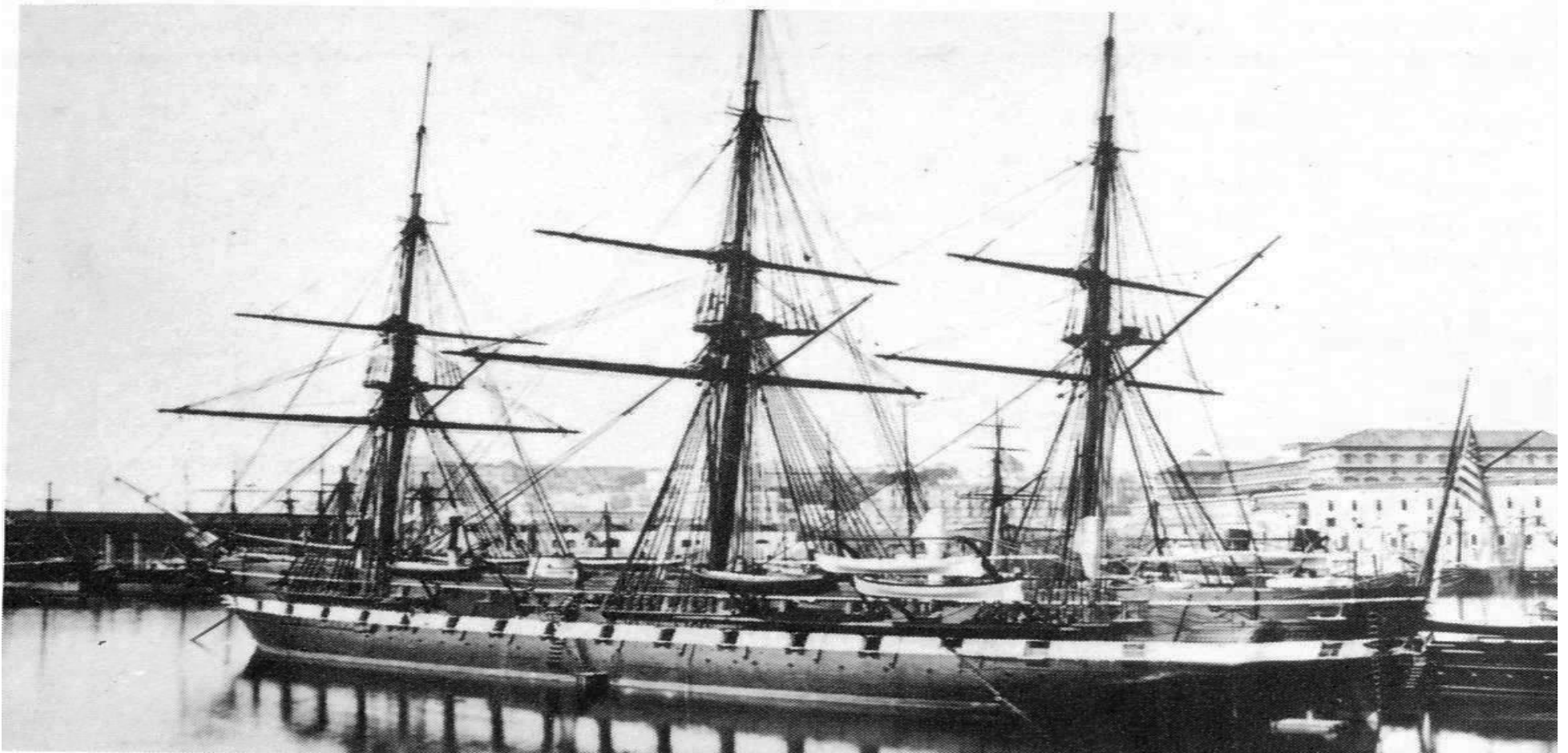
Додаток 5. Озброєний пароплав *USS Water witch* (Сучасна реконструкція) . Взято з:
<https://brianfisher3dart.artstation.com/projects/mq8G3Z>

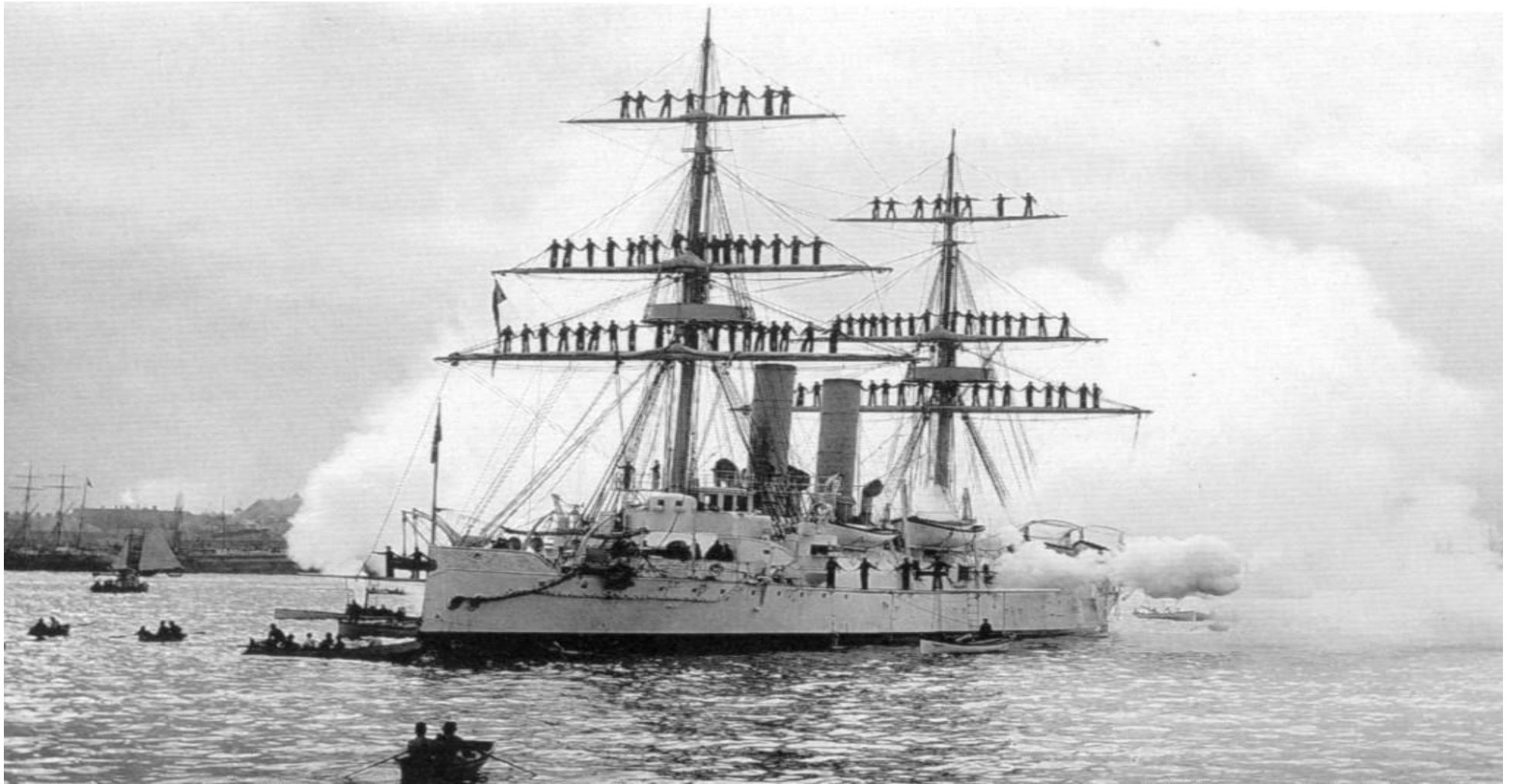
Додаток 6. Паровий фрегат *USS Sabine*. Флагман Парагвайської експедиції. Дагеротип. Взято з:
<http://www.navsourc.org/archives/09/86/86046.htm>

Додаток 7. *USS Monitor* (з прапором) та *CSS Virginia*. Сучасна реконструкція Взято з:
<https://seacraftclassics.com/product/css-virginia/>

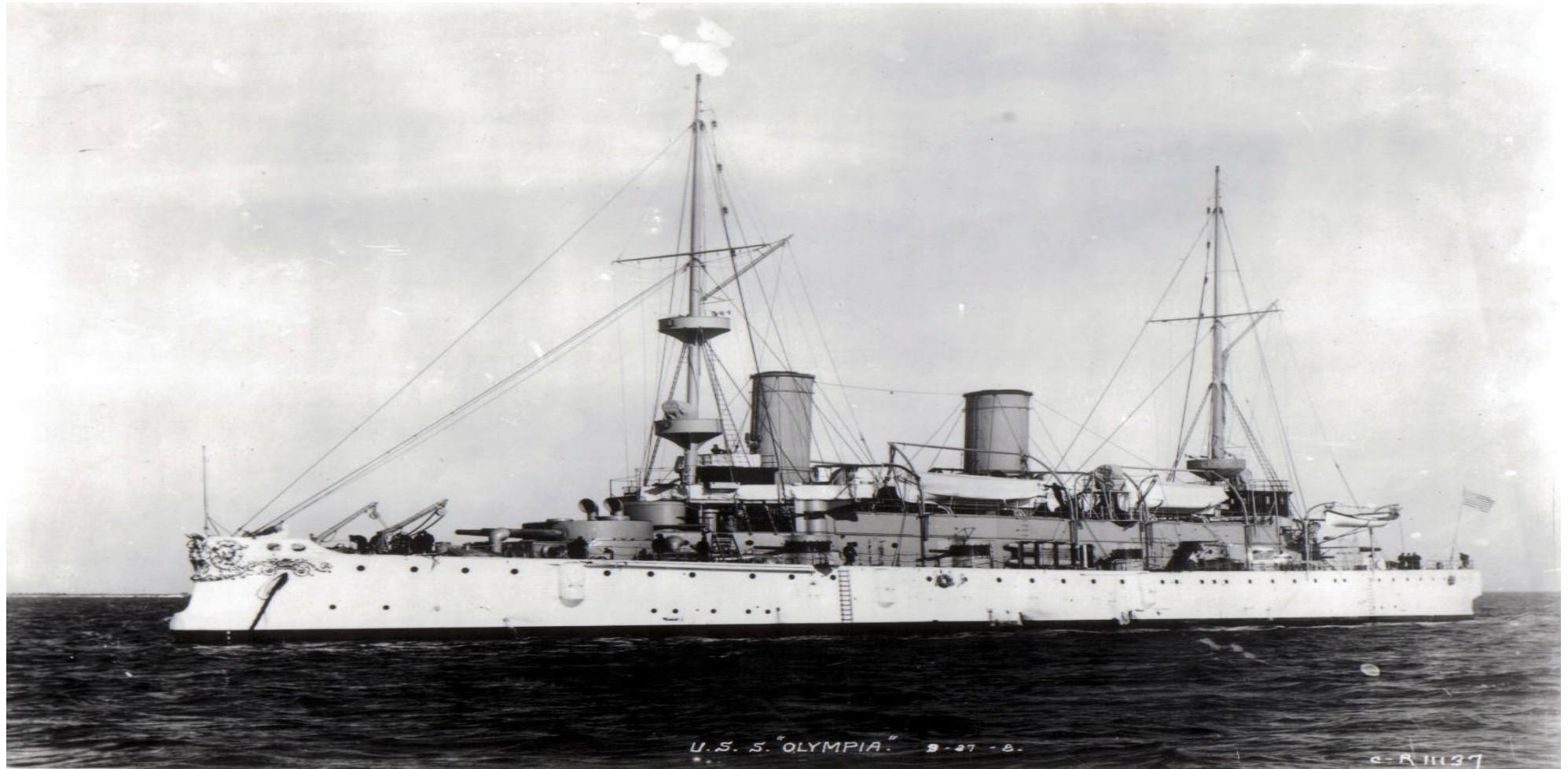
Додаток 8. *USS Colorado*. Флагман корейської експедиції 1871. Фото. Взято з:
<http://www.navsourc.org/archives/09/86/86053.htm>

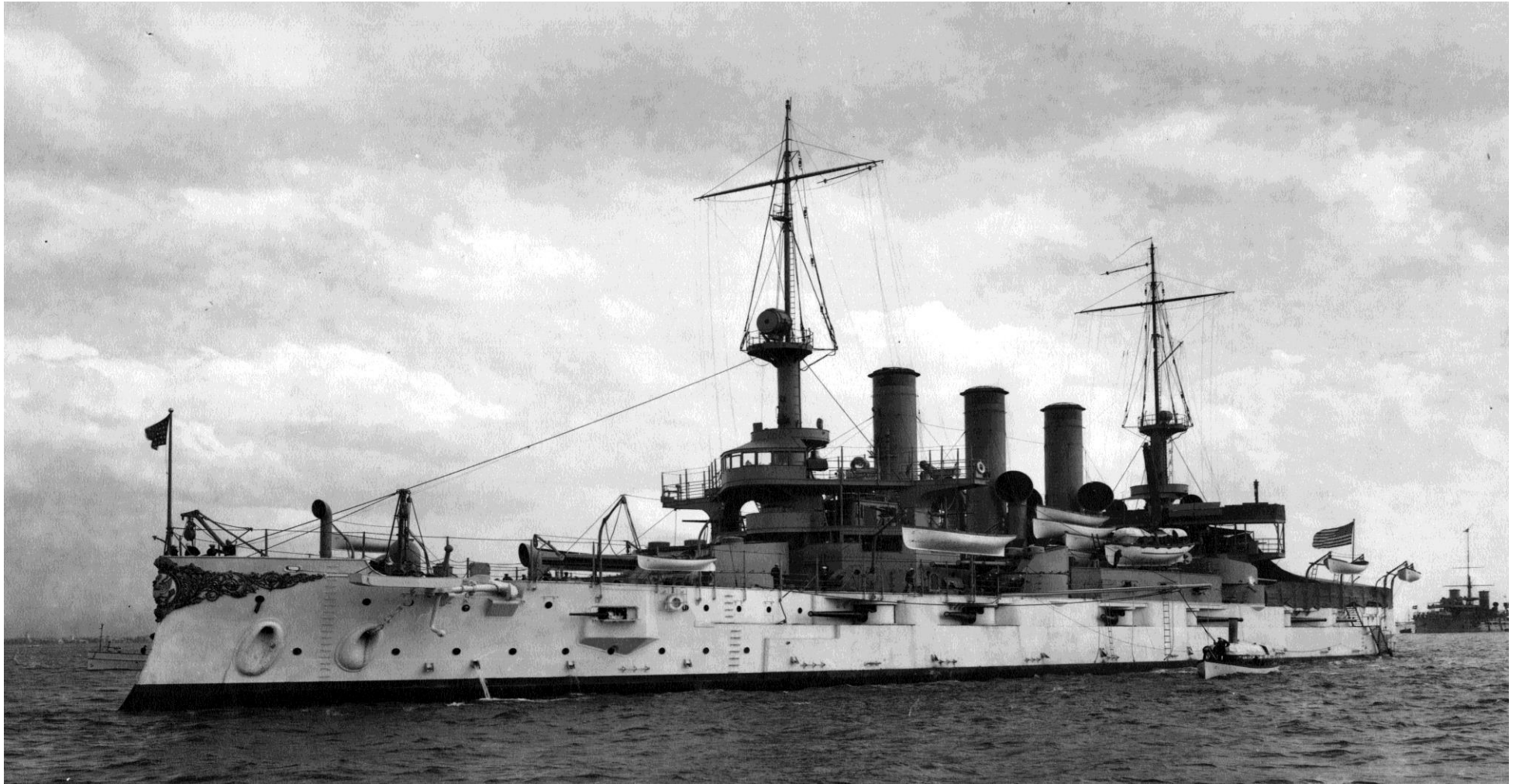
Додаток 9. *USS Atlanta*. Перший з крейсерів «АВСД». Символ відродження американського флоту. Фото. Взято з:
<http://www.navsource.org/archives/04/atlanta/atlanta.htm>

Додаток 10. *USS Maine*. Вибух якого стане приводом до Іспано-американської війни 1898. Фото. Взято з:
<http://www.navy.mil/navsource.org/archives/01/maine1.htm>

Додаток 11. *USS Olympia*. Флагман адмірала Джорджа Дьюї у Філіппінській кампанії. Фото. Взято з:
<http://www.navsourc.org/archives/04/c6/c6.htm>

Додаток 12. *USS Connecticut*. Флагман «Великого білого флоту». Фото. Взято з:
<http://www.navsource.org/archives/01/18a.htm>

